

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Πτυχιακή Εργασία

Πολιτισμική Διαχείριση, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Τοπική Κοινωνία: Η περίπτωση της Πάφου ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2017

Μαρίνα Ανδρέου

Επιβλέπων Καθηγητής
Ελένη Μαυραγάνη

Μάιος 2018

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Πολιτιστική; Πολιτικής και
Ανάπτυξης*

Πτυχιακή Εργασία

Πολιτισμική Διαχείριση, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Τοπική Κοινωνία: Η
περίπτωση της Πάφου ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2017

Μαρίνα Ανδρέου

Επιβλέπων Καθηγητής
Ελένη Μαυραγάνη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων
για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών
στο πρόγραμμα Πολιτιστικής Πολιτικής και Ανάπτυξης
από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών επιστημών
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2018

Περίληψη

Η εργασία θα κάνει μια γενική επισκόπηση στον κλάδο της πολιτιστικής διαχείρισης. Θα εστιάσει στην τοπική κοινωνία της Πάφου, μέσα από τον θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας (αναπτυξιακά και ενεργειακά έργα) και πως αυτά ανταποκρίνονται στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης. Με απώτερο σκοπό να εξετάσει πως η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει τις εξελίξεις και πως οι εξελίξεις επηρεάζουν την τοπική κοινωνία. Η τοπική κοινωνία συνδέεται άμεσα και με τις έννοιες της πολιτισμικής διαχείρισης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Με την έννοια της πολιτισμικής διαχείρισης συνδέεται ως προς το ότι η δημιουργία, ανάπτυξη και προστασία του πολιτισμού, που κατά βάση έργο και ευθύνη της τοπικής κοινωνίας. Με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης συνδέεται λόγω του ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά πρωτίστως την τοπική κοινωνία.

Στόχος του παρόντος συγγράμματος είναι η μελέτη της σχέσης ανάμεσα στην πολιτισμική διαχείριση, την τοπική κοινωνία και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ανάλυση της Πολιτιστικής Διαχείρισης και των μηχανισμών που την επηρεάζουν, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, κατά πόσον η τοπική κοινωνία μπορεί να την αξιοποιήσει και σε ποιο στάδιο βρίσκεται η διαχείριση αυτή. Κατά πόσον ανταποκρίνεται στο παγκόσμιο μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης.

Summary

The project will give a general overview in the field of cultural management. It will focus on the local community of Paphos, through the institution of the European Capital of Culture (development and energy projects) and how they relate to sustainable development. The ultimate objective is to examine how local society participates and is included in international developments and how these developments affect the local community. Local society is also directly associated with the concepts of cultural management and sustainable development. In terms of cultural management, it is linked to the creation, development and protection of the culture, which is basically the task and responsibility of the local community. The concept of sustainable development is linked to the fact that sustainable development is primarily linked and affects the local society. The aim of this paper is to study the relationship between cultural management, local society and sustainable development.

It will analyse cultural management and the mechanisms that affect it, as well as its specific characteristics. Further, it will analyse whether the local community can utilise cultural management, the stage at which it is currently managed, and whether it corresponds to the global model of sustainable development.

“Αυτοί που επιμένουν να ζωγραφίζουν πρακτικά, χωρίς επιστήμη, μοιάζουν με κυβερνήτες που ταξιδεύουν χωρίς πηδάλιο και χωρίς πυξίδα.” Λεονάρντο Ντα Βίντσι

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη» του Ανοιχτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω ορισμένους από τους ανθρώπους που γνώρισα, συνεργάστηκα μαζί τους και έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίησή της.

Πρώτη από όλους θέλω να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής εργασίας, κ. Ελένη Μαυραγάνη για την πολύτιμη καθοδήγηση της και την εμπιστοσύνη και εκτίμηση που μου έδειξε. Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Ακαδημαϊκό Υπεύθυνο Χρήστο Δερμεντζόπουλο, ο οποίος με τα πλούσια πνευματικά προσόντα και το ήθος του συνέβαλε ουσιαστικά στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Τις ευχαριστίες μου εκφράζω και στους καθηγητές που με συνόδευσαν σε όλα τα εξάμηνα που διήρκησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θέλω να απευθύνω στη Βούλα Χατζηπασχάλη για την καθοριστική τη βοήθεια και στους ανθρώπους που συνεργάστηκαν και με δέχτηκαν στο χώρο τους για να διεκπεραιωθεί αυτή η εργασία. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Μιχάλη και Κατερίνα, που με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη	iii
Summary	iv
Ευχαριστίες	vi
Περιεχόμενα	vii
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο.1. Πολιτιστική Διαχείριση	4
1.1. Διαχείριση Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	6
1.2. Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	11
1.3. Σύγχρονη Πολιτιστική και Καλλιτεχνική Δημιουργία.....	15
Κεφάλαιο 2. Τοπική Κοινωνία (Πάφος).....	20
2.1. Τουρισμός και τοπική Κοινωνία.....	20
2.2. Στρατηγικές Διαχείρισης της εικόνας και προβολής της πόλης και πολιτιστικής αναζωογόνησης.....	23
2.3. Τοπική Κοινωνία.....	34
2.3.1. Θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας.....	36
2.3.2. Έργα που αναπτύχθηκαν μέσα από το θεσμό.....	40
2.4. Θεσμικό Πλαίσιο & Αρχές Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	43
Κεφάλαιο .3. Έρευνα.....	50
3.1. Ερευνητική προσέγγιση.....	50
3.1.1. Πιλοτική φάση της έρευνας.....	51
3.1.2. Ερευνητικά εργαλεία.....	54
3.1.3. Διαδικασία- επεξεργασία των δεδομένων με την ανάλυση των περιεχομένων	56
3.2. Έρευνα.....	58
3.2.1. Συνεντεύξεις Φορέων.....	59
3.2.2. Ερωτηματολόγια κοινού.....	60
3.3. Συμπεράσματα.....	62
Κεφάλαιο.4. Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	63

4.1. Αποτελέσματα του θεσμού στην πραγματικότητα: Πάφος.....	63
4.1.1. Η περίπτωση της Πάφου.....	66
4.2. Προτάσεις.....	67
Παράρτημα.....	70
I. Μοντέλα Διαχείρισης της Υλικής Πολιτιστικής κληρονομιάς.....	70
II. Ερωτήσεις Συνεντεύξεων.....	75
III. Ερωτηματολόγιο Κοινού.....	76
IV. Ανάλυση Ερωτηματολογίων με τη βοήθεια γραφημάτων.....	77
V. Απαντήσεις Συνεντεύξεων.....	88
Βιβλιογραφία.....	106

Κατάλογος Πινάκων		
Πίνακας 1	Τουριστική Περιοχή	σ.78
Πίνακας 2	Προώθηση Πάφου	σ.78
Πίνακας 3	Πολιτιστική Πρωτεύουσα και τουρίστες	σ.79
Πίνακας 4	Κομβικό σημείο πόλης	σ.79
Πίνακας 5	Παραγωγικός κλάδος	σ.80
Πίνακας 6	Ψυχαγωγία	σ.80
Πίνακας 7	Εκδηλώσεις	σ.81
Πίνακας 8	Συμμετοχικότητα	σ.81
Πίνακας 9	Ενημέρωση	σ.82
Πίνακας 10	Πολιτιστική Πρωτεύουσα και υποδομή	σ.82
Πίνακας 11	Ελλείψεις θεσμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας	σ.83
Πίνακας 12	Φεστιβάλ και εκδηλώσεις	σ.83
Πίνακας 13	Ανάδειξη πόλης	σ.84
Πίνακας 14	Εκδηλώσεις και τουρίστες	σ.84
Πίνακας 15	Μελλοντική οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη	σ.85
Πίνακας 16	Μελλοντικές δράσεις	σ.85
Πίνακας 17	Ηλικία	σ.86
Πίνακας 18	Φύλο	σ.86
Πίνακας 19	Μορφωτικό επίπεδο	σ.87

Πίνακας 20	Επάγγελμα	σ.87
Πίνακας 21	Οικογενειακή κατάσταση	σ.88
Πίνακας 22	Παιδιά	σ.88

Εισαγωγή

Η εργασία θα κάνει μια γενική επισκόπηση στον κλάδο της πολιτιστικής διαχείρισης. Θα εστιάσει στην τοπική κοινωνία της Πάφου, μέσα από τον θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας (αναπτυξιακά και ενεργειακά έργα) και πως αυτά ανταποκρίνονται στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης. Με απώτερο σκοπό να εξετάσει πως η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει τις εξελίξεις και πως οι εξελίξεις επηρεάζουν την τοπική κοινωνία. Η τοπική κοινωνία συνδέεται άμεσα και με τις έννοιες της πολιτισμικής διαχείρισης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Με την έννοια της πολιτισμικής διαχείρισης, συνδέεται ως προς το ότι η δημιουργία, ανάπτυξη και προστασία του πολιτισμού, είναι κατά βάση έργο και ευθύνη της τοπικής κοινωνίας, μέσω μιας βιώσιμης ανάπτυξης.

Η πολιτισμική διαχείριση είναι ένας σχετικά νέος επιστημονικός και επαγγελματικός κλάδος στην Κύπρο. Ετυμολογικά, ο όρος «διαχείριση» προέρχεται από το ρήμα «διαχειρίζομαι»: περνώ κάτι από τα χέρια μου, «κάνω τις απαραίτητες ενέργειες (Μπαμπινιώτης, 1998). Ο όρος, αναφέρεται στο σύνολο του πολιτισμού και συγκεκριμένα στη διαχείριση της πολιτισμικής ταυτότητας, ως μέρος της διαχείρισης ενός ευρύτερου πολιτιστικού κεφαλαίου και στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς (cultural heritage), η οποία ενέχει την έννοια της προστασίας-διαφύλαξης στοιχείων του παρελθόντος στο παρόν και στο μέλλον.

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί απαίτηση της εποχής, για το παρόν και για το μέλλον και αποτελεί μέρος του πολιτισμού. Η «βιώσιμη/ αειφόρος ανάπτυξη» μπορεί να οριστεί ως «η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν στις δικές τους» (United Nations, 1987). Εμπεριέχει δύο βασικές έννοιες: α) την κάλυψη των αναγκών, ειδικότερα των βασικών αναγκών των φτωχών του κόσμου, στις οποίες πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και β) τους περιορισμούς που επιβάλλονται από την κατάσταση της τεχνολογίας και της κοινωνικής οργάνωσης επί της δυνατότητας του περιβάλλοντος να ανταποκριθεί στις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες (United Nations 1993). Επομένως, αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα στο πλαίσιο της φέρουσας ικανότητας των

υποστηρικτικών οικοσυστημάτων. Βιώσιμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται όταν κάθε αναπτυξιακή πολιτική υποστηρίζεται από μια ανάλυση κόστους-οφέλους, που ενδυναμώνει την περιβαλλοντική προστασία και οδηγεί σε αυξανόμενα και διατηρήσιμα επίπεδα ευημερίας. Εκφράζεται και αξιολογείται μέσα από την περιβαλλοντική/οικολογική, οικονομική και κοινωνική διάστασή της. Η περιβαλλοντική διάσταση περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την πρόληψη και μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Η οικονομική διάσταση αφορά στην οικονομική ευημερία, στο υψηλό επίπεδο ζωής, στην πλήρη απασχόληση και στην ποιότητα εργασίας. Η κοινωνική διάσταση βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Στοχεύει στην προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτισμική ποικιλομορφία, διασφαλίζει την ισότητα των ανθρώπων και καταπολεμά κάθε μορφή διάκρισης. Στην βιώσιμη ανάπτυξη, είναι απαραίτητο οι τρεις πυλώνες να αναπτύσσονται εξίσου και να αλληλοεπιδρούν με συγκεκριμένο τρόπο και συνεπάγεται με τη συμμόρφωση σε αντίστοιχες προϋποθέσεις και περιορισμούς (περιβαλλοντικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς).

Η τοπική κοινωνία συνδέεται, με την έννοια της πολιτισμικής διαχείρισης συνδέεται ως προς το ότι η δημιουργία, ανάπτυξη και προστασία του πολιτισμού και με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης συνδέεται λόγω του ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά πρωτίστως την τοπική κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, το σύγγραμμα:

- «Αγκαλιάζει» τον συνολικό κλάδο της πολιτισμικής διαχείρισης.
- Προσεγγίζει το επίκαιρο ζήτημα της βιώσιμης ανάπτυξης με τρόπο διεπιστημονικό.
- Εστιάζει στην τοπική κοινωνία και στον καθοριστικό της ρόλο για τη σύνδεση πολιτισμικής διαχείρισης και βιώσιμης ανάπτυξης.
- Εστιάζει στην Πάφο ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης και μέσα από μια έρευνα βλέπουμε τι γεύση που έχει αφήσει αυτό προς τα «μέσα» και προς τα «έξω».

Το σύγγραμμα συνδέει τη θεωρία (θεωρητικό πλαίσιο και αρχές) με την πράξη (παραδείγματα έρευνας), καθώς και τη διεθνή πραγματικότητα με την κυπριακή. Απώτερος σκοπός του είναι να εξετάσει: α) πώς η κυπριακή πραγματικότητα εντάσσεται στις διεθνείς εξελίξεις, αλλά και β) πώς η κυπριακή πραγματικότητα μπορεί να συμβάλει στην πρόοδο των διεθνών εξελίξεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια γενική αναφορά στον κλάδο της πολιτιστικής διαχείρισης και συγκεκριμένα γίνεται ένας διαχωρισμός για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, υλική πολιτιστική κληρονομιά και στη σύγχρονη πολιτιστική και καλλιτεχνική δημιουργία. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην τοπική κοινωνία και στην περίπτωση μας η πόλη της Πάφου και συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στο θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και πως επίδρασε στην πόλη, αλλά και με άλλους τρόπους, που μπορεί να υπάρξει μια πολιτιστική αναγέννηση σε πόλεις που υπάρχει πολιτιστικός κορεσμός, αλλά γίνεται και μια αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο και στις αρχές βιώσιμης ανάπτυξης. Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθεται η έρευνα που διεξάχθηκε στο πλαίσιο της διπλωματικής με σκοπό να διερευνηθεί η θέση του κοινού και των αρμόδιων φορέων σχετικά με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, αλλά και τη «γεύση» που άφησε μετά το χρόνο διεξαγωγής του. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται η ανταπόκριση που είχε ο θεσμός της Πολιτιστικής πρωτεύουσας στην πόλη της Πάφου αλλά και προτάσεις για τη μελλοντική συνέχιση της θετικής συμβολής του θεσμού.

Κεφάλαιο.1.

Πολιτιστική Διαχείριση

Η λέξη διαχείριση είναι στενά συνδεδεμένη με κάθε μορφής οργάνωση, διοίκηση και φροντίδα που θέλει να παρουσιάσει την εικόνα του μοντέρνου και σύγχρονου κόσμου (Μπιτσάνη 2004). Όσον αφορά την έννοια του πολιτισμού, μπορεί κάποιος να ανατρέξει σε μια σωρεία ερμηνειών. Ωστόσο, θα διαπιστώσουμε σύντομα ότι ο «πολιτισμός της διαχείρισης» δεν μπορεί να είναι ταυτόσημος με οποιονδήποτε ορισμό του πολιτισμού. Ο όρος «διαχείριση» είναι δύσκολο να σηματοδοτηθεί με ακρίβεια. Στην πραγματικότητα έχει γίνει αποδεκτή η ταύτισή του με τον όρο management, ο οποίος μέχρι πριν λίγα χρόνια αποδιδόταν στα ελληνικά, ως διοίκηση. Το management είναι η επιστήμη της διαχείρισης, δηλαδή το σύνολο της οργανωμένης και συστηματοποιημένης γνώσης, επί της οποίας στηρίζεται η διαχείριση, η οποία σαν εφαρμοσμένη διαδικασία, δεν μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία τον προορισμό της, αν δεν στηρίζεται σε γνώσεις επιστημονικά τεκμηριωμένες. Πιο συγκεκριμένα η χρήση των τεχνικών της πολιτιστικής διαχείρισης από έναν πολιτιστικό οργανισμό μπορεί να συμβάλει στην βελτίωση των κοινωνικών, οικονομικών και καλλιτεχνικών του στόχων. Ο κοινωνικός στόχος αναφέρεται στην διεύρυνση του κοινού και την εκπλήρωση των πολιτιστικών αναγκών σχεδόν όλου του πληθυσμού. Ο οικονομικός στόχος αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη του οργανισμού, κυρίως μέσα από την προσέλκυση του κοινού και την αύξηση των εσόδων, αλλά την ταυτόχρονη διατήρηση της ποιότητας του καλλιτεχνικού έργου. Τέλος ο καλλιτεχνικός στόχος αναφέρεται στην ενίσχυση της καλλιτεχνικής ποιότητας και στην προστασία του καλλιτέχνη από τις πιέσεις της αγοράς (Κούρη 2008). Στην περίπτωση της κρατικής παρέμβασης και της άσκησης πολιτιστικής πολιτικής η πολιτιστική διαχείριση ασκείται από το κράτος, σε συνεργασία με κάποιους πολιτιστικούς οργανισμούς.

Ο νέος επιστημονικός κλάδος της Διαχείρισης της Κληρονομιάς (Heritage Management) επιδιώκει να την προστατέψει και παράλληλα να συμβάλλει στην ανάδειξη και την οικονομική της αυτάρκεια (Λάββας & Καραβασίλη 2003). Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μια βιομηχανία, με προϊόντα, αγορές και καταναλωτικό κοινό, η οποία υπόκειται σε μια λογική και λειτουργία επιχείρησης. Η οικονομική διάσταση που εισάγεται καθιστά το πολιτιστικό αγαθό, το οποίο ονομάζεται πολιτιστικός πόρος, αξιοποιήσιμο από την άποψη αυτή, επιβάλλει το σχεδιασμό ανάλογων πρακτικών, με βασικό στόχο την εξασφάλιση της οικονομικής του βιωσιμότητας. Η διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος οργανώνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να δίνεται σημασία σε νέες παραμέτρους όπως είναι η σπανιότητα, η θέση του, η ιδιαίτερη φυσιογνωμία του και η τουριστική του εκμετάλλευση. Μέσα στη νέα λογική της διαχείρισης του πολιτιστικού πόρου σημαντική παράμετρος είναι να αφήνει τον επισκέπτη απόλυτα ικανοποιημένο. Ιδιαίτερη σημασία, δίνεται στο πως βιώνει ο επισκέπτης την παρουσία του σε έναν χώρο πολιτισμού, τι γνώσεις αποκομίζει, εάν ψυχαγωγείται ή αν η παρουσία του εκεί συμβάλλει στην ηθική του ικανοποίηση. Ο πολιτιστικός ταξιδιώτης επισκέπτεται διάφορες χώρες και έρχεται σε επαφή με τον πολιτισμό τους, θαυμάζει τα μνημεία τους, αλλά σε μια δεύτερη ανάγνωση επιδιώκει την ύπαρξη του κινήτρου εκείνου που τον ωθεί να γνωρίσει, να μάθει, να σεβαστεί και να αξιολογήσει το πολιτιστικό αγαθό σε τέτοιο βαθμό, ώστε θα θελήσει να το προστατέψει (Λάββας & Καραβασίλη 2003). Σημαντική τέλος, είναι και η δράση που αναπτύσσουν και οι τοπικές κοινωνίες στο χώρο της πολιτιστικής διαχείρισης, δεδομένου ότι η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος συνδέεται άμεσα με τη δική τους οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη.

Ας εξετάσουμε, όμως πιο αναλυτικά τους υπόλοιπους τρόπους, που μπορεί η πολιτεία να παρέμβει στον πολιτισμό, σε συνεργασία με τους πολιτιστικούς οργανισμούς, προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Οι τρόποι αυτοί, σύμφωνα με την Παχάκη Καλλιρρόη (2000:616-17) συνίστανται στους εξής:

- Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικών αξιών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το σύστημα της παιδείας και να ξεκινάει από την μικρότερη βαθμίδα εκπαίδευσης, τόσο μέσα από την διδακτέα ύλη, όσο και μέσα από παράπλευρες δραστηριότητες, π.χ. εκπαιδευτικές εκδρομές σε μουσεία, θέατρα κτλ.
- Ενίσχυση της τρέχουσας παραγωγής. Δηλαδή, το κράτος θα πρέπει να βοηθάει στην εκπαίδευση των καλλιτεχνών και στην δημιουργία οικονομικών κινήτρων να προωθούν τα έργα τους.

- Ενίσχυση της κατανάλωσης. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί πρώτον μέσα από οικονομικά μέτρα, που θα κρατούν τις τιμές χαμηλά για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και δεύτερον μέσα από την αποκέντρωση, προκειμένου να έχουν πρόσβαση στον πολιτισμό και οι κάτοικοι της περιφέρειας. Αλλά και μέσα από την εκπαίδευση στα σχολεία και από σεμινάρια τόσο των καλλιτεχνών, όσο και του ευρύτερου κοινού, ως ακροατήριο των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων.
- Δημιουργία θεσμικής και υλικής υποδομής. Δηλαδή, το κράτος θα πρέπει να παρέχει τους χώρους και την τεχνική υποστήριξη των πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς. Ο πολιτισμός ως οικονομικός πόρος δεν μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σε μια οικονομία που δεν λειτουργεί ομαλά.
- Εκπαίδευση του κοινού και των καλλιτεχνών. Αυτό μπορεί να γίνει, τόσο μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και με την μορφή ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως σεμινάρια κτλ.
- Μελέτη και έρευνα του πολιτιστικού έργου. Αυτό είναι ένα μέτρο το οποίο αφορά κυρίως τα υλικά πολιτιστικά αγαθά, όπως είναι τα αρχαιολογικά μνημεία, μνημεία λαογραφικού ενδιαφέροντος κ.α.
- Προβολή του πολιτιστικού έργου. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με την βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης.
- Ανταλλαγές με το εξωτερικό. Αυτό αφορά την πολιτιστικών προϊόντων με άλλες χώρες.
- Προστασία των καλλιτεχνών. Αυτό μπορεί να γίνει μέσα από την παρέμβαση του κράτους με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προωθείται μόνο η εμπορική τέχνη, αλλά να δίνεται βήμα σε πειραματικές και εναλλακτικές μορφές έκφρασης.
- Χρηματοδοτήσεις. Είναι ο πιο ουσιαστικό τρόπος παρέμβασης του κράτους και συνδέεται με όλα τα παραπάνω.

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στην πολιτιστική διαχείριση και ότι αυτή περιλαμβάνει. Αναλύεται τόσο η υλική πολιτιστική κληρονομιά, όσο και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αλλά και η πολιτιστική κληρονομιά ως εμπειρία και ως σύμβολο.

1.1. Διαχείριση Υλικής Πολιτιστική Κληρονομιάς

Η διαχείριση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να οριστεί ως «ο επαγγελματικός κλάδος που είναι αφιερωμένος στη διατήρηση της πολιτιστικής

κληρονομιάς για το μέλλον» (Muñoz-Viñas 2005: 13). Οι απαρχές του κλάδου εντοπίζονται στις φιλοσοφικές αναζητήσεις που έλαβαν χώρα κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Η διαχείριση αναπτύχθηκε χάρη σε συμφωνίες που υιοθετήθηκαν στη Δυτική Ευρώπη και στη συνέχεια σε διεθνές επίπεδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τη βοήθεια πολιτιστικών οργανισμών που δημιουργήθηκαν αυτήν την περίοδο, όπως το Icomos με το Χάρτη της Βενετίας / Venice Charter (Icomos 1964). Σημείο τομής της ιστορίας της διαχείρισης αποτελεί η υιοθέτηση, με πρωτοβουλία κρατών του δυτικού, κυρίως, κόσμου, της Σύμβασης για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς της Unesco (Unesco 1972).

Τα στοιχεία που ασχολείται η πολιτισμική κληρονομιά είναι τα εξής (Πούλιος 2010β):

1. Υλικό (fabric/material). Το υλικό περιλαμβάνει τα υλικά, χειροπιαστά στοιχεία της πολιτισμικής κληρονομιάς και συγκεκριμένα: α) το είδος του υλικού και τον τρόπο κατασκευής, τη διακόσμηση, την τεχνοτροπία, κλπ ενός μνημείου, β) την όποια κατασκευή υπάρχει στο έδαφος αλλά και στο υπέδαφος ενός μνημείου, γ) τη διαμόρφωση του εσωτερικού και του εξωτερικού χώρου ενός μνημείου, καθώς και δ) τον ευρύτερο φυσικό περιβάλλοντα χώρο.¹
2. Άυλα στοιχεία (intangible / less tangible elements). Περιλαμβάνουν τα μη υλικά / μη χειροπιαστά στοιχεία της πολιτισμικής κληρονομιάς, όπως π.χ. μύθους, προφορικές παραδόσεις, κοινωνικές αντιλήψεις, θρησκευτικές παραδόσεις και λατρευτικές πρακτικές/τελετουργίες, τα οποία συνδέονται με την υλική πολιτισμική κληρονομιά.²
3. Αξίες (values). Αξία θεωρείται το έννομο ενδιαφέρον μιας ομάδας ανθρώπων / ομάδας ενδιαφέροντος για την πολιτισμική κληρονομιά.

Ο κλάδος της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς, ο οποίος αναπτύχθηκε και εξακολουθεί να αναπτύσσεται, έχει ως βασικό στόχο του τη διατήρηση της υλικής κληρονομιάς του παρελθόντος και την προστασία της από την απώλεια και την καταστροφή που λαμβάνουν χώραν στο παρόν. Με τον τρόπο αυτόν, η διαχείριση επιβάλλει ένα είδος ασυνέχειας ανάμεσα στα μνημεία, τα οποία θεωρούνται ότι ανήκουν στο παρελθόν, και τους ανθρώπους και τις κοινωνικές και πολιτιστικές διεργασίες του παρόντος, τα οποία θεωρούνται ότι φθείρουν τα μνημεία (Jones 2006). Όπως έχει

---

¹ Η φυσική και η πολιτισμική κληρονομιά νοούνται και προστατεύονται ως ενιαίο σύνολο, για πρώτη φορά σε παγκόσμιο επίπεδο με τη σύμβαση της Παγκόσμιας (Φυσικής και Πολιτιστικής) Κληρονομιάς της Unesco (Unesco, 1972).

² Τα άυλα / μη υλικά στοιχεία που αναφέρονται στο σημείο αυτό αποτελούν μέρος της υλικής πολιτισμικής κληρονομιάς – και όχι ξεχωριστές μορφές (άυλης / μη υλικής) πολιτισμικής κληρονομιάς

χαρακτηριστικά ειπωθεί, «η διαχείριση είναι μια σύγχρονη επινόηση η οποία βλέπει το παρελθόν αποκομμένο από το παρόν» (Matero 2004:69). Αυτή η ασυνέχεια ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν και η προσκόλληση σε ένα «αυθεντικό» παρελθόν καθορίζουν τις βασικές αρχές της διαχείρισης: την εστίαση στο παρελθόν και στη διατήρηση του υλικού των μνημείων, την αντίληψη ότι η αυθεντικότητα είναι μη ανανεώσιμη και το ενδιαφέρον για τη μεταβίβαση της πολιτισμικής κληρονομιάς στις μελλοντικές γενιές (Icomos 1964). Αυτή η ασυνέχεια προσδίδει στους υπευθύνους διαχείρισης, έναν κυρίαρχο ρόλο στη διαδικασία της διαχείρισης, καθορίζοντας συγχρόνως και τα όρια της επέμβασής τους (Sullivan 2004).

Χαρακτηριστικά διαχείρισης/ Η διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς νοείται ως (Πούλιος 2010β):

- Θετική αντιμετώπιση και προστασία της κληρονομιάς. Η αρνητική αντιμετώπιση, ως ακούσια ή και εκούσια καταστροφή της κληρονομιάς (π.χ. με τη μορφή της άγνοιας, της εγκατάλειψης, της λεηλασίας και της αρχαιοκαπηλίας), αποτελεί αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης, αλλά δεν υπάγεται στην έννοια της διαχείρισης.
- Συστηματική αντιμετώπιση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, δηλαδή η προστασία με τρόπο συστηματικό. Αυτό σημαίνει ότι η διαχείριση επιτελείται στη βάση συγκεκριμένων μελετών, με συγκεκριμένη στρατηγική, μεθοδολογία και με συγκεκριμένα εργαλεία και τεχνικές, που διέπονται από λογική ακολουθία και αποτελεσματικότητα.
- Με διαφορετική εφαρμογή σε κάθε περίπτωση. Η διαχείριση λαμβάνει υπόψη της και προσαρμόζεται στις ευαισθησίες και ανάγκες της κάθε πολιτισμικής κληρονομιάς ξεχωριστά.
- Δυναμική αντιμετώπιση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, δηλαδή διαρκής και μακροπρόθεσμα βιώσιμη, ανταποκρινόμενη και αναπροσαρμοζόμενη στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές και τεχνολογικές συνθήκες και προκλήσεις.
- Με έμφαση στην πρόληψη (παρά στην αντιμετώπιση).
- Συνολική, ολοκληρωμένη αντιμετώπιση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς –και όχι μόνο οικονομική διαχείριση της κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, η διαχείριση περιλαμβάνει: το ενδιαφέρον για την πολιτισμική κληρονομιά, μελέτη, έρευνα, ανασκαφή, καταγραφή, τεκμηρίωση, ερμηνεία, αξιολόγηση, αναστήλωση, συντήρηση, διαφύλαξη, νομοθεσία, πολιτική προστασίας, ανάδειξη, παρουσίαση, προβολή,

οικονομική (συμπεριλαμβανόμενης της τουριστικής) αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

- Διεπιστημονική αντιμετώπιση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Προκειμένου να ανταπεξέλθει στο πλήθος και την ευρύτητα των παραπάνω δραστηριοτήτων, καθώς και στην πολυπλοκότητα των μεταξύ τους σχέσεων, η διαχείριση προϋποθέτει τη συνεργασία πολλών διαφορετικών ειδικοτήτων.
- Κοινωνική λειτουργία, δεδομένου ότι η πολιτισμική κληρονομιά είναι βασικό κοινωνικό αγαθό. Αυτό σημαίνει ότι: Η διαχείριση επιτελείται προς όφελος της κοινωνίας. Τα οφέλη της κοινωνίας από τη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι πολλαπλά: π.χ. οικονομικά, διδακτικά/εκπαιδευτικά, ψυχαγωγικά και κοινωνικά. Η διαχείριση αποτελεί ουσιαστικά, ευθύνη και αρμοδιότητα του κοινωνικού συνόλου. Απώτερος στόχος της διαχείρισης είναι η διαφύλαξη και ενίσχυση της σύνδεσης της κοινωνίας με την πολιτισμική κληρονομιά. Η διαχείριση επιτελείται με τη συνειδητή και ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας, με εστίαση στην τοπική κοινωνία.

Τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη

Αναγνωρίζεται μια αυξανόμενη προσπάθεια σύνδεσης της «ζωντανή» διάσταση της πολιτισμικής κληρονομιάς και της ανάγκης συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία της διαχείρισης. Οι πρώτες προσεγγίσεις διαχείρισης εντοπίζονται στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. Αντιμετώπισαν την πολιτισμική κληρονομιά ως έναν χειροπιαστό, υλικό και μη αναστρέψιμο πόρο και εστίασαν στην ανάγκη να προστατευτεί, από ανθρώπινες πρακτικές, οι οποίες θεωρήθηκαν βλαπτικές. Μόνο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, (Unesco 1954), η πολιτισμική κληρονομιά αναγνωρίστηκε –σε διεθνές επίπεδο– ως ανθρώπινη δημιουργία. Εντούτοις, το πεδίο εφαρμογής της σύμβασης περιοριζόταν στην προστασία σε περιπτώσεις ένοπλης σύρραξης ή βίας. Ο Χάρτης της Βενετίας (Icomos 1964) συμπεριέλαβε πολιτιστικές, αισθητικές και ιστορικές αξίες. Η ανθρώπινη διάσταση της πολιτισμικής κληρονομιάς αναγνωρίστηκε, αλλά δεν υπήρξε άμεση αναφορά στους ανθρώπους που ζούνε μέσα στα μνημεία. Η Σύμβαση Παγκόσμιας Κληρονομιάς (Unesco 1972) συμπεριέλαβε εθνολογικές-ανθρωπολογικές αξίες και έκανε άμεση αναφορά στη σύνδεση πολιτισμικής κληρονομιάς και κοινωνιών: «Κάθε κράτος μέλος της Σύμβασης θα προσπαθήσει [...] να υιοθετήσει μια γενική πολιτική που θα αποσκοπεί στο να προσδώσει στην πολιτισμική και φυσική κληρονομιά λειτουργικό ρόλο στη ζωή της κοινότητας» (παρ. 5). Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία υποψηφιότητας και εγγραφής στον κατάλογο της

Παγκόσμιας Κληρονομιάς αρχικά αποθαρρύνθηκε, ώστε να αποφευχθεί η «αχρείαστη δημοσιότητα» και η «δημόσια αμηχανία» (Unesco 1988, 1992, 1994α, παρ. 14), αλλά στη συνέχεια θεωρήθηκε «απαραίτητη, ώστε να νιώσουν [οι τοπικές κοινωνίες] από κοινού με το κράτος μέλος την ευθύνη για την προστασία των χώρων» (Unesco 1996, 1999, παρ. 14). Με την ενσωμάτωση των «πολιτιστικών τοπίων», συμπεριλήφθηκαν οι ζωντανές πολιτιστικές παραδόσεις: τα άυλα / μη υλικά στοιχεία της πολιτισμικής κληρονομιάς, τα παραδοσιακά και εθμικά συστήματα και μηχανισμοί διαχείρισης καθώς και τα συστήματα έγγειαυς ιδιοκτησίας των τοπικών κοινωνιών (Unesco 1995). Το Nara Document on Authenticity (Unesco 1994β) εισήγαγε την έννοια της «πολιτιστικής ποικιλομορφίας», τονίζοντας ότι η πολιτισμική κληρονομιά μπορεί να γίνει κατανοητή και να προστατευτεί στο συγκεκριμένο τοπικό κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει. Ο Χάρτης της Μπούρα / Burra Charter (Icomos Australia 1999) εστίασε στην έννοια της «πολιτιστικής σημασίας», αναφερόμενος σε «μια βαθιά και συγκινησιακή έννοια σύνδεσης κοινωνίας και τοπίου, [...] παρελθούσες και ζώσες εμπειρίες» (πρόλογος). Ο Χάρτης της Μπούρα / Burra Charter προσπάθησε, επίσης, να καταστήσει «δημοκρατική» τη διαδικασία διαχείρισης με την ενεργό ενσωμάτωση των τοπικών κοινωνιών, ιδίως των ιθαγενών, στη διαδικασία (παρ. 12 και 26.3). Η Budapest Declaration on World Heritage (Unesco, 2002) εστίασε στην έννοια της «βιωσιμότητας / βιώσιμης ανάπτυξης», συνδέοντας την προστασία με τα καθημερινά κοινωνικά και οικονομικά ενδιαφέροντα και την ποιότητα ζωής των τοπικών κοινωνιών. Η Γενική Συνέλευση του Icomos, το 2011, είχε ως τίτλο «Πολιτισμική κληρονομιά, όχημα ανάπτυξης». Η σημαντικότερη πιο πρόσφατη εξέλιξη στον τομέα της διαχείρισης πολιτισμικής κληρονομιάς αφορά την υπογραφή του Nara+20 Document (Icomos Japan 2014, Roulios 2015), το οποίο εστιάζει στη βιώσιμη ανάπτυξη και τη συνδέει με τις πολιτιστικές διαδικασίες και τις αξίες των ομάδων ενδιαφέροντος στη διαρκή εξέλιξή τους στο πέρασμα του χρόνου.

Τα μοντέλα διαχείρισης αποτελούν ολοκληρωμένα συστήματα θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης (με στρατηγική, μεθοδολογία και εργαλεία) της έννοιας και της εφαρμογής της διαχείρισης. Στο παράρτημα I αναλύονται τα μοντέλα διαχείρισης υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

1.2. Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η συζήτηση για την προστασία της άυλης κληρονομιάς απέκτησε διεθνείς διαστάσεις την τελευταία δεκαετία, το σκεπτικό και τα επιχειρήματα γύρω από την καταγραφή και προστασία του παραδοσιακού πολιτισμού αποτέλεσαν κεντρικό ανθρωπολογικό άξονα σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Μια από τις θεμελιώδεις αρχές της ανθρωπολογικής σκέψης, όπως άρχισε να διατυπώνεται στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, ήταν ότι ο πολιτισμός και η πολιτισμική κληρονομιά μη προνομιούχων περιοχών άρχισε να χάνεται, λόγω της εδραίωσης του δυτικού κόσμου. Βασικός ρόλος του νέου επιστημονικού κλάδου της ανθρωπολογίας ήταν, η μελέτη, η καταγραφή και η διάσωση του πολιτισμού (άυλου και υλικού) των αυτοχθόνων σε όλα τα μέρη της γης, προτού αλλοιωθεί από εξωτερικές επιρροές και τελικά εξαφανιστεί. Ένα από τα σημαντικά ερωτήματα που αντιμετώπισαν τα κράτη μέλη της Unesco από τη δεκαετία του '80 ήταν η προστασία παραδοσιακών μορφών τέχνης και πολιτισμού (μουσική, χορός, θέατρο, ποίηση κ.τ.λ.), τα οποία, καθότι συλλογικά αγαθά, μπορούν να γίνουν πιο εύκολα προϊόν οικονομικής και εμπορευματικής εκμετάλλευσης (Aikawa 2004). Έπειτα από χρόνια διαβουλεύσεων με τον Διεθνή Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO), αποφασίστηκε ότι το θέμα της οικονομικής εκμετάλλευσης θα εξεταζόταν από τον WIPO, ενώ η Unesco θα επικέντρωνε την προσοχή της περισσότερο σε θέματα διαφύλαξης, εκπαίδευσης και μετάδοσης, παρά προστασίας. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο και ύστερα από σειρά διπλωματικών διεργασιών και προγραμμάτων, η γενική συνέλευση των κρατών μελών της Unesco υιοθέτησε τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Κληρονομιάς τον Οκτώβριο του 2003.

Επίσης, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003, η άυλη κληρονομιά ορίζεται ως «[...] οι πρακτικές, παραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις, ικανότητες, καθώς και οι σχετικοί χώροι και αντικείμενα, τα οποία κοινότητες, ομάδες και ιδιώτες αναγνωρίζουν ως συστατικά στοιχεία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Αυτή η άυλη κληρονομιά μεταδιδόμενη από γενιά σε γενιά συνεχώς μεταβάλλεται σε σχέση με το περιβάλλον, τη φύση και την ιστορία, και ενισχύει την ταυτότητα και τη συνοχή των κοινοτήτων, προωθώντας τον σεβασμό για την πολιτισμική διαφορετικότητα και την ανθρώπινη δημιουργικότητα» (Unesco 2003: παρ. 2). Επίσης, η Σύμβαση παραθέτει συγκεκριμένες μορφές άυλης κληρονομιάς, όπως «προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, παραστατικές τέχνες, δρώμενα και εορταστικές δραστηριότητες, γνώση της φύσης και του σύμπαντος και

παραδοσιακή τεχνογνωσία» (Unesco 2003: παρ. 2). Κεντρικός όρος της Σύμβασης είναι η έννοια της «διαφύλαξης», η οποία ορίζεται ως «[...] μέτρα που εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητα της άυλης κληρονομιάς και, μεταξύ άλλων, τον καθορισμό, την τεκμηρίωση, την έρευνα, τη διατήρηση, την προστασία, την προώθηση και τη μετάδοση διαμέσου επίσημης και ανεπίσημης εκπαίδευσης, καθώς και την αναζωογόνηση αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς» (Unesco 2003: παρ. 2). Οι ιδέες της αναζωογόνησης και της μετάδοσης που αναφέρονται στον παραπάνω ορισμό δίνουν έμφαση στη δημιουργική συνέχιση της παράδοσης μέσω της ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας, παρά στην αμιγώς τεχνική και επιστημονική τεκμηρίωση. Ουσιαστικά, η Σύμβαση του 2003 καινοτομεί σε σχέση με τις προηγούμενες συμβάσεις της Unesco, καθώς είναι η πρώτη που αναγνωρίζει τον πρωταρχικό ρόλο τον οποίο διαδραματίζουν οι τοπικές κοινότητες στη διαφύλαξη και μετάδοση της άυλης κληρονομιάς. Ενώ, δηλαδή, στις προηγούμενες συμβάσεις η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ευθύνη των κυβερνήσεων και των σχετικών εμπειρογνομόνων, η Σύμβαση του 2003 στο προοίμιο και το άρθρο 15 κάνει ιδιαίτερη μνεία στον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι τοπικές κοινότητες ως φορείς μετάδοσης και προστασίας της προφορικής γνώσης και παράδοσης. Εξάλλου, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή των προγραμμάτων διαφύλαξης. Ο όρος «διαφύλαξη», επομένως, περιλαμβάνει μια σειρά δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στη δημιουργική συνέχιση της άυλης κληρονομιάς. Αντίθετα από την προστασία της υλικής κληρονομιάς των ιστορικών μνημείων, μουσειακών συλλογών και αρχαιολογικών χώρων, η οποία αποσκοπεί κυρίως στη συντήρηση συγκεκριμένων υλικών, ώστε να μην αλλοιωθεί η αυθεντικότητά τους, η διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003, έγκειται στο κατά πόσο η τοπική κοινωνία με την υποστήριξη του κράτους και μη κρατικών οργανισμών είναι σε θέση να τη μεταδώσει στις επόμενες γενιές, ανεξάρτητα από υφιστάμενες αλλαγές. Κατά συνέπεια, η διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς αφορά ένα αρκετά σύνθετο σύνολο δραστηριοτήτων, οι οποίες συνδυάζουν τεχνικές γνώσεις καταγραφής και έρευνας με τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το κράτος και οι λοιποί σχετικοί οργανισμοί αναλαμβάνουν έναν διαμεσολαβητικό ρόλο σχετικά με την εφαρμογή των προγραμμάτων διαφύλαξης. Και αυτό γιατί, όπως έχει γίνει ευρύτερα αποδεκτό τα τελευταία χρόνια της εφαρμογής της Σύμβασης, ο πολύπλοκος μηχανισμός αναγνώρισης της άυλης κληρονομιάς, εκτός από τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, έχει καταστήσει απαραίτητη, πλέον, τη συμμετοχή τεχνικών φορέων στα προγράμματα διαφύλαξης (Jacobs 2014). Μέσα στο νέο πλαίσιο της Σύμβασης, οι κυριότερες

υποχρεώσεις των κρατών μελών αφορούν την καταγραφή παραδόσεων και εκφράσεων σε εθνικούς καταλόγους απογραφής μέσα από συνεργασία με τοπικές κοινότητες, συλλόγους, ερευνητικά κέντρα και μουσεία.

Επίσης, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να υιοθετήσουν τα σχετικά νομικά, διοικητικά και οικονομικά μέτρα που κρίνονται απαραίτητα σε κάθε χώρα. Σε διεθνές επίπεδο, η Σύμβαση προβλέπει τη δημιουργία δύο καταλόγων: α) του Αντιπροσωπευτικού Καταλόγου της Άυλης Κληρονομιάς και β) του Καταλόγου της Άυλης Κληρονομιάς σε Κατάσταση Επείγουσας Διαφύλαξης, για εκφράσεις που βρίσκονται στα πρόθυρα εξαφάνισης ή σημαντικής αλλοίωσης. Τέλος, προβλέπεται η δημιουργία του διεθνούς ταμείου ενίσχυσης εκφράσεων και φορέων άυλης κληρονομιάς, το οποίο αποσκοπεί στη στήριξη των παραδοσιακών κοινοτήτων και δημιουργών (Unesco 2003:παρ.11-28).

Η Σύμβαση του 2003 θεωρείται ότι συμπληρώνει τη Σύμβαση του 1972, καθώς προτείνει μια πιο σφαιρική και ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παρ' όλα αυτά, διαφοροποιείται σε πολλά σημεία απ' αυτήν, όχι μόνο ως προς τον ορισμό του αντικειμένου προστασίας, αλλά και ως προς διαχειριστικά θέματα, τα οποία αφορούν τις υποχρεώσεις των κρατών μελών και τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων. Αναλυτικότερα, η Σύμβαση του 1972 αναφέρεται κυρίως στην προστασία εμβληματικών φυσικών και πολιτιστικών μνημείων και τόπων που έχουν «εξαιρετική παγκόσμια αξία». Αντίθετα, η Σύμβαση του 2003 προσφέρει ένα πλαίσιο διαφύλαξης όλων των εκφράσεων της άυλης κληρονομιάς μιας χώρας, χωρίς άμεση αναφορά στο θέμα της αξίας ή της αυθεντικότητας των πολιτιστικών παραδόσεων. Επίσης, κατά τη Σύμβαση του 2003 τα κράτη μέλη υποχρεούνται να δημιουργήσουν καταλόγους απογραφής στην επικράτειά τους και να υιοθετήσουν τα απαραίτητα μέτρα για τη διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς με τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων. Αντίθετα, τα κράτη μέλη της Σύμβασης του 1972 υποχρεούνται να προστατεύσουν μόνο μνημεία και χώρους που έχουν αναρτηθεί σε έναν από τους τρεις προβλεπόμενους Καταλόγους. Μια άλλη σημαντική διαφοροποίηση είναι ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Όπως είδαμε νωρίτερα και θα δούμε με περισσότερες λεπτομέρειες παρακάτω, η Σύμβαση του 2003 προϋποθέτει τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας σε όλα τα στάδια της διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς, καθώς αυτή αποτελεί και βασικό συστατικό της. Αντίθετα, η Σύμβαση του 1972, είναι περισσότερο τεχνοκρατική με λίγες σχετικά αναφορές στις τοπικές κοινότητες. Ο ρόλος

των κοινοτήτων στην προστασία των πολιτιστικών χώρων και μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς υπήρξε ιστορικά περιορισμένος και αποτελεί συχνά προβληματικό θέμα ως προς τη διαχείριση των τόπων αυτών.

Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη

Η έννοια της βιωσιμότητας διαπνέει τη Σύμβαση του 2003 και είναι άμεσα συνυφασμένη με την έννοια της διαφύλαξης (Alivizatou 2012, Smith & Akagawa 2009). Βασικό στοιχείο της είναι η προστασία της άυλης κληρονομιάς και η μετάδοσή της στις επόμενες γενιές. Αυτό όμως προϋποθέτει τη δημιουργική συνέχιση των πολιτιστικών παραδόσεων προς όφελος των φορέων τους. Επομένως, η βιωσιμότητα αναγνωρίζει την αξία της άυλης κληρονομιάς ως πολιτιστικού αποθέματος που μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και οικονομικής τοπικής ανάπτυξης. Ανάγει, δηλαδή, τις εκφράσεις του παραδοσιακού πολιτισμού σε παραγωγικό αγαθό προς όφελος της κοινωνίας. Συγχρόνως, όμως, αναγνωρίζει ότι οι εκφράσεις αυτές πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο προστασίας, ώστε να μην αλλοιωθεί η τοπική τους σημασία και η σχέση τους με τις τοπικές κοινότητες. Όπως η έννοια της «διαφύλαξης», έτσι και η έννοια της «βιωσιμότητας» εμπεριέχει τάσεις που ενδεχομένως να αλληλοσυγκρούονται. Για παράδειγμα, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, η προστασία του πολιτιστικού αποθέματος δεν συνάδει πάντα με προσπάθειες προώθησης που έχουν ως απώτερο στόχο την οικονομική του εκμετάλλευση. Γι' αυτόν τον λόγο, η επιτυχής διαφύλαξη και βιωσιμότητα της άυλης κληρονομιάς είναι αποτέλεσμα συνεργασίας κρατικών, μη κρατικών οργανισμών και τοπικών κοινοτήτων και απαιτεί προσεκτικό ισοζύγισμα διαφορετικών τάσεων.

Αν και η διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς μέχρι τώρα θεωρείται κυρίως υποχρέωση των κρατών μελών, εντοπίζονται ιδιαίτερα αξιόλογες περιπτώσεις όπου τοπικές κοινότητες και οργανισμοί έχουν αναλάβει σχετικές πρωτοβουλίες. Για τον λόγο αυτόν, οι ερευνητές είναι συνήθως ώριμα μέλη της κοινότητας. Η θεματολογία και η τοπική εκπροσώπηση, όμως, πιθανότατα να μην εκφράζουν πάντοτε τις προτιμήσεις και προσδοκίες της νεότερης γενιάς. Επομένως, το θέμα της συμμετοχής και της εκπροσώπησης της τοπικής κοινωνίας έχει πολλαπλές διαστάσεις, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται πάντοτε υπόψη στα προγράμματα ορισμού και διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς.

1.3. Σύγχρονη Πολιτιστική και Καλλιτεχνική Δημιουργία

Αναμφίβολα, η σύγχρονη πολιτισμική-καλλιτεχνική δημιουργία έχει πλέον άμεση διασύνδεση με τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός καλλιτεχνικού οργανισμού ή ομάδας, στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας. Αφενός, η παγκοσμιοποίηση και οι ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και, αφετέρου, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και της δικτύωσης, καθώς και το πολυπολιτισμικό περιβάλλον που έχει αναπτυχθεί και εξελίσσεται με έντονους ρυθμούς εγείρουν άλλου είδους απαιτήσεις σε σχέση μ' αυτές του παρελθόντος, τόσο από τον καλλιτέχνη όσο και από την κοινωνία. Ειδικά οι λεγόμενες πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, μεταξύ των οποίων ο κινηματογράφος, το θέατρο, η μουσική, η τηλεόραση, οι εικαστικές και οι παραστατικές τέχνες, συχνά βρίσκονται στο επίκεντρο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Μεγάλο μέρος των βιομηχανιών αυτών, όχι μόνο εξυπηρετεί την παραγωγή καλλιτεχνικού έργου ποικίλης μορφής μέσω της δημιουργικής εργασίας των καλλιτεχνών, αλλά ταυτόχρονα απασχολεί εργαζομένους σε πολλά επίπεδα και εκτός καλλιτεχνικής δημιουργίας, όπως π.χ. εργαζομένους σε τεχνικά ή διοικητικά πόστα. Επιπλέον, η παραγωγή του καλλιτεχνικού έργου διαμορφώνει αναμφίβολα και μια ταυτότητα στην κοινωνία που τη φιλοξενεί και την υποστηρίζει.

Η καλλιτεχνική-πολιτισμική διαχείριση είναι ένα πεδίο που ουσιαστικά αφορά τις επιχειρηματικές δραστηριότητες γύρω από τις τέχνες και τον πολιτισμό. Μπορεί, να σχετίζεται με μια ομάδα καλλιτεχνών που ενδεχομένως να συνεργάζονται για την παραγωγή ενός καλλιτεχνικού ή πολιτισμικού έργου. Αδιαμφισβήτητα, τα κάθε είδους νομικά πρόσωπα και οργανώσεις, κερδοσκοπικού ή μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή και διαχείριση καλλιτεχνικού- πολιτισμού έργου, όπως, για παράδειγμα, φεστιβάλ, θέατρα, εταιρείες κινηματογραφικών παραγωγών, σινεμά, πολιτιστικοί σύλλογοι, ιδρύματα και γκαλερί τέχνης, εντάσσονται στα πιο σημαντικά -υπό το πρίσμα του εύρους και του νομικού/οικονομικού πλαισίου- και, ταυτόχρονα, στα πιο δύσκολα αναφορικά με τη διαχείριση ζητήματα μέσα σε αυτό το πεδίο. Εκείνοι που ασχολούνται με τη διαχείριση είναι υπεύθυνοι για όλες τις διοικητικές και τεχνικές εργασίες των οργανισμών και την εκπλήρωση της αποστολής τους. Στα καθήκοντά τους περιλαμβάνονται, η διαχείριση του προσωπικού, το μάρκετινγκ, η

οικονομική διαχείριση, η ανάπτυξη προγραμμάτων και δραστηριοτήτων αλλά και η αξιολόγησή τους, οι δημόσιες σχέσεις, η συγκέντρωση κεφαλαίων και χορηγιών, καθώς και οι σχέσεις του φορέα με την τοπική κοινωνία. Οι φορείς καλλιτεχνικού-πολιτισμικού ενδιαφέροντος λειτουργούν μέσα σε μεταβαλλόμενες εξωτερικές και εσωτερικές συνθήκες και οφείλουν να προσαρμόζονται ανάλογα. Οι εξωτερικές συνθήκες περιλαμβάνουν τις πολιτιστικές, οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, δημογραφικές, νομικές, τεχνολογικές, γεωπολιτικές, όπως για παράδειγμα την κοινωνική δικτύωση (Social Networking) μέσω Διαδικτύου ή την αστάθεια μιας περιοχής λόγω πολεμικών συγκρούσεων, καταστροφών ή άλλων δεδομένων αστάθειας, καθώς επίσης και τις ευρύτερες παγκόσμιες συνθήκες και τρόπους ζωής (life style). Οι εσωτερικές συνθήκες που εμφανίζουν αλλαγές μπορεί να σχετίζονται με το κοινό και τη διαχείρισή του, τη διοικητική και καλλιτεχνική Διεύθυνση, το Διοικητικό Συμβούλιο, το προσωπικό, τις εγκαταστάσεις, την οικονομική ανάπτυξη και διαχείριση, καθώς και με τις δυνατότητες χρηματοδοτήσεων και επιδοτήσεων. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες έχουν εφαρμόσει τις τελευταίες δεκαετίες ως μοντέλα διαχείρισης εκείνα των νέων μορφών οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων δυτικού τύπου. Στην πράξη, ωστόσο, τα μοντέλα αυτά σπάνια έχουν δώσει έμφαση στην ποιοτική λεπτομέρεια. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις πρώτες προτεραιότητες της σύγχρονης πολιτιστικής διαχείρισης συγκαταλέγεται η διασφάλιση της ποιότητας. Η πόλη, το λεγόμενο αστικό περιβάλλον, το οποίο αποτελεί κατά βάση το πεδίο διεξαγωγής της πολιτισμικής δραστηριότητας, δεν είναι πλέον αποκλειστικά και μόνο σε διάδραση με τις πολιτιστικές δραστηριότητες εν γένει, αλλά είναι ταυτόχρονα ανοικτό για εκείνους που δραστηριοποιούνται σε πολύ μικρές ή μικρές επιχειρήσεις εντός του πλαισίου της. Μπορούμε να δούμε με τον τρόπο αυτόν την εμφάνιση δράσεων από νέες δημιουργικές κοινότητες, οι οποίες ήταν κατά μια έννοια κρυμμένες μέχρι σήμερα. Η πόλη, επομένως, και ιδιαιτέρως οι φτωχές συνοικίες ή περιοχές που μέχρι πρόσφατα ήταν στο περιθώριο, αποτελούν το πλέον πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν ιδέες, καλλιτεχνικές και πολιτισμικές δραστηριότητες και καινούργιες αγορές (Αθανασίου 2012). Αυτές ακριβώς, είναι οι αγορές που θα υποστηρίξουν την ανάπτυξη του πολιτιστικού έργου, καθώς, χάρη στη συλλογική και δημιουργική πρωτοβουλία, αναπτύσσεται όλη η περιοχή.

Η πολιτιστική πολιτική

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο έχει πλέον εξελιχθεί η πολιτιστική πολιτική. Η ίδια κατέχει ιδιαίτερη σημασία σε επίπεδο διπλωματίας, γεγονός

που επιβεβαιώνει ο διεθνής όρος πολιτιστική διπλωματία. Στις μέρες μας, ο πολιτισμός διαμορφώνει ξεκάθαρα συμπεριφορές και πολιτικές, αλλά και την ταυτότητα των πολιτών ως προς την αίσθηση της εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας, καθώς και τη σχέση μ' αυτό που ονομάστηκε παγκοσμιοποίηση και σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία. Το γεγονός αυτό, μάλιστα, συχνά διαχωρίζει τις πολιτισμικές από τις δημιουργικές εν γένει βιομηχανίες.

Σήμερα, η καινοτομία φέρεται ως το κορυφαίο στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης, αν και οι παραδοσιακές πολιτιστικές βιομηχανίες φαίνεται συχνά να αντιστέκονται στις αλλαγές. Ωστόσο, περιπτώσεις όπως αυτές του πολιτιστικού τουρισμού, της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, της λαϊκής και παραδοσιακής τέχνης, ακόμα και του σύγχρονου πολιτιστικού προϊόντος, συνηθίζεται στις περισσότερες χώρες να προστατεύονται ακόμα και από τα θεσμικά όργανα του κράτους. Σε επίπεδο πολιτισμικής διαχείρισης, αποτελεί από τα πιο σημαντικά βήματα κρατικής παρέμβασης για την προστασία του τοπικού πολιτιστικού προϊόντος, γεγονός που αναδεικνύει και τη σοβαρότητα του πράγματος. Οι καιροί έχουν αλλάξει και η παγκοσμιοποίηση δεν είναι πλέον μια δύναμη που μπορεί να αγνοηθεί. Με άλλα λόγια, οι παραγωγοί και οι διαχειριστές του πολιτιστικού προϊόντος δεν μπορούν πλέον να αποφεύγουν την αλλαγή. Το Διαδίκτυο έχει επιφέρει τεράστια αναστάτωση σε επιχειρηματικά μοντέλα, συμπεριλαμβανομένης της πολιτισμικής καλλιτεχνικής δημιουργίας και της διαχείρισής της. Κατά γενική παραδοχή, από την άποψη της διαχείρισης, μια ευρύτερη αξιολόγηση του οικονομικού αντίκτυπου των πολιτιστικών δράσεων και προϊόντων αποτελεί το κλειδί για να αποκτήσουμε μια πληρέστερη εικόνα των πραγματικών επιπτώσεων του πολιτισμού στην τοπική κοινωνία και στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό σύστημα στο οποίο η τοπική κοινωνία ανήκει (Defner & Karachalis 2011). Αυτό δεν πρέπει να συγχέεται μ' αυτήν τη δημιουργία του πολιτιστικού προϊόντος και τον ευρύτερο σοβαρό πολιτισμικό και κοινωνικό ρόλο του καλλιτέχνη-δημιουργού. Η οικονομική αξία της πολιτιστικής δημιουργίας εκτιμάται επίσης από τον βαθμό στον οποίο οι διάφοροι φορείς της εν λόγω κοινωνίας είναι πρόθυμοι να επενδύσουν στον πολιτισμό, είτε πρόκειται για δημόσιες υπηρεσίες είτε για ιδιωτικές εταιρείες που αναγνωρίζουν τις ουσιαστικές δυνατότητες του πολιτιστικού προϊόντος και της τέχνης με την ευρύτερη έννοια, και, γενικότερα, τα πραγματικά οφέλη τα οποία παρέχει ο πολιτισμός. Τα παραπάνω ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν πλέον μόνο με στενή διεθνή συνεργασία. Επαγγελματικές ενώσεις και Εθνικές Αρχές, συνεργάζονται πλέον

προκειμένου να αξιοποιήσουν πλήρως τον πολιτισμό και να αποδώσουν μ' αυτόν τον τρόπο τα μέγιστα για τη δημιουργική πολιτιστική δραστηριότητα στις οικονομίες και τις κοινωνίες μας.

Οι συνδέσεις

Απόπειρες να συνδεθεί η ανάπτυξη των δημιουργικών-πολιτισμικών βιομηχανιών με τις τοπικές κοινότητες ή πόλεις πραγματοποιήθηκαν από διάφορες πλευρές ιδιαίτερα στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Δράσεις διαφορετικής εμβέλειας, από μικρή, όπως για παράδειγμα ένα τοπικό πολιτιστικό φεστιβάλ, μέχρι εξαιρετικά μεγάλη, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες ή η Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης, επιχειρήθηκαν έντονα να συνδεθούν με το τοπικό στοιχείο με ποικίλους τρόπους. Με τον τρόπο αυτόν, και λόγω της ενίσχυσης του παγκόσμιου ανταγωνισμού, η καινοτομία στον σχεδιασμό των υπηρεσιών δεν είναι απλώς επιθυμητή πλέον αλλά μάλλον υποχρεωτική. Ωστόσο, παρατηρείται γενικά μια έλλειψη συστηματικής προσέγγισης, η οποία να καλύπτει τον σχεδιασμό των υπηρεσιών του πολιτιστικού και δημιουργικού καλλιτεχνικού περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη της λεγόμενης δημιουργικής-πολιτιστικής βιομηχανίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας, το ευρύτερο σύστημα του κράτους και του Δημοσίου, καθώς και με μια κρίσιμη προοπτική, η οποία αναδεικνύει –ή όχι– την πολιτιστική ανάπτυξη που μπορεί να υποστηριχθεί μέσω της πολιτιστικής πολιτικής (πολιτιστικής διπλωματίας, αν αναφέρεται ως δράση σε τρίτες χώρες). Η άνοδος της οικονομίας της γνώσης και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ της γνώσης και της δημιουργικότητας εν γένει, αποτελούν πλέον βάση για τη δημιουργική ανάπτυξη. Επιπλέον, η φύση της απασχόλησης στον τομέα των πολιτιστικών υπηρεσιών, αλλά και το μοντέλο οργάνωσης των πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται και παράγονται είναι καίρια ζητήματα. Το σύστημα το οποίο περιγράφεται διασυνδέεται πλήρως με τη δυναμική μιας νέας οικονομίας, η οποία εδράζεται όλο και περισσότερο σε μια βάση ενημέρωσης και ανταλλαγής πληροφοριών, παγκόσμιας και δικτυωμένης. Σε αντίθεση με το διεθνές εμπόριο, οι λεγόμενες πολιτιστικές βιομηχανίες «...χρησιμοποιούν τη δημιουργικότητα, την πολιτιστική γνώση και την πνευματική ιδιοκτησία, για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με κοινωνική και πολιτιστική σημασία» (Foord 2008: 95). Η πολιτιστική ανάπτυξη, η οποία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, παρά την ασαφή, αλλά υπαρκτή απειλή της παγκοσμιοποίησης, της διαδικτύωσης και του ψηφιακού πολιτισμού εν γένει απέναντι στην τοπική πολιτιστική ταυτότητα και τα πολιτιστικά δικαιώματα, αποτελεί γεγονός.

Στην πράξη, το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι, σε επίπεδο τοπικών κοινωνιών, Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων και κυβερνήσεων, η ιδιωτική πρωτοβουλία ταυτόχρονα με την κρατική μέριμνα και υποστήριξη, αναγνωρίζει ότι η νέα πραγματικότητα αποζητά νέες οπτικές και λύσεις, σχετικά με τις λεγόμενες πολιτιστικές βιομηχανίες, με την ευρεία χρήση του όρου. Αυτές οι ιδιωτικές και δημόσιες πολιτιστικές πλατφόρμες εντός της κοινωνίας, παράγουν πολιτισμό, γνώση και υλικό πλούτο, ενώ παράλληλα θεμελιώνουν την πολιτιστική ταυτότητα της κοινότητας μέσα στον παγκόσμιο ιστό. Οι εν λόγω πολιτιστικές μορφές, από τις πιο μικρές μέχρι τις πιο σύνθετες, απαρτίζουν μέρος της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας, και δικαιολογημένα συνιστούν ταυτόχρονα αποδέκτες οικονομικών δράσεων, οι οποίες αποζητούν διαχείριση παράλληλα με τη διαχείριση του πολιτιστικού προϊόντος.

Κεφάλαιο 2.

Τοπική Κοινωνία (Πάφος)³

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της τοπική κοινωνίας και πως αυτή συνδέεται με τον τουρισμό και πως γίνεται κινητήριος δύναμη. Επίσης γίνεται μια βιβλιογραφική αναφορά στους τρόπους ανάδειξης και προώθησης των πόλεων μέσω του πολιτισμού. Εστιάζουμε στην Πάφο, ως παράδειγμα τοπικής κοινωνίας και τον τρόπο που λειτούργησε ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας σε αυτή, τα έργα τα οποία αναπτύχθηκαν και οι δράσεις που έγιναν. Στο τελευταίο μέρος του κεφαλαίου αυτού γίνεται αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο και στις αρχές βιώσιμης ανάπτυξης.

2.1. Τουρισμός και Τοπική Κοινωνία

Ο όρος «τουρισμός» επιδέχεται πολλές ερμηνείες, ανάλογα με την οπτική από την οποία προσεγγίζεται. Αρχικά, μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο σχέσεων και γεγονότων, σε συνάφεια με τη μετακίνηση και την παραμονή των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους και χωρίς οικονομικά κίνητρα. Επιπρόσθετα, ως μια μορφή κοινωνικής αποδοχής και καταξίωσης την οποία κερδίζει ο τουρίστας όταν ταξιδεύει και προς την οποία τον ενθαρρύνει ο κοινωνικός του περίγυρος (Walker & Carr 2013). Ακόμη, ως τουρισμό μπορούμε να ορίσουμε την εμπορευματοποίηση του χώρου, του πολιτιστικού τοπίου, των ανθρώπων και των σχέσεων τους (Greenwood 1989).

Τουρισμός, πολιτισμική διαχείριση και τοπική κοινωνία

Ο τουρισμός με τη σύγχρονη μορφή του αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, η ανάπτυξη του οποίου μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου

---

³ <http://www.pafos.org.cy/el/page/pafos-through-time>

Πολέμου έχει προσελκύσει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον τόσο των ανεπτυγμένων χωρών, όσο και των αναπτυσσομένων, δηλαδή αυτών που για ίδιους ή διαφορετικούς λόγους δεν έχουν κατορθώσει ακόμα να διακόψουν το φαύλο κύκλο της φτώχειας και της μιζέριας τους. Αν και ο τουρισμός για την αντιμετώπιση όλων των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των χωρών που επιχειρούν να τον αναπτύξουν, έχει αποδειχτεί στην πράξη ότι κάτω από προϋποθέσεις μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικονομική τους ανάπτυξη ή και μεγέθυνση. Ο τουρισμός δεν είναι απλώς «ένα σύνολο επιχειρηματικών δραστηριοτήτων», αλλά «ένα ιδεολογικό μόρφωμα ιστορίας, φύσης και παράδοσης» (MacCannell 1992:1), το οποίο σε μεγάλο βαθμό βασίζεται σε προσωπικές αντιλήψεις και βιώματα μέσα σ' αυτό το «εργοστάσιο ονείρων» (Touloupa 2010). Σε θεωρητικό επίπεδο, η σύνδεση του τουρισμού με την πολιτισμική διαχείριση πραγματώνεται μέσω της έννοιας της «αυθεντικότητας», η προσέγγιση της οποίας είναι κοινή και για τους δύο κλάδους. Η έννοια της αυθεντικότητας έχει τις ρίζες της σε μια αίσθηση διαρκούς νοσταλγικής αναζήτησης του παρελθόντος στο παρόν, η οποία διακατέχει τη δυτική κοινωνία και οφείλεται.

Στις ταχύτερες οικονομικο-κοινωνικο-πολιτικές μεταβολές των τελευταίων αιώνων, όπως για παράδειγμα τη Μεταρρύθμιση, την Αντιμεταρρύθμιση, τη Γαλλική Επανάσταση και τη Βιομηχανική Επανάσταση. Η αίσθηση αυτή προκαλεί μια έντονη επιθυμία και νοσταλγία για ένα μακρινό παρελθόν αναλλοίωτο, εξιδανικευμένο και μοναδικό –δηλαδή «αυθεντικό». Στο πλαίσιο αυτό, ο κλάδος της πολιτισμικής διαχείρισης γεννήθηκε στη Δυτική Ευρώπη με βασικό στόχο τη διατήρηση της υλικής κληρονομιάς του παρελθόντος από την απώλεια και την καταστροφή που συντελείται λόγω των κοινωνικών διεργασιών στο εκάστοτε παρόν. Ο κλάδος του τουρισμού γεννήθηκε στη Δυτική Ευρώπη μέσω του Grand Tour των αριστοκρατών περιηγητών τον 16ο αιώνα, στο πλαίσιο μιας άκρατης ρομαντικής θεώρησης και αναζήτησης του παρελθόντος. Η σύνδεση τουρισμού και πολιτισμικής διαχείρισης εξελίχθηκε στο πέρασμα του χρόνου ως εξής: Πρώτον, ως δραστηριότητα μαζικής κλίμακας, ο τουρισμός αναδύθηκε ουσιαστικά από τη θεσμοθέτηση του ελεύθερου χρόνου και τη δημιουργία μιας ευρείας μεσαίας τάξης, καθώς και από την εξέλιξη των ταξιδιωτικών μέσων τον 19ο και τον 20ό αιώνα, για να καταλήξει στη σημερινή μαζική αναζήτηση και κατανάλωση νέων, διαφορετικών εμπειριών, μέσα από «το βλέμμα του τουρίστα», που καταναλώνει τη διαφορετικότητα (Urry, 1990) και οδηγεί σε μια «παγκόσμια μονοκαλλιέργεια» (MacCannell 1992), η οποία συνιστά μια νέα μορφή ιμπεριαλισμού και αποικιοκρατίας (Nash 1989). Ο πολιτισμός

προσφέρει αυτές ακριβώς τις διαφορετικές εμπειρίες προς τουριστική κατανάλωση. Δεύτερο στάδιο στη σύνδεση τουρισμού και πολιτισμικής διαχείρισης είναι το ακόλουθο. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ο τουρίστας-πελάτης τείνει να απομακρύνεται από μαζικές εμπειρίες και να κατευθύνεται προς ατομικές, εναλλακτικές «εμπειρίες», σε ένα μεταμοντέρνο πλαίσιο. Η εμπειρία, σε αντιδιαστολή με την υπηρεσία, είναι μια προσωπική, βιωματική, ιδιαίτερα ισχυρή σχέση, που βασίζεται στο συναίσθημα, εντυπώνεται στη μνήμη και αναπτύσσεται μεταξύ επιχείρησης και πελάτη (Gilmore & Pine 1999). Το μοντέλο σχεδιασμού εμπειριών έχει άμεση εφαρμογή στην τουριστική βιομηχανία, σε σύνδεση και με την πολιτισμική διαχείριση (Πούλιος 2010β). Στην παροχή αυτών των ατομικών εναλλακτικών «εμπειριών», σημαντικό ρόλο παίζουν τα μέλη της τοπικής κοινωνίας, οι ντόπιοι. Οι ντόπιοι φαίνονται, σε μεγάλο βαθμό απομακρυσμένοι από ή και αμέτοχοι στην τυποποίηση της κυρίαρχης κρατικής πολιτικής και αφήγησης, ενώ φαντάζουν πιο κοντά σε μια εναλλακτική και γνήσια αφήγηση· ο ντόπιος αντιπροσωπεύει την ατομική και «αυθεντική» φωνή. Επίσης, ο ντόπιος μπορεί να αλληλοεπιδράσει με τον τουρίστα, καλλιεργώντας μια οικεία διάδραση, την οποία ο τουρίστας δεν θα είχε την ευκαιρία να βιώσει, ιδίως εάν ταξιδεύει σε μεγάλες ομάδες. Τέλος, για τον τουρίστα-ταξιδιώτη που έχει πολύ περιορισμένο χρόνο στη διάθεσή του να ανακαλύψει μια περιοχή, η επαφή με τον ντόπιο τού προσφέρει μια «σύνοψη» της πραγματικής-καθημερινής ζωής, αυτή της τοπικής κοινωνίας.

Η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί ισχυρό πόλο έλξης για τους τουρίστες, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους Χώρους Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco, οι οποίοι σε πολλά κράτη «αντιμετωπίζονται ευρέως ως δίαυλοι εισροής εισοδήματος για την ανακούφιση από την «απόλυτη φτώχεια» (Butler & Rowlands 2012: 140-141). Ως εκ τούτου, ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως ισχυρός παράγοντας στις πρακτικές διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Από τη μια πλευρά, μπορεί να διασφαλίσει την απαραίτητη χρηματοδότηση για τη βιωσιμότητα της πολιτισμικής κληρονομιάς και να υπηρετήσει με άμεσο τρόπο την κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση και χειραφέτηση των τοπικών κοινωνιών. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την πολιτισμική κληρονομιά, καθώς και τη σχέση των τοπικών κοινωνιών με αυτήν, μέσω της εμπορευματοποίησης και της αλλοίωσης του χαρακτήρα της και των στοιχείων (υλικών και άυλων) που την απαρτίζουν. Χαρακτηριστικοί, ως προς τους κινδύνους για την πολιτισμική κληρονομιά και την τοπική κοινωνία, είναι δύο παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν με τρόπο αποφασιστικό τη σημερινή πραγματικότητα

της τουριστικής βιομηχανίας σε τοπικό επίπεδο: α) Οι διεθνείς τουριστικοί πράκτορες (tour operators) έχουν γίνει κυρίαρχοι της διακίνησης των τουριστών, ενώ παράλληλα επιβάλλουν τις συνθήκες και τις τάσεις που τους εξυπηρετούν, με συνέπεια να ασκούν πίεση σε τοπικό οικολογικό, αρχιτεκτονικό, οικονομικό, κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο. Ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό της τουριστικής πληρωμής διαφεύγει από την εκάστοτε χώρα και τον τοπικό πληθυσμό, λόγω της υψηλής εξάρτησης απ' αυτούς, αλλά και λόγω των εισαγωγών προϊόντων από τη χώρα και της παρουσίας ξένων επενδυτών πίσω από το τουριστικό προϊόν.

2.2. Στρατηγικές Διαχείρισης της εικόνας και προβολής της πόλης και πολιτιστικής αναζωογόνησης

Η πολιτιστική κληρονομιά, υλική και άυλη, και ο σύγχρονος πολιτισμός αναγνωρίζονται ως κύρια στοιχεία ταυτότητας κάθε πόλης και ως συγκριτικό πλεονέκτημα, λόγω της συμβολής τους στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η έμφαση δίνεται στη συμβολική οικονομία, την αυθεντικότητα και την οικονομία της εμπειρίας (Gilmore & Pine 1999). Πλέον, από την ιδεολογία της ελευθερίας της τέχνης και της πολιτιστικής δημοκρατίας η αστική πολιτιστική πολιτική έχει περάσει στην εξειδικευμένη διαχείριση γεγονότων και εμπειριών, στο τουριστικό μάρκετινγκ και το city branding, και την αποθέωση της πολιτιστικής επένδυσης. Πέρα από τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογική στροφή που υπονοούν οι όροι αυτοί, είναι αδιαμφισβήτητο ότι ο πολιτισμός αντιμετωπίζεται ως σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για τη σύγχρονη πόλη. Η πολιτιστική παραγωγή και κατανάλωση στον αστικό χώρο περιλαμβάνουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων και υποδομών: από τα μουσεία, τα θέατρα και τις βιβλιοθήκες έως τη μόδα, τα εστιατόρια, τα καταστήματα κ.λπ. Η πολιτιστική δραστηριότητα συνδέεται με τις προσπάθειες αστικής αναζωογόνησης, οι οποίες μπορεί να αφορούν το σύνολο της πόλης, το υδάτινο μέτωπο ή συγκεκριμένες υποβαθμισμένες περιοχές. Πόλεις, όπως η Φρανκφούρτη και το Ρότερνταμ, έχουν στηρίξει μεγάλο μέρος των προσπαθειών τους για αστική αναζωογόνηση και βελτίωση της εικόνας τους στα μουσεία και τις εκθέσεις (Κόνσολα 2006). Ωστόσο, η πιο χαρακτηριστική περίπτωση πολιτιστικής αναζωογόνησης των τελευταίων ετών είναι το Μπιλμπάο της Ισπανίας. Σήμερα η επένδυση σε ακριβά έργα

αυτού του τύπου αμφισβητείται έντονα. Παραδείγματος χάριν, στο Ελσίνκι τα αντίστοιχα σχέδια για τη δημιουργία Μουσείου Guggenheim δέχθηκαν την περίοδο 2014-2015 επικρίσεις, ενώ αυξάνονται οι κριτικές στην τάση αυτή και χρησιμοποιείται ο (αρνητικά φορτισμένος) όρος McGuggenheim (ή Mc Guggenheimisation), ο οποίος περιγράφει την τάση πολλών πόλεων να επενδύουν σε «έργα-ναυαρχίδες» που σχετίζονται με τον πολιτισμό, προκειμένου να προσελκύσουν το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Ο πολιτισμός είναι στο επίκεντρο των περισσότερων προσπαθειών προβολής μιας πόλης. Τα τελευταία χρόνια η προβολή των πόλεων πραγματοποιείται στο πλαίσιο οργανωμένων στρατηγικών, καθιστώντας δημοφιλή την πρακτική του μάρκετινγκ/branding πόλεων, με σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων, κατοίκων και επισκεπτών. Ένας αντιπροσωπευτικός ορισμός για το μάρκετινγκ τόπου είναι ο εξής: «Είναι μια μακροπρόθεσμη διαδικασία ή στρατηγική αλληλένδετων ενεργειών και μέτρων με σκοπό τη διατήρηση ή αύξηση της ελκυστικότητας ενός τόπου για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού» (Hospers etc 2011). Τα τελευταία χρόνια ο όρος «μάρκετινγκ του τόπου» τείνει να ταυτιστεί με έναν νέο όρο, το «branding του τόπου» (place branding), προκαλώντας συχνά παρερμηνείες. Με τον όρο «branding του τόπου» εννοείται η απόδοση συγκεκριμένης χωρικής ταυτότητας σε μια περιοχή ή πόλη, ώστε να διαμορφωθεί μια κεντρική ιδέα για τα χαρακτηριστικά και την αστική προσωπικότητά της. Οι πόλεις και οι τόποι, γενικότερα, μπορούν να διαμορφώσουν την εικόνα και την ταυτότητά τους, με σκοπό την ελκυστικότητα προς το εξωτερικό τους περιβάλλον, βασιζόμενοι στο προφίλ που έχουν ή/και θέλουν να δημιουργήσουν (Δέφνερ & Καραχάλης. 2012). Η στρατηγική μάρκετινγκ του τόπου δεν είναι απλά ένα επικοινωνιακό εργαλείο ούτε το μόνο ζητούμενο είναι να βρεθεί ένα σλόγκαν ή ένα λογότυπο: πρόκειται για μια μακροχρόνια διαδικασία, η οποία προϋποθέτει ένα υπόβαθρο κατανόησης της γειτονιάς, της πόλης, της περιφέρειας ή του νησιού, όπου η συμμετοχή των τοπικών φορέων και των κατοίκων κρίνεται απαραίτητη. Η εικόνα της πόλης αντιπροσωπεύει μια απλουστευμένη μορφή όλων των υποθέσεων και πληροφοριών που συνδέονται με τα προαναφερθέντα. Η εικόνα αυτή μπορεί να δημιουργηθεί βάσει διηγήσεων, από τις ειδήσεις στην τηλεόραση, από το διαδίκτυο, από την επικοινωνιακή πολιτική μάρκετινγκ της πόλης κ.λπ. Αστικές περιοχές, πόλεις, περιφέρειες και κράτη σε ολόκληρο τον κόσμο αναζητούν στρατηγικές, προκειμένου να βελτιώσουν την εικόνα και τη φήμη τους. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι μια στρατηγική μάρκετινγκ/branding δεν σχετίζεται με τη διαφήμιση ή την πώληση, εφόσον ο χώρος δεν

λειτουργεί ως «προϊόν». Είναι η δημιουργία και χρήση επικοινωνιακών εργαλείων, προκειμένου μια πόλη, μια περιφέρεια ή μια χώρα να βελτιώσει την εικόνα και τη φήμη της, να προσελκύσει επισκέπτες, επενδύσεις ή νέους κατοίκους και να δημιουργήσει αισθήματα ταύτισης και περηφάνιας στους υπάρχοντες κατοίκους. Παράλληλα, περιλαμβάνει και την προσπάθεια αντιστροφής ή ακύρωσης των όποιων αρνητικών εικόνων. Η στρατηγική μάρκετινγκ/branding μιας πόλης αντλεί στοιχεία από διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις, λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των ομάδων του αστικού πληθυσμού, τις οικονομικές και κοινωνικές συνιστώσες μιας περιοχής και τις πολλαπλές. Η προσπάθεια των πόλεων και των περιφερειών να εκτιμήσουν τις επιδόσεις τους σε εθνικό ή και παγκόσμιο επίπεδο έχει δημιουργήσει την ανάγκη για νέες στατιστικές μεθόδους, δείκτες και συγκριτικές μελέτες, που συνδέουν τις οικονομικές επιδόσεις με το μάρκετινγκ πόλεων (Jensen-Butler etc. 1997). Στη σχετική αρθρογραφία του μάρκετινγκ του τόπου τείνουν να κυριαρχούν οι αναφορές στην προσέγγιση των επιστημών του μάρκετινγκ και της διαφήμισης και, ειδικότερα, σε θεωρήσεις που βασίζονται στη μεθοδολογία του κοινωνικού μάρκετινγκ, αγνοώντας συχνά τις παραμέτρους που συνδέονται με άλλες θεωρήσεις (Δέφνερ κ.ά. 2012). Η μεθοδολογία έρευνας του μάρκετινγκ του τόπου αντλεί στοιχεία από προσεγγίσεις και πρακτικές διαφόρων επιστημονικών πεδίων. Παράλληλα, απαιτείται να υπάρχει η σχετική ευελιξία, ώστε οι στρατηγικές να απευθύνονται σε διαφορετικές ομάδες, χρησιμοποιώντας με ιδιαίτερη προσοχή τη γλώσσα, το «αφήγημα» και τα επικοινωνιακά εργαλεία. Είναι, επομένως, αυτονόητο ότι οι σχετικές στρατηγικές απαιτούν ειδική επαγγελματική αντιμετώπιση, γεγονός που εξηγεί και το αυξημένο ενδιαφέρον για ένταξη του αντικειμένου σε προγράμματα σπουδών στο εξωτερικό και στην Ελλάδα. Παράλληλα, έχει αναπτυχθεί και κριτική στάση απέναντι στο μάρκετινγκ/branding των πόλεων, που εστιάζει στην αναποτελεσματικότητα των μεθόδων μέτρησης της επιτυχίας τους, την έλλειψη κοινωνικών στόχων και τη σύνδεση με την επιχειρηματική αντίληψη της ανάπτυξης

Μάρκετινγκ και branding πόλεων

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι αλλάζουν τα μέσα που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο μιας στρατηγικής μάρκετινγκ/branding του τόπου. Ο τομέας του μάρκετινγκ, γενικότερα, επηρεάζεται σημαντικά από την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και, ειδικότερα, από τη ραγδαία αύξηση της χρήσης των κοινωνικών δικτύων (Facebook, Twitter κ.ά.). Το e-marketing, το μάρκετινγκ μέσω κοινωνικών δικτύων (Social Media Marketing) και η

επίδραση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας αποτελούν ειδικά πεδία, με το διαδίκτυο να επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε την επίσκεψη σε μια πόλη, τη συμμετοχή στις τοπικές αποφάσεις, την πληροφόρηση για συγκεκριμένες επαγγελματικές ευκαιρίες κ.λπ., έχοντας οδηγήσει σε μια νέα πραγματικότητα (Urry 2012). Οι εφαρμογές διαδικτυακού μάρκετινγκ καθιστούν τον τρόπο επικοινωνίας πιο άμεσο και οικονομικό. Η πρακτική του city branding και του μάρκετινγκ του τόπου δεν συνδέεται αποκλειστικά με τον τουρισμό ή τον πολιτισμό, αν και οι δύο αυτοί παράγοντες αποτελούν βασικά στοιχεία των στρατηγικών προβολής. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι η συμπληρωματικότητα με άλλες διαδικασίες στρατηγικού σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο. Είναι προφανές ότι ένα σχέδιο μάρκετινγκ χρειάζεται να έρθει ως συνέχεια μιας ευρύτερης διαδικασίας σχεδιασμού. Περιλαμβάνει μια απαιτητική προεργασία σε επίπεδο έρευνας και σε επίπεδο διαχείρισης εταίρων. Η πρακτική εμπειρία εφαρμογής των σχεδίων μάρκετινγκ δείχνει ότι απαιτείται μια ομάδα στελεχών διαφορετικών ειδικοτήτων, προκειμένου η στρατηγική να έχει ολοκληρωμένο χαρακτήρα. Αν και στη διεθνή βιβλιογραφία δεν έχει επικρατήσει ένα μεθοδολογικό πρότυπο, ένα σχέδιο μάρκετινγκ πόλης πρέπει να περιλαμβάνει ορισμένα βασικά στοιχεία (Anholt 2010, Govers & Go. 2009).

Ο πολιτισμός ως κύριο στοιχείο των στρατηγικών city branding

Η πολιτιστική κληρονομιά, ο σύγχρονος πολιτισμός και οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου συχνά έχουν τον ρόλο του ακρογωνιαίου λίθου των στρατηγικών μάρκετινγκ, αφού συνδέονται περισσότερο από κάθε άλλον τομέα με την κυρίαρχη εικόνα ενός τόπου και την ποιότητα ζωής. Αφενός τα μνημεία, τα μουσεία και το δομημένο περιβάλλον και αφετέρου τα φεστιβάλ μουσικής και κινηματογράφου, οι εικαστικές εκθέσεις, καθώς και οι μεγάλες διοργανώσεις, όπως ο εορτασμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης και τα μεγάλα αθλητικά γεγονότα, έχουν τη δύναμη να χαρακτηρίζουν μια πόλη και να συμβάλλουν στην αναζωογόνησή της. Συχνά επιδιώκεται, μέσω στρατηγικών, η παρουσία και δικτύωση πολιτιστικών οργανισμών (μουσεία, θέατρα, γκαλερί, αίθουσες συναυλιών κ.ά.) και επαγγελματιών του δημιουργικού τομέα στο πλαίσιο της πόλης ή μιας περιοχής, με στόχο την κοινωνική και οικονομική αναζωογόνηση.

Η προβολή των «πολιτιστικών περιοχών» ή «επίκεντρων πολιτισμού» αποκτά κεντρικό ρόλο στις σχετικές στρατηγικές μάρκετινγκ για πολλές πόλεις, με παραδείγματα, όπως το Prenzlauer Berg στο Βερολίνο, το Museumsquartier στη Βιέννη ή το District 798 στο

Πεκίνο, να καταδεικνύουν τις διαφορετικές μορφές αυτών (Καραχάλης 2010). Συχνά δε συγκεκριμένες «πολιτιστικές γειτονιές» αντιπροσωπεύουν το σύνολο της πόλης, προβάλλοντας εικόνες αναγέννησης, αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας και πολιτιστικής παραγωγής. Η πόλη του Λονδίνου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα: η περιοχή South Bank, με την Tate Modern, το London Eye και το Millennium Bridge, αποτελεί πλέον την κυρίαρχη εικόνα της πόλης (Kavaratzis etc. 2008). Ειδικά οι νεανικές κουλτούρες προσφέρουν ευκαιρίες για την προβολή εικόνων που σχετίζονται με τη ζωντάνια, τον πειραματισμό και την ανεκτικότητα, εξυπηρετώντας τους στόχους μάρκετινγκ (Colomb 2012). Εκτός από τον πολιτισμό, στοιχεία όπως η ανεκτικότητα, η ποιότητα ζωής και η καινοτομία αντιμετωπίζονται ως σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για μια πόλη. Σ' αυτήν την παραδοχή στηρίζονται και δημοφιλείς θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως η Δημιουργική Πόλη του C. Landry και η θεωρία της Δημιουργικής Τάξης του R. Florida, οι οποίες δέχονται και κριτικές σχετικά με την «εργαλειοποίηση» του πολιτισμού (Florida 2002, Landry 2000).

Βιώσιμη αστική ανάπτυξη, πολιτισμός και κρίση

Είναι αναμενόμενο οι υπεύθυνοι των στρατηγικών μάρκετινγκ και branding των πόλεων να καταφεύγουν σε εικόνες που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Ο πολιτισμός δίνει το πλεονέκτημα της αναγνωρισιμότητας, καθώς και της ταύτισης, της ιστορικής συνέχειας και της συλλογικής αντιπροσώπευσης και αντιμετωπίζεται ως σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στη σύγχρονη πόλη. Η εικόνα, η ταυτότητα και η φήμη μιας πόλης επηρεάζονται σε μέγιστο βαθμό από την πολιτιστική κληρονομιά, τις παραδόσεις, το κτηριακό απόθεμα, τον σύγχρονο πολιτισμό, τη γαστρονομία, τις νεανικές κουλτούρες κ.λπ., και αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο αποτελούν κεντρικά στοιχεία στις σχετικές καμπάνιες των πόλεων. Σημαντική είναι και η συζήτηση για τον ρόλο του πολιτισμού στην καθημερινότητα της πόλης –με την έννοια της πολιτισμικής πολιτικής– στις συμπεριφορές και τις νοοτροπίες σε επίπεδο πόλης (Ζορμπά 2015). Η συζήτηση αυτή στο πλαίσιο των πόλεων και της γειτονιάς δεν είναι νέα, καθίσταται όμως έντονα επίκαιρη. Μετά το 2008 η κρίση έχει επηρεάσει κάθε μορφή οικονομικής δραστηριότητας και, σε σημαντικό βαθμό, και την πολιτιστική: η οικονομική κρίση έχει επιφέρει νέες συνθήκες για τους εργαζόμενους στον πολιτιστικό τομέα (αύξηση της αυτοαπασχόλησης και της ανεργίας), τις επιχειρήσεις (π.χ. κλείσιμο εκδοτικών οίκων, θεατρικών σκηνών) και τους πολιτιστικούς οργανισμούς –ειδικά για την επιβίωση και σωστή λειτουργία των δημόσιων και ιδιωτικών μουσείων οι απειλές είναι πολλαπλές. Προφανώς, σε περίοδο

κρίσης οι δαπάνες που σχετίζονται με τον πολιτισμό ή την ταυτότητα μιας πόλης αποκτούν μικρότερη προτεραιότητα σε σχέση με τομείς όπως η πρόνοια και η υγεία. Οι κυπριακές πόλεις αναζητούν τρόπους να αντιμετωπίσουν την κρίση, και μια συνολική στρατηγική, η οποία θα περιλαμβάνει τον πολιτιστικό τομέα, μπορεί να δώσει σημαντικότερα αποτελέσματα, σε συνδυασμό με μια συζήτηση για την επιθυμητή εικόνα και ταυτότητα της πόλης, και να οδηγήσει σε επαναδιατύπωση στόχων. Άλλωστε, ο τομέας του μάρκετινγκ/branding τóπου αποσυνδέεται από τον ανταγωνισμό με άλλες πόλεις ή την επίτευξη κέρδους, ενώ, αντίθετα, γίνεται εργαλείο προώθησης διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων σε μια πόλη. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της στρατηγικής, εξετάζονται οι οικονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, νομικές και συμπεριφορικές διαστάσεις και λιγότερο οι επιχειρηματικές. Οι δυσκολίες είναι προφανείς: ένας οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης ή μια εταιρεία ειδικού σκοπού καλείται να συντονίσει, να προβάλλει και να υπερασπιστεί την ταυτότητα μιας πόλης ή μιας ευρύτερης περιοχής.

Αναπτυξιακά-ενεργειακά έργα, πολιτισμικό περιβάλλον, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη

Στον ενεργειακό τομέα, βιωσιμότητα σημαίνει αξιοποίηση πηγών ενέργειας με τρόπο που (United Nations World Summit 2005):

- δεν εξαντλούνται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεχή χρήση
- η χρήση τους δεν εισάγει άλλους κινδύνους για το περιβάλλον σε σημαντική κλίμακα και
- η χρήση τους δεν οδηγεί σε κοινωνικές αδικίες.

Σε σχέση με τα αναπτυξιακά-ενεργειακά έργα η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μια απόλυτη αλλά μια σχετική έννοια. Με απλά λόγια, δεν ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι ορισμένα αναπτυξιακά-ενεργειακά έργα συνεισφέρουν στη βιώσιμη ανάπτυξη ενώ ορισμένα όχι· αυτό που ισχύει είναι ότι ένα έργο συνεισφέρει στη βιώσιμη ανάπτυξη περισσότερο σε σχέση με άλλα. Ο καθορισμός της «σχετικής βιωσιμότητας» ενός αναπτυξιακού-ενεργειακού έργου είναι μια περίπλοκη διαδικασία που περιλαμβάνει τη λεπτομερή μελέτη των διεργασιών και των τεχνολογιών που προτείνονται, καθώς και τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων. Στην πραγματικότητα, όμως, η ύπαιθρος παρουσιάζει πλήθος δυνητικών επιλογών χρήσης/αξιοποίησης, στις οποίες περιλαμβάνονται και χρήσεις που συνδέονται με τη διαφύλαξη και προβολή της, όπως π.χ. η δημιουργία ενός περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού πάρκου. Επίσης, μια επιλογή

μπορεί να άλλες επιλογές, π.χ. η κατασκευή μιας βιομηχανικής μονάδας σε μια περιοχή αποκλείει τη δυνατότητα δημιουργίας περιβαλλοντικού πάρκου. Επομένως, η επιλογή μιας χρήσης αντί άλλων συνιστά στρατηγική επιλογή προς συγκεκριμένη κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης. Στη βάση αυτή, τα αναπτυξιακά-ενεργειακά έργα ενδέχεται να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο πολιτισμικό περιβάλλον, προκαλώντας τη σθεναρή αντίδραση των τοπικών κοινωνιών. Τέτοια έργα προκαλούν αλλαγές στις χρήσεις γης και καθορίζουν το πολιτισμικό περιβάλλον, επιφέροντας αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο αυτό προσλαμβάνεται και βιώνεται από την τοπική κοινωνία ως σύμβολο φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα μπορεί να αποκλείουν άλλες επιλογές αξιοποίησής του από την τοπική κοινωνία ως φυσικού και πολιτισμικού πόρου (Γούσιος κά, 2012). Η κοινωνική αποδοχή των ΑΠΕ αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο μέχρι στιγμής στην Ελλάδα δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής καταγραφής και μελέτης, όχι μόνο επειδή η διείσδυση των ΑΠΕ στη χώρα μας δεν είναι σημαντική, αλλά κυρίως επειδή η κοινωνική αποδοχή οποιουδήποτε έργου σπανίως απασχολεί σοβαρά τους ιθύνοντες. Η στάση μιας τοπικής κοινωνίας συνήθως λαμβάνεται υπόψη μόνο από τη στιγμή που αποδεικνύεται εμπόδιο στην περαιτέρω εξέλιξη του έργου. Αυτό όμως συνιστά στις περισσότερες περιπτώσεις σφάλμα, διότι στο χρονικό αυτό σημείο η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο συγκεκριμένο έργο είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό ήδη διαμορφωμένη και δύσκολα πλέον μεταβάλλεται, με πιθανή συνέπεια τις μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις στην υλοποίηση του έργου ή και τη ματαίωσή του. Είναι επιτακτική, επομένως, η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου μοντέλου διαχείρισης και αξιολόγησης αναπτυξιακών έργων, και ειδικότερα έργων ΑΠΕ, το οποίο θα ενσωματώνει την προστασία του πολιτισμικού περιβάλλοντος και τη βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

Αναζωογόνηση Κέντρου Πόλεων

Το κέντρο της πόλης είχε πάντοτε καθοριστικό ρόλο στην ιστορία και εξέλιξη των πόλεων, καταλαμβάνοντας συνήθως μια ιδιαίτερα νευραλγική θέση στον αστικό ιστό. Η βιομηχανική επανάσταση και οι κοσμογονικές εξελίξεις στη παραγωγή και την οικονομία ενίσχυσαν το ρόλο των κέντρων των πόλεων, κατά το 19ο και το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα. Έτσι λοιπόν, ιδιαίτερα κατά τον 20ο αιώνα, εκτός από τη χωροθέτηση ενός μεγάλου μέρους του δευτερογενούς τομέα, επιβάλλονται στα κέντρα οι ογκώδεις χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και μια πληθώρα κατηγοριών ιδιωτικών επιχειρήσεων κάθε κλίμακας. Η εντυπωσιακή ενίσχυσή τους οφείλεται κυρίως στον συνεχώς

μεταλλασσόμενο τριτογενή τομέα και στη διόγκωση του λιανικού εμπορίου. Παράλληλα, κατά το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα άρχισε να διεισδύει εντατικά στις πόλεις το αυτοκίνητο. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια, πέραν της κυκλοφοριακής συμφόρησης, την αύξηση και την κινητικότητα του πληθυσμού, διευρύνοντας τα όρια της πόλης. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η κατοικία, όντας λιγότερο ανταγωνιστική από άλλες κερδοσκοπικές λειτουργίες και υφιστάμενη τα πλήγματα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, κυκλοφοριακό, άρχισε να εγκαταλείπει το κέντρο. Την ακολούθησαν και άλλες λειτουργίες, ιδίως αυτές που δεν είχαν επιχειρηματικό χαρακτήρα, αφού δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθούν προς τις τιμές γης και ακινήτων (αγοράς και ενοικίασης), οι οποίες εξακολουθούσαν να είναι υψηλές (Αραβαντινός 2002). Όμως δεν άργησαν να εμφανιστούν και σ' αυτές οι πτωτικές τάσεις, αφού νέα κέντρα σ' όλη την υπόλοιπη πόλη, με ευκολότερη προσπέλαση και καλύτερη ποιότητα περιβάλλοντος, άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους. Περιοχές κατοικίας μετατρέπονται σε ζώνες κεντρικών λειτουργιών, ανενεργά εργοστάσια μεταμορφώνονται σε εμπορικά ή ψυχαγωγικά κέντρα, υπερτοπικοί οδικοί άξονες φορτίζονται με ταινιακές αναπτύξεις καταστημάτων. Παράλληλα εμπορικοί οίκοι αλλά και άλλες μορφές καταστημάτων, τράπεζες, ιδιωτικά γραφεία, πολιτιστικοί οργανισμοί, και ακόμα ο διαρκώς αποκεντρούμενος δημόσιος τομέας δημιουργούν υποκαταστήματα, παραρτήματα, ιδρύουν θυγατρικές, εντάσσονται σε αλυσίδες και δίκτυα, προσπαθώντας να ακολουθήσουν τον παντός τύπου "πελάτη" εκεί που ζει, εκεί που εργάζεται, ή εκεί που ψυχαγωγείται κ.ο.κ..." Άλλωστε κατά τον Bauman (1992:650), η κατανάλωση μαζί με τους αντίστοιχους τρόπους ζωής αναδεικνύονται σε συγκροτητικά στοιχεία της «μεταμοντέρνας συνθήκης».

Clusters και νέα επίκεντρα

Στη μεταμοντέρνα μεταβιομηχανική πόλη, κυρίως από το '90 και μετά, παρατηρείται επιστροφή στη μίξη των χρήσεων γης με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν αφενός από την πληθώρα των τεχνολογικών εξελίξεων και αφετέρου από τις διαδοχικές κρίσεις των οικονομικών κύκλων, ανέτρεψαν τις καθιερωμένες μορφές των κέντρων πόλεων, οδηγώντας σε δυναμικές μεταλλαγές και ανασύνθεση του αστικού χώρου. Μία από αυτές είναι οι επιλεκτικές χωρικές συγκεντρώσεις ομοειδών οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες δημιουργούν clusters μέσα στην πόλη. Αυτό το clustering, δημιουργεί ένα ετερογενές πολυλειτουργικό τοπίο. Έτσι λοιπόν, στο νέο περιβάλλον του διεθνούς εντεινόμενου ανταγωνισμού και στο πλαίσιο της ανάπτυξης νέων αστικών οικονομιών, οι πόλεις επιχειρούν να προσελκύσουν επιχειρήσεις είτε ανανεώνοντας την

οικονομική ελκυστικότητά τους (π.χ. μειωμένοι φόροι, χαμηλότεροι μισθοί, νομοθετική ευελιξία επενδύσεων), είτε βελτιώνοντας την ποιότητα του αστικού χώρου (Boyle & Rogerson 2001). Η βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου στηρίζεται: α) στον εκσυγχρονισμό των υποδομών (μεταφορικών υποδομών, τηλεπικοινωνιών) και β) στην αναβάθμιση της εικόνας της πόλης και την ανάδειξη της ταυτότητας του τόπου. Ακολουθώντας, με το νέο χωρικό σχεδιασμό των clusters δημιουργούνται νέα επίκεντρα στο τοπίο της μεταβιομηχανικής πόλης και πιο αναλυτικά (Γοσποδίνη 2007) i. επιχειρηματικά επίκεντρα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου & εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, όπως τα Docklands του Λονδίνου ή το Potsdamer Platz του Βερολίνου, ii. επίκεντρα υψηλής τέχνης και πολιτισμού (clusters μουσείων, θεάτρων, μεγάρων μουσικής, εκθεσιακών συνεδριακών χώρων) όπως οι γειτονιές των Μουσείων στην Βιέννη και στο Ρότερνταμ, iii. παραλιακά επίκεντρα πολιτισμού και ψυχαγωγίας (συχνά στα όρια της πόλης, με προβαλλόμενο με το φυσικό υδάτινο στοιχείο) όπως το Forum of the Cultures της Βαρκελώνης και η περιοχή Abandoibarra του Μπιλμπάο, iv. επίκεντρα δημοφιλούς ψυχαγωγίας (clusters με καφέ, μπαρ, κλαμπ ζωντανής μουσικής, εστιατόρια διεθνούς κουζίνας, εθνικά μοντέρνας κουζίνας κ.τ.λ), όπως το Temple Bar στο Δουβλίνο, το Ψυρρή και το Γκάζι στην Αθήνα και τα Λαδάδικα στη Θεσσαλονίκη. Ειδικά η δημιουργία clusters με δραστηριότητες πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου, φαίνεται να είναι και η κυρίαρχη τάση την τελευταία δεκαετία. Η τάση αυτή ενισχύθηκε από την προσπάθεια των πόλεων να προβληθούν στο διεθνές στερέωμα, φιλοξενώντας παράλληλα μεγάλα διεθνή γεγονότα (mega events) για τα οποία το σύνολο των αναγκαίων κτιριακών εγκαταστάσεων απαιτεί μεγάλης έκτασης χώρους σε άμεση γειτνίαση. Έτσι αναδύθηκε ένα ακόμα νέο φαινόμενο στη μεταβιομηχανική πόλη: η χωρική συγκέντρωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων (cultural clustering). Η τάση χωρικής συγκέντρωσης και ομαδοποίησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων αποτελεί προχωρημένο στάδιο της χρήσης του πολιτισμού ως κινητήριου μοχλού της αστικής οικονομίας. Αποτελεί σημαντική μεταβολή και δηλώνει το πέρασμα "από τις απλές πολιτικές που στόχευαν στην οργάνωση περιστασιακής κατανάλωσης πολιτιστικών θεαμάτων σε πιο ολοκληρωμένες στρατηγικές πολιτικές που στοχεύουν στη δημιουργία πλήθους χώρων εν σειρά, ακόμη και ολόκληρων γειτονιών και αστικών περιοχών, για πολιτιστική παραγωγή και δημιουργικότητα". Με άλλα λόγια, περνάμε σε μία μαζική κατανάλωση πολιτισμού, που έχει να κάνει με την clusterοποίηση των δραστηριοτήτων αυτών. Πλέον γίνεται λόγος για γειτονιές μουσείων, με πολλές πολιτιστικές δραστηριότητες, χωροθετημένες εν σειρά, που παράγουν ολόκληρες γειτονιές

πολιτιστικής κατανάλωσης (π.χ. Παρίσι, Βερολίνο, Βιέννη). Σαφέστατα, υπάρχουν οικονομικά πλεονεκτήματα που ερμηνεύουν τη δημιουργία των clusters, όπως η συλλογική εκμάθηση, οι άτυποι δεσμοί μεταξύ των επιχειρήσεων, η αύξηση του βαθμού εξειδίκευσης, η ανάπτυξη θυγατρικών εταιρειών, η ενδοεταιρική κινητικότητα, η παραγωγή νέων εταιρειών από τις υπάρχουσες και τα λοιπά. Τα clusters υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας ή χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τα clusters πολιτισμού και δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, μπορεί να είναι είτε αυτογενή, δηλαδή οι ίδιες οι επιχειρήσεις να clusterοποιούνται γιατί έχουν οικονομικά οφέλη, είτε δημιουργούνται προγραμματισμένα. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι οι φορείς της πόλης και γενικότερα ο δημόσιος τομέας, μπορούν να δημιουργήσουν ή και να ενισχύσουν την ανάπτυξή τους, μέσω του αναπτυξιακού προγραμματισμού και σχεδιασμού και των (χωρικών) πολιτικών που εφαρμόζουν (Karachalis 2011). Εξάλλου, η δημιουργία πολιτιστικών περιοχών δε μπορεί να γίνει πάντα ικανοποιητικά μόνο μέσω της ελεύθερης αγοράς και της αυθόρμητης συγκέντρωσης επιχειρήσεων. Σήμερα η εξάπλωση των χώρων ψυχαγωγίας - αναψυχής -εστίασης είναι μια «μόδα» που πιθανώς θα αλλάξει μετά από κάποια χρόνια και τότε πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη και σχεδιασμός για την ομαλή μετάβαση των περιοχών που μεταβάλλονται. Έτσι, υπάρχει ο φόβος μήπως όλες οι ελπίδες που βασίζονται για την ανάπτυξη των περιοχών αυτών καταλήξουν αβάσιμες, δεδομένου πως τίποτα από αυτά δε μπορεί να επιτευχθεί χωρίς σχεδιασμό και στήριξη των τοπικών αρχών.

Ο αστικός σχεδιασμός ως "εργαλείο" οικονομικής ανάπτυξης

Όσα προαναφέρθηκαν καταδεικνύουν καθαρά το νέο ρόλο του αστικού σχεδιασμού ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης. Γίνεται σαφές ότι η βελτίωση της εικόνας της πόλης χρησιμοποιείται ως πόλος έλξης νέων επενδύσεων σε αναπτυσσόμενους και ακμαζόντες οικονομικούς τομείς (π.χ. υπηρεσίες, πολιτισμός, αστικός τουρισμός) και κατά συνέπεια, ως μέσον αναβάθμισης της θέσης της πόλης στην ιεραρχία του παγκόσμιου αστικού συστήματος. Παράλληλα, "η δημιουργία μέσω καινοτόμου σχεδιασμού σημαινόντων επιχειρηματικών επικέντρων και αστικού τοπίου αίγλης και συμβολισμού υποστηρίζουν την χωρική συγκέντρωση (clustering) των ακμαζόντων νέων αστικών οικονομικών δραστηριοτήτων και συμβάλλουν στη διατήρηση του status των μητροπόλεων στα πλαίσια του παγκόσμιου αστικού δικτύου" (Γοσποδίνη 2006:56). Παράλληλα, η θεωρητική βάση της συσχέτισης του πολιτισμού με την αναπτυξιακή διαδικασία, καταδεικνύει μια σχέση διττή και αμφίδρομη. Η δημιουργία κεφαλαιοποιήσιμων

πολιτισμικών πόρων υψηλής συμβολικής αξίας στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού, σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη του τουρισμού και της αντίστοιχης τουριστικής-πολιτιστικής βιομηχανίας σε κάθε πόλη. Το τουριστικό προφίλ (image) της πόλης, δημιουργείται μέσα από την ανάδειξη ορισμένων στοιχείων του αστικού περιβάλλοντος σε σύμβολα. Οπότε η “κατανάλωση συμβόλων” αποκτά μεγάλη αξία, καθώς μεταφράζεται σε κατανάλωση αγαθών. Άλλωστε στις μέρες μας, οι καταναλωτικές αξίες είναι αυτές, που καθορίζουν τις χρήσεις της αστικής γης του κέντρου της πόλης. Στην εποχή μας, μια σημαντική σχέση μεταξύ του σχεδιασμού και της οικονομίας του αστικού χώρου που διατηρήθηκε για αιώνες, φαίνεται να αντιστρέφεται. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην μακροχρόνια ιστορία των πόλεων η υψηλή ποιότητα του σχεδιασμένου χώρου και οι σχεδιαστικές καινοτομίες ήταν απόρροια της οικονομικής άνθισης συγκεκριμένων πόλεων και περιοχών σε μια χρονική περίοδο, στην νέα εποχή ο αστικός σχεδιασμός, η καινοτομία, και η ποιότητα του χώρου, χρησιμοποιούνται συνειδητά ως μέσον οικονομικής ανάπτυξης των πόλεων. Υπό αυτές τις νέες συνθήκες, θα λέγαμε ότι οδηγούμαστε σε μια ταχεία αλλαγή και εξέλιξη των αστικών πολιτικών και της αστικής διακυβέρνησης από τα παραδοσιακά διοικητικά σχήματα σε νέα "επιχειρηματικά" πρότυπα διοίκησης, καθώς και σε νέα ριζοσπαστικά μοντέλα αστικής διακυβέρνησης επικεντρωμένα στην ανάπτυξη των πόλεων, μέσω της προσφερόμενης ποιότητας του χώρου. Επιπρόσθετα, ο ρόλος του αστικού σχεδιασμού υπό το πρίσμα του αστικού «εξευγενισμού» (gentrification) αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς μετατρέπεται σε βασικό μέσο αναίρεσης μέρους των συσσωρευμένων χωρικών μειονεκτημάτων, με κυρίαρχη δράση την ανάπλαση: ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών, ανάπλαση και αναβίωση εγκαταλελειμμένων περιοχών, ανάπλαση ιστορικών τμημάτων του ιστού, κ.ά. Πρόκειται για διαδικασίες κατά τις οποίες υποβαθμισμένες περιοχές, συνήθως λαϊκές συνοικίες στο κέντρο της πόλης, ανακαινίζονται μέσω της εισροής του ιδιωτικού κεφαλαίου και της εγκατάστασης μεσαίων και υψηλών εισοδημάτων - ομάδων με ανώτερη και ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση και πιο εξεζητημένα καταναλωτικά πρότυπα. Εξ' ορισμού, ο εξευγενισμός εκφράζει «μια νέα αστική γεωγραφία για ένα νέο κοινωνικό καθεστώς της κατανάλωσης» (Γοσποδίνη 2007). Κατ' επέκταση, η αναπτυξιακή διαδικασία την οποία η νέα μεσαία τάξη διαμορφώνει, καθιστά την πόλη ως το πεδίο αποτύπωσης της κοινωνικοοικονομικής βάσης στο χώρο (Smith 1996). Η συσχέτιση του αστικού εξευγενισμού με τη δημιουργία ψυχαγωγικών και πολιτιστικών επικέντρων, πιστεύεται πως -σε όρους κοινωνικούς- συμβάλει στην κοινωνική αναδιάρθρωση ολόκληρων περιοχών. Απόρροια αυτού του φαινομένου είναι ένας

«αστικός εποικισμός», μιας που παρατηρείται η μετατόπιση των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων και των μεταναστών σε άλλες περιοχές. Έτσι, σταδιακά παρατηρείται μία αντιστροφή του κλίματος απαξίωσης και εγκατάλειψης που διαμορφώθηκε τις δεκαετίες 1980 και 1990.

2.3. Τοπική Κοινωνία

Η Πάφος βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κύπρου, με έκταση 400 τχλμ. Και πληθυσμό 88276(2011). Η τούρκικη εισβολή του 1974, άφησε πίσω πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν προσωρινά στην τουρκική συνοικία της πόλης, άρχισε ο αγώνας για επιβίωση και οικονομική ανόρθωση. Επειδή οι δυο σημαντικές τουριστικές περιοχές της Κύπρου, η Αμμόχωστος και η Κερύνεια, βρίσκονταν κάτω από την κατοχή των τουρκικών στρατευμάτων, δόθηκε μεγάλη σημασία στην τουριστική ανάπτυξη της Πάφου. Για το λόγο αυτό και λόγω της γεωγραφική της θέσης κατασκευάστηκε το διεθνές αεροδρόμιο, χτίστηκαν νέα ξενοδοχεία και κέντρα αναψυχής για την εξυπηρέτηση των τουριστών που έρχονται από όλα τα μέρη του κόσμου για να απολαύσουν τις φυσικές ομορφιές, να ξεκουραστούν και να επισκεφτούν τους ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής.

Με αποτέλεσμα μέχρι τη δεκαετία του '90, η Πάφος να αναγνωριστεί ως ώριμος προορισμό και να καθιερωθεί ως τέτοιος στις ξένες αγορές. Ο συνδυασμός ήλιου-θάλασσας και η ασφάλεια, ήταν αυτά που ενίσχυσαν τη δημοτικότητα της πόλης. Ενώ, ο τουρισμός να επηρέαζε άρδην την τοπική οικονομία και το μάρκετινγκ να προωθεί την διεύρυνση της τουριστικής αγοράς. Μέχρι τη δεκαετία του '90 οι αναπλάσεις πραγματοποιούνταν με αποκλειστικό μοχλό την τοπική αυτοδιοίκηση, με κύριο σκοπό την αναζωογόνηση του παλιού και την ανάπτυξη μια αστικής αύρας. Στρέφονταν προς τον πολεοδομικό σχεδιασμό και την ανακατασκευή του περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα μια ραγδαία αύξηση τουρισμού και την θέση τη Πάφου ως προορισμός που ήταν στη μόδα. Μετά από αυτές τις δράσεις η Πάφος έμεινε στάσιμη.

Αυτό που επιδιώκεται τώρα μέσα από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ευρώπης 2017 είναι μια ανάπλαση και μια αναζωογόνηση. Σε αυτό θα συντελέσει η συνεργασία του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα, τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση των αναπλάσεων. Η ανάπτυξη του αστικού κέντρου πρέπει να στηριχτεί στη συνεργασία των

επιχειρηματιών, των εθελοντών και των δημόσιων φορέων. Να αναθεωρηθεί το σχετικό κανονιστικό πλαίσιο ώστε να επιτευχθεί μια νέα ταξινόμηση των χρήσεων γης που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες λειτουργικές ανάγκες της πόλης και των γύρω περιοχών. Με την οικοδόμηση ή επαναχρησιμοποίηση κτηρίων ή συνόλων για δημόσια χρήση και αναπλάσεις δημόσιων χώρων. Σημαντικό είναι να αξιοποιηθούν οι νέες τεχνολογίες για συστηματική και ολοκληρωμένη παρακολούθηση και υποστήριξη των προγραμμάτων ανάπλασης. Την δημιουργία δομών και μηχανισμών διαρκούς πληροφόρησης και ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας και των ενδιαφερόμενων φορέων. Να αναδιαμορφωθούν οι στόχοι της και οι στόχοι της τουριστικής αγοράς, ως φορείς την οικονομικής ανάπτυξης την τοπικής κοινωνίας. Κύριο μέλημα πρέπει να είναι η κοινωνική, οικονομική και χωρική οργάνωση ώστε να έχουν μακροχρόνιες θετικές επιπτώσεις στους κατοίκους. Η Δημόσια Αρχή να επικεντρωθεί στην ενίσχυση της οικονομίας της πόλης μέσα από τη προσφορά υπηρεσιών υψηλής ποιότητας για τους κατοίκους της και την τόνωση του εθνικού και διεθνούς ρόλου της. Επίσης η εισαγωγή πολιτιστικών γεγονότων και φεστιβάλ θα επαναφέρει την περιοχή στο προσκήνιο και θα προσελκύσει διαφορετική μερίδα πληθυσμού, με εθνική και διεθνή εμβέλεια. Θα προσελκύσει επενδυτές και θα αναπτυχθεί ο εναλλακτικός τουρισμός. Η στροφή προς μια πιο βιώσιμη ανάπτυξη θα προσελκύσει νέες δραστηριότητες και επιχειρήσεις για βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος μέσα από τη διατήρηση της κληρονομιάς και την ενσωμάτωση τους στη σύγχρονη κοινωνία. Έτσι, ο κάθε πολίτης της θα μπορεί να ταυτιστεί, τόσο σε πιο μεγάλες ηλικίες όσο και η νεολαία, προσδίδοντας μια ταυτότητα και μια ευκαιρία για συμμετοχή και συνεργασία των ντόπιων (Καραχάλης, 2006). Μέσα από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας η Πάφος μπήκε στο “χάρτη” της διεθνούς αγοράς και η εικόνα της πόλης ενισχύθηκε. Τώρα, μένει αυτή η επίδραση να έχει μακροχρόνιες επιπτώσεις και να μην μείνει σαν ανάμνηση. Πολύ σημαντικό στοιχείο, είναι η αύξηση της προσβασιμότητας στο νησί καθώς και η προώθηση εναλλακτικών μορφών μετακίνησης. Η προστασία της φυσικής κληρονομιάς, η προώθηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και η οικολογική δράσης πρέπει να προωθούνται. Επίσης, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι κάτι που θα ανθίσει στην Πάφο, τόσο λόγω της πλούσιας ενδοχώρας της (αγροτουρισμός), όσο για τις πλούσιες θάλασσες (καταδυτικός, κολυμβητικός), όσο και για τις ξενοδοχειακές μονάδες (συνεδριακός). Την ανάπτυξη δηλαδή διαφοροποιημένων προτύπων επισκέψεων για να καταπολεμηθεί η εποχικότητα.

2.3.1. Θεσμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας

Ο τίτλος «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» απονέμεται ετησίως σε μια ή περισσότερες πόλεις που ορίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την περίοδο ενός έτους, αναπτύσσοντας πολιτιστικές δράσεις που αναδεικνύουν την πολιτιστική τους ανάπτυξη, τον τρόπο ζωής και την Ευρωπαϊκή τους διάσταση. Το πρόγραμμα της Πολιτιστικής πρωτεύουσας προϋποθέτει την ανάδειξη της ποικιλομορφίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Το χρηματικό ποσό που χορηγείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αξιοποιείται σε μια μεγάλη ποικιλία εκδηλώσεων, που είναι «χώροι» συνάντησης καλλιτεχνών και συντελεστών από όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια. Ενώ στο επίκεντρο βρίσκεται η ενσωμάτωση του πολιτισμικού πλούτου των πόλεων και των περιφερειών τους και η προβολή την κληρονομιάς τους.

Ο θεσμός, ήταν μια πρωτοβουλία της Μελίνας Μερκούρη-ως Υπουργού Πολιτισμού- και χρονολογείται από τις 13 Ιουλίου 1985, όπου και ψηφίστηκε από το Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴. Οι καταβολές του θεσμού είναι καθαρά πολιτιστικές με στόχο την αλληλογνωριμία των λαών των κρατών-μελών μέσω του πολιτισμού στην ιστορική και σύγχρονη του διάσταση, ο οποίος αποτελεί «συνονθύλευα αντινομιών, αντιθέσεων και κοινών στοιχείων» (Βουδούρη 1992). Ο σκοπός του θεσμού ήταν διττός: η διάχυση της του πολιτισμού σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό ακροατήριο και η καθιέρωση της εικόνας ενός «ενιαίου ευρωπαϊκού πολιτισμού» (Corjin & Van Paret. 1994). Παρ' όλα αυτά, ο ανωτέρω θεσμός υιοθετήθηκε με διαφορετικούς τρόπους από τις ευρωπαϊκές πόλεις με αποτέλεσμα να διευρυνθεί και να μετεξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό. Σημαντικό σταθμό στην ιστορία του θεσμού αποτέλεσε ο πολιτιστικός εορτασμός στην πόλη της Γλασκόβης, το 1994 (Todd 1998), οι διοργανωτές του οποίου χρησιμοποίησαν το εν λόγω πολιτιστικό γεγονός ως «όχημά οικονομικής ανάπτυξης και μηχανισμό προβολής της πόλης». Για πρώτη φορά ο θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας εργαλειοποιήθηκε, ως μέσο οικονομικής ανασυγκρότησης παρά ως μέσο πολιτιστικής αναβάθμισης της πόλης. Από τότε, η πρωτοβουλία έχει καταστεί όλο και περισσότερο επιτυχής μεταξύ των Ευρωπαίων κατοίκων και έχει αποκτήσει έναν αυξανόμενο πολιτιστικό και κοινωνικό-οικονομικό αντίκτυπο με τους πολυάριθμους

---

⁴ http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/1469/5/1469_02_Melina_Merkouri.pdf

επισκέπτες που έχει προσελκύσει. Οι προγραμματιζόμενες πολιτιστικές δραστηριότητες συνδέονται πλέον άμεσα με μακροπρόθεσμα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη και λιγότερο με βραχυπρόθεσμα πολιτιστικά γεγονότα. Η αλλαγή αυτή αντικατοπτρίζεται στον τρόπο πλαισίωσης των πολιτιστικών δρωμένων καθώς και στην επιλογή των πόλεων, οι οποίες φιλοξενούν το σημαντικό αυτό πολιτιστικό συμβάν. Αρχικά, ο θεσμός προοριζόταν αποκλειστικά για τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, στις μέρες μας όμως αποτελεί μοχλό οικονομικής ανάπτυξης για πόλεις, οι οποίες δε διαθέτουν αυξημένο πολιτιστικό κεφάλαιο. Τα δαπανούμεθα ποσά δεν προέρχονται πλέον από τον κρατικό προϋπολογισμό αλλά από περιφερειακές χρηματοδοτήσεις και χορηγίες (Myerscough 1995). Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη χρήση του θεσμού για τοπικούς αναπτυξιακούς στόχους και την επιδιδόμενη έμφαση από πλευράς Ε.Ε. στη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Μέσα στα τριάντα και, χρόνια δράσης του ο θεσμός έχει βοηθήσει πάρα πολλές ευρωπαϊκές πόλεις να μεταμορφώσουν ολοκληρωτικά την πολιτιστική τους βάση και την εικόνα τους στο διεθνή χώρο. Αποτέλεσε κινητήρια δύναμη για ποικιλία πολιτιστικών γεγονότων και ανταλλαγές ιδεών, γνώσεων και καλλιτεχνικής παιδείας σε όλους τους τομείς, στο διάστημα ενός έτους. Το πλήθος επισκεπτών που προσελκύει αποδεικνύει την αυξανόμενη δημοτικότητα του θεσμού, με αποτέλεσμα να αποκτά έναν αναπτυσσόμενο κοινωνικο-οικονομικό αντίκτυπο πέρα από τον πολιτισμό. Από το 1992 και έπειτα, ορίστηκαν συγκεκριμένα κριτήρια για την επιλογή της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και όρισαν ότι κάθε χρόνο πρέπει να επιλέγεται διαφορετική γεωγραφική περιοχή και ότι οι χώρες θα μπορούσαν να προτείνουν και επαρχιακές πόλεις ως υποψήφιας. Επίσης, ορίστηκε ότι οι επιλογές πόλεων θα γίνονται ανά δύο χρόνια, με περιθώριο πέντε χρόνων για την ανάδειξη του τίτλου. Η υποβολή της υποψηφιότητας γίνεται τέσσερα χρόνια πριν από την έναρξη του γεγονότος και υποβάλλεται στην Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή των Περιφερειών. Τα τρία αυτά μέλη, θα ορίσουν επίσημα την πολιτιστική πρωτεύουσα το σχετικό έτος.

Τα κριτήρια επιλογής, σύμφωνα με την Απόφαση 1419/1999/ΕΚ ορίζει ότι κάθε υποψήφιο κράτος μέλος θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα με σαφείς στόχους, όραμα και στρατηγική. Μια ανεξάρτητη καλλιτεχνική ομάδα, ένα πλάνο προϋπολογισμού, μάρκετινγκ και επικοινωνίας. Αλλά, και ένα πολιτιστικό πρόγραμμα με ευρωπαϊκή διάσταση, το οποίο θα βασίζεται στην ευρωπαϊκή συνεργασία.

Συγκεκριμένα θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής:

- να προβάλλει τα κοινά ευρωπαϊκά πολιτιστικά ρεύματα που είτε η ίδια ενέπνευσε, είτε στα οποία συνέβαλε σημαντικά.
- να προωθήσει εκδηλώσεις και καλλιτεχνικές δημιουργίες στις οποίες συμμετέχουν πολιτιστικοί φορείς άλλων πόλεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- να υποστηρίξει και να αναπτύξει την δημιουργική έκφραση, που αποτελεί βασικό στοιχείο σε κάθε πολιτισμική πολιτική,
- να εξασφαλίσει την κινητοποίηση και τη συμμετοχή μεγάλων στρωμάτων του πληθυσμού, και συνεπώς, τη συνεχόμενη κοινωνική επιρροή της εκδήλωσης και μετά τη λήξη της,
- να υποδεχθεί τους πολίτες της Ένωσης και να ευνοήσει την ευρύτερη δυνατή διάδοση των προβλεπόμενων δράσεων με την χρήση των πολυμέσων και της πολυγλωσσικής προσέγγισης.
- να προωθήσει τον διάλογο μεταξύ των πολιτισμών της Ευρώπης και των άλλων χωρών, για κατανόηση,
- να αξιοποιήσει την ιστορική κληρονομιά, την αστική αρχιτεκτονική και την ποιότητα ζωής στην πόλη.⁵

Χρηματοδότηση

Όσον αφορά στη χρηματοδότηση του θεσμού, το μεγαλύτερο μέρος προέρχεται από την χορηγία ιδιωτικών και κρατικών φορέων, η οποία ανταμείβεται με την παροχή ενός πακέτου οφελών. Τα οφέλη αυτά περιλαμβάνουν την εμφάνιση του χορηγού στα μέσα προβολής του προγράμματος των εκδηλώσεων αποκλειστικά ή μη, ανάλογα με το είδος της χορηγίας- αποκλειστική, βασική ή επιμέρους. Στον αποκλειστικό χορηγό ο δήμος παρέχει κατά αποκλειστικότητα εμφάνιση σε όλα τα μέσα και στους τρόπους προβολής του προγράμματος των εκδηλώσεων. Ένα άλλο είδος χρηματοδότησης του θεσμού είναι και η τιμολογιακή πολιτική των εισιτηρίων. Σύμφωνα με τις τιμές των εισιτηρίων των εκδηλώσεων της χρονιάς που πέρασε, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των εκδηλώσεων είναι δωρεάν. Περίπου στο 30% των εκδηλώσεων η είσοδος γίνεται με εισιτήριο. Οι πιο ακριβοπληρωμένες εκδηλώσεις είναι οι συναυλίες κλασικής μουσικής και όπερας, καθώς και ο μοντέρνος χορός, γεγονός που δικαιολογείται από το ότι είναι πολυδάπανες μορφές παραγωγής.

---

⁵ https://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc459_en

Επικοινωνιακή πολιτική

Σ' αυτό το σημείο θα αναφερθούμε στα μέσα και τους τρόπους που έρχεται σε επαφή ο θεσμός με το κοινό, που είναι:

- Το έντυπο υλικό, που περιλαμβάνει: 1. Το πρόγραμμα της Πολιτιστική Πρωτεύουσας, το οποίο αναπαράγεται κάθε μήνα 2. Το λεύκωμα της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 3. Το πρόγραμμα της κάθε εκδήλωσης. Ο αριθμός των αντιτύπων εξαρτάται από τον χώρο και της ημέρες που διαρκεί η εκδήλωση. 4. Η αφίσα της Πολιτιστικής 5. Η αφίσα για τις εκδηλώσεις, 6. Εισιτήρια των εκδηλώσεων 7. Προσκλήσεις για συγκεκριμένες εκδηλώσεις.
- Τα banners, τα οποία τοποθετούνται: 1. Σε κολώνες της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού, σε κεντρικά σημεία της πόλης, 2. Στο χώρο της εκδήλωσης, τέσσερα κομμάτια, 3. Έξω από τα γραφεία του Πάφος 2017 4. Σε κεντρικά σημεία της πόλης.
- Παραχώρηση διαφημιστικού χώρου για σταντ ή αφίσες, σε ένα κεντρικό σημείο της πόλης.
- Τοποθέτηση σταντ με διανομή διαφημιστικού υλικού, έξω από τον χώρο που πραγματοποιείται η εκδήλωση.
- Μέσα μαζικής επικοινωνίας, που περιλαμβάνει τα εξής: 1. Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, δηλαδή την αναφορά των χορηγών και της εκδήλωσης σε ραδιοφωνικά σποτς. Τα μέσα αυτά είναι οι χορηγοί επικοινωνίας του θεσμού 2. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί, που γίνεται αναφορά των εκδηλώσεων και των χορηγών με τηλεοπτικά σποτ.
- Το διαδίκτυο: Η ιστοσελίδα του θεσμού είναι πολύ καλά δομημένη και παρέχει αρκετές πληροφορίες. Το υλικό που μπορεί να αντλήσει από κει ο επισκέπτης περιλαμβάνει τα εξής πεδία: ιστορικά του θεσμού, τα προγράμματα, με αναφορά στην κάθε εκδήλωση ξεχωριστά (ώρα έναρξης, περιοχή, τιμή κτλ.), δελτία τύπου, χαιρετισμοί και ένα πακέτο με χρήσιμα αρχεία για δημοσιογράφους.
- Προσφορά καταλόγων εικαστικών εκδηλώσεων.
- Άλλες προβολές, όπως π.χ. δεξιώσεις, αερόστατα, διαφημιστικά αντικείμενα.

Οι χώροι των εκδηλώσεων

Στους χώρους που πραγματοποιούνται οι εκδηλώσεις του θεσμού, συγκαταλέγονται τόσο, δημόσιας, όσο και ιδιωτικής κτήσης. Ανάμεσα σ' αυτούς είναι: το Κάστρο της Κάτω

Πάφου, οι διάφορες πλατείες στο κέντρο της πόλης, η συνοικία του Μούταλλου, το Μαρκίδειο Θέατρο, ο πολυχώρος Αττικόν, όλοι οι ανοιχτοί υπαίθριοι χώροι κ.ά. Αρκετοί από αυτούς τους χώρους παρουσιάζουν και μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον και ελκύουν το κοινό να τους επισκεφθεί. Οι περισσότεροι από αυτούς τους χώρους βρίσκονται σε κεντρικά σημεία της πόλης, κάτι που δεν βοηθάει στην αποκέντρωση των εκδηλώσεων και πολλές φορές είναι περιορισμένης χωρητικότητας. Παρατηρώντας τον χάρτη βλέπουμε ότι οι περισσότερες οι εκδηλώσεις είναι συγκεντρωμένες αποκλειστικά στο πολεοδομικό συγκρότημα του Δήμου, αλλά και αρκετές από αυτές πραγματοποιήθηκαν στην περιφέρεια και σε διάφορα χωριά της Πάφου.

2.3.2. Έργα που αναπτύχθηκαν μέσα από το Θεσμό

Η Πάφος ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2017 είναι μια μεγάλη κατάκτηση, που σηματοδοτεί την ένταξη της πόλης στο διεθνή πολιτισμό και δημιουργεί νέες προϋποθέσεις συνεργασίας και συνεννόησης.

Η Πάφος, μέσα από τον οργανισμό του Πάφος 2017 και την αποστολή του, με την επωνυμία “Ανοιχτό Εργοστάσιο Πολιτισμού” δίνει το έναυσμα για νέους δρόμους, καινούργια παράθυρα στο κόσμο, νέες αντιλήψεις και συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα. Καλλιτέχνες, δημιουργοί, επισκέπτες και ταξιδιώτες έρχονται στη Πάφο για να συναντηθούν, να συνομιλήσουν και να συνεργαστούν με το έμπυχο δυναμικό της πόλης. Το πρόγραμμα της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας ήταν αρκετά πλούσιο, με πάνω από 300 δράσεις και 150 έργα. Μέσα από το θεσμό εκτός από τις πολιτιστικές δράσεις και εκδηλώσεις, που αναπτύχθηκαν τόσο στο κέντρο της Πάφου, όσο και στην περιφέρεια. Αυτό που σίγουρα θα μείνει είναι οι αναπλάσεις και οι υποδομές που έγιναν κατά τη διάρκεια του έτους. Τα έργα υποδομής στράφηκαν τόσο σε αναπλάσεις ανοιχτών χώρων και πλατειών, όσο και σε κατασκευή και ανοικοδόμηση κτηρίων. Δρομολογήθηκαν αναπλάσεις στο παραδοσιακού Κέντρο και στην πλατείας Κέννετυ, όπως και στην πλατεία του Διοικητηρίου. Έγιναν αλλαγές, για να επιτευχθεί σύνδεση και ανάδειξη των Πλατειών 28ης Οκτωβρίου, Κωστή Παλαμά και Διονυσίου Σολωμού. Αναδιαμορφωθήκαν χώροι στην συνοικία Μουττάλλου και αποκαταστάθηκε και επαναχρησιμοποιήθηκε το Χανιού του Ιμπραήμ, λειτουργώντας νέους χώρους και με νέες λειτουργίες. Αποκαταστάθηκε το κτήριο του πρώην κινηματοθέατρου «Αττικόν» και μετατράπηκε σε σύγχρονο έργο πολιτιστικής υποδομής και συνεδριακού τουρισμού. Επίσης, το

Μαρκίδειο θέατρο άλλαξε όψη. Αναβαθμίστηκε και μεγάλωσε ώστε να υπάρχουν και άλλες χρήσης του χώρου. Ενοποιήθηκαν οι αρχαιολογικοί χώροι της Κάτω Πάφου και αποκαταστάθηκε, εξωραΐστηκε και αναβαθμίστηκε η δημοτική Αγοράς. Ενώ, διαμορφώθηκε και ο κυκλοφοριακός Κόμβος στην είσοδο της Πάφου και αρκετοί δρόμοι στο κέντρο της πόλης⁶.

Το σύνολο του προϋπολογισμού για αυτές τις υποδομές, ανέρχεται στα 26,175,000€. Η Ανάπλαση του Παραδοσιακού Εμπορικού Κέντρου και της Πλατείας Κέννεντυ, περιλαμβάνει υπηρεσίες για τους οργανισμούς κοινής ωφέλειας, όπως Τηλεπικοινωνιών, ΑΗΚ, Υδατοπρομήθεια, Αποχετευτικό, εργασίες τεχνικής φύσεως για όμβρια, φωτισμό, πλακοστρώσεις, φυτεύσεις, αρδεύσεις, Προσαρμογές υφιστάμενων κατασκευών και υπηρεσιών, ασφαλτοστρώσεις, επίσης κατασκευές ώστε να διασφαλίζεται η σωστή πρόσβαση οχημάτων, οχημάτων έκτακτης ανάγκης, τροφοδοσίας, πρόσβαση πεζών και την απαραίτητη πρόσβαση στο Αστυνομικό Τμήμα Τροχαίας Πάφου. Ο χώρος μεταξύ των πλατειών 28ης Οκτωβρίου και Κωστή Παλαμά αποδεδυμένεται πλήρως από τα αυτοκίνητα και προσφέρεται για αποκλειστική χρήση από τον πεζό. Οι πλατείες 28ης Οκτωβρίου και Κ. Παλαμά οργανώνονται με επίκεντρο τα δύο μνημεία που τις σηματοδοτούν, δημιουργώντας έναν ευρύτερο δημόσιο χώρο, ο οποίος θα μπορεί να εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις υπαίθριες δραστηριότητες και εκδηλώσεις της πόλης. Η πλατεία Διονυσίου Σολωμού, οργανώνεται, η κίνηση του αυτοκινήτου περιορίζεται και καθορίζεται με σαφήνεια και ο χώρος αποκτά την απαραίτητη μικροκλίμακα μέσα από τις συγκεκριμένες χαράξεις και τη διεύθυνση του πρασίνου μέσα στην πλατεία. Στόχος του έργου είναι η ενοποίηση, ανάδειξη και προβολή του δημόσιου αστικού χώρου γύρω από τον δημόσιο κήπο της Πάφου, κάτι που θα δώσει ώθηση στην αναβίωση και επαναδραστηριοποίηση του ιστορικού κέντρου, που σήμερα παρουσιάζεται υποβαθμισμένο (Ζαβρίδης 2017).

Όσον αφορά τους χώρους της συνοικίας του Μουτάλλου, οι εργασίες που έγιναν στόχευσαν στην ένταξη του, στο πολεοδομικό, κοινωνικό και οικονομικό ιστό της πόλης. Ο γενικότερος σχεδιασμός περιλαμβάνει στοιχεία αστικού εξοπλισμού, πρασίνου και δενδροφυτεύσεις, με διάφορα στοές που θ προσφέρουν ανάπαυλα, αλλά και χώρους για καφετέριες και εστιατόρια. Το χάνι του Ιμπραήμ ως ένας χώρος πολιτισμού αποσκοπεί μέσω της λειτουργίας και της μορφής του να γίνει ένας χώρος έμβλημα, για την πόλη της

---

⁶ <http://www.pafos.org.cy/el/page/erga-ipodomis>

Πάφου. Η υποδομή, αποσκοπεί στην επίτευξη της επιχειρηματικής και οικονομικής αειφορίας του τόπου, και γενικότερα στην βελτίωση ποιότητας ζωής των πολιτών ενδυναμώνοντας έτσι και την πολιτιστική ταυτότητα της Πάφου. Το έργο της ανακαίνισης και επέκτασης του πρώην κινηματοθεάτρου "Αττικών" που βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της Πάφου και τη μετατροπή του σε χώρο για καλλιτεχνικές και εκπαιδευτικές εκδηλώσεις μικρής κλίμακας περιλαμβάνει την αποκατάσταση του υφιστάμενου κτίσματος και προσθήκες νέων τμημάτων περιλαμβανομένου και υπόγειου χώρου και συμπεριλαμβανομένων όλων των νέων εγκαταστάσεων και εξωτερικών εργασιών καθώς και σύνδεση με το γειτνιάζοντα πολυχώρο πολιτισμού "Παλιά Ηλεκτρική" με μικρής κλίμακας τροποποιήσεις επί του τελευταίου. Το Μαρκίδειο θέατρο, είναι ένα από τα μεγαλύτερα έργα υποδομής που επιτεύχθηκαν, στόχος του οποίου ήταν η αναβάθμιση και ανάδειξη του και η δημιουργία ενός δημόσιου κτηρίου τοπόσημο για την πόλη και την αναβάθμιση της περιοχής. Η επιτυχής ανάδειξη του Μαρκιδείου δίνει την δυνατότητα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάταξης ολόκληρης της περιοχής.

Η στρατηγική επέμβασης στην ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων στην Κάτω Πάφο, βασίζεται στην δημιουργία μιας περιήγησης, ενός ευλαβικού αρχαιολογικού περίπατου και μιας αστικής πορείας η οποία χαρτογραφεί την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων με αναφορές για τον επισκέπτη τόσο στην παλιά όσο και στη σύγχρονη πόλη.

Το έργο της αναζωογόνησης της δημοτικής αγοράς, είχε σκοπό να αναζωογονήσει την περιοχή, να την αναβαθμίσει αισθητικά και λειτουργικά, και να δημιουργήσει ένα πόλο έλξης, ένα προορισμό, για ντόπιους και ξένους. Τέλος, η σηματοδότηση της εισόδου της πόλης της Πάφου μέσω μιας νέας χωρικής σύνθεσης στον συγκεκριμένο κυκλοφοριακό κόμβο, αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αν αναλογιστεί κανείς ότι αποτελεί κομβικό σημείο διανομής της κίνησης τόσο σε τοπικό όσο και σε υπερτοπικό επίπεδο. Η συγκεκριμένη πρόταση, έχει στόχο να απορροφήσει την υπάρχουσα ένταση του κυκλοφοριακού κόμβου και να την μεταλλάξει σε μια άρτια και συμπαγή «δήλωση» εισόδου, που εξισορροπεί επιδέξια ανάμεσα στα συστατικά της στοιχεία το μνημειακό χαρακτήρα του υδάτινου ελλειψοειδούς δίσκου – μιας καθαρής γεωμετρικής φόρμας – και του ήρεμου φόντου που προσφέρει το νερό και η χαμηλή βλάστηση του πρανούς που πλαισιώνει το δίσκο (Ζαβρίδης 2017).

2.4.Θεσμικό Πλαίσιο & Αρχές Βιώσιμης Ανάπτυξης

Τα πολιτιστικά μνημεία είναι αναμνηστικά σήματα, μεταφορείς μηνυμάτων και πληροφοριών του παρελθόντος στους σύγχρονους και μεταγενέστερους. Η καταστροφή και η έλλειψη μνημείων δημιουργεί κενό στην ιστορική διαδρομή ενός λαού και αναγκάζεται να δημιουργήσει υποκατάστατα, ώστε να μπορεί να κληροδοτήσει στις επόμενες γενιές το σύνολο των χαρακτηριστικών εκείνων πράξεων και έργων που δημιούργησε στο χώρο και χρόνο και συνιστούν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του ως λαό. Επίσης η συνειδητοποίηση της φθοράς και του θανάτου ώθησε τον άνθρωπο σε πράξεις και έργα που του εξασφαλίζουν δόξα, φήμη αλλά και οδηγούν στην αθανασία. Τα βασικότερα μέσα που διασφαλίζουν τη μεταφορά μιας πράξης στον άξονα του χρόνου είναι η γραφή ή η απεικόνισή της και η ανέγερση ενός μνημείου. Στην πάροδο των ετών τα μέσα αυτά εμπλουτίστηκαν με τη φωτογραφία, την κινηματογραφική ταινία, την ταινία μαγνητοφώνου καθώς και κάθε σύγχρονο μέσο αποθήκευσης λόγου και κίνησης. Η γνώση της κληρονομιάς του παρελθόντος διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία της ανθρώπινης ζωής και σε κάθε εποχή ο άνθρωπος επιδιώκει να γνωρίσει το παρελθόν του και ταυτόχρονα αγωνίζεται να δημιουργήσει και να διαμορφώσει το μέλλον του. Η έννοια της «προστασίας» της πολιτιστικής κληρονομιάς αναδύεται στα μέσα του 18ου αιώνα αλλά προβάλλεται ως επιτακτικό αίτημα των κοινωνιών κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης και σήμερα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα που απασχολεί κράτη, λαούς, διεθνείς οργανισμούς. Περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων, επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα που στοχεύουν στην έρευνα, καταγραφή και τεκμηρίωση των πολιτιστικών αγαθών, στην αποτροπή φθοράς και καταστροφής τους, στη διασφάλισή τους από κλοπή, λαθρανασκαφή και παράνομη εξαγωγή, στη συντήρηση και ανάδειξή τους στο σύγχρονο και μελλοντικό περιβάλλον τους καθώς και στην αποκατάστασή τους με ποικίλες επεμβάσεις που αποβλέπουν τόσο στη βιωσιμότητά τους όσο και στη διευκόλυνση πρόσβασης σ' αυτά. Τα τελευταία χρόνια η πολιτική προστασίας αποσκοπεί στη διατήρηση όχι μόνο μεμονωμένων μνημείων αλλά και ευρύτερων ενοτήτων κτισμάτων και ενοτήτων φυσικού περιβάλλοντος, τα οποία επιδιώκεται να ενσωματωθούν στον πολεοδομικό ιστό και να λειτουργήσουν και να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια της σύγχρονης κοινωνικής ζωής. Γι' αυτό χρησιμοποιούνται ποικίλου είδους τεχνικές προστασίας, όπως, οι γεωφυσικές έρευνες, οι δορυφορικές εικόνες, οι εργαστηριακές αναλύσεις. Η ιδεολογία κάθε εποχής

διαμορφώνει τα κριτήρια εκείνα που σχετίζονται με τη συντήρηση, συμπλήρωση αλλά και επέμβαση πάνω στα πολιτιστικά μνημεία. Στους αρχαίους χρόνους έδιναν ιδιαίτερη σημασία στη διατήρηση των εθνικών μνημείων, γι' αυτό σε καιρούς πολέμων και συρράξεων οι εχθροί απέβλεπαν στην καταστροφή των εθνικών συμβόλων, γιατί αναγνώριζαν ότι λειτουργούν ως μάρτυρες ιστορικής μνήμης και ταυτότητας. Στη σύγχρονη εποχή, τα πολιτιστικά μνημεία και κυρίως τα αρχιτεκτονικά οικοδομήματα και σύνολα κινδυνεύουν όχι μόνο από πολεμικές συγκρούσεις και άλλου είδους εχθρικές ενέργειες, αλλά όπως προαναφέραμε, από τις αλόγιστες κατασκευαστικές και αναπτυξιακές δραστηριότητες και τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Κύριοι υπεύθυνοι για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι τα κράτη που οφείλουν να νομοθετήσουν ανάλογα, να μεριμνήσουν για τη χρηματοδότηση της συντήρησης μνημείων, να κινητοποιήσουν τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης με ανάλογες αρμοδιότητες αλλά κυρίως να λάβουν μέτρα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών κάθε τοπικής κοινωνίας. Εξίσου σημαντική στον τομέα της προστασίας αναδεικνύεται η ευρωπαϊκή και διεθνής συνεργασία μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών, τεχνικών γνώσεων, εξειδικευμένου προσωπικού καθώς και εύρεσης τρόπων επιστροφής των πολιτιστικών εκείνων αγαθών που παράνομα εξάχθηκαν από τη χώρα προέλευσής τους. Ουσιώδης είναι και ο ρόλος της παγκόσμιας κοινότητας που συνειδητοποιώντας την ευθύνη της έχει θεσπίσει τόσο μηχανισμούς διεθνούς συνδρομής αλλά και παράλληλης στήριξης στις πολιτιστικές δράσεις των κρατών. Στα πλαίσια της διεθνούς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν δημιουργηθεί παγκόσμιοι οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό και διακρίνονται σε διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς.

1. Ο σημαντικότερος διακυβερνητικός οργανισμός που έχει αναπτύξει κυρίαρχη δράση στη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, η UNESCO (United Nations Educational Scientific & Cultural Organization). Από την ίδρυσή του το 1945 υπογραμμίζει ότι ένας από τους σκοπούς του είναι «να διατηρήσει, να προάγει και να διασώσει τη γνώση εξασφαλίζοντας τη συντήρηση και την προστασία της παγκόσμιας κληρονομιάς συνιστώντας στους ενδιαφερόμενους λαούς τις κατάλληλες διεθνείς συμβάσεις». Η δράση του επικεντρώνεται σε συμβάσεις και συστάσεις που δεσμεύουν ηθικά τα κράτη-μέλη του που τις επικυρώνουν. Συνιστάται επίσης, σε χορήγηση ποικίλης βοήθειας στα κράτη-μέλη μέσω των «διεθνών εκστρατειών διάσωσης» καθώς και στη διάδοση επιστημονικών και τεχνικών πληροφοριών (Κονσόλα 1995).

2. Αξιόλογος διακυβερνητικός οργανισμός είναι και το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών, ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), που όμως εξειδικεύεται στη συντήρηση και αποκατάσταση των πολιτιστικών αγαθών. Ιδρύθηκε το 1959 με έδρα τη Ρώμη και βασική δραστηριότητα την οργάνωση εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που αποσκοπούν στην αρτιότερη κατάρτιση επιστημόνων που ασχολούνται με θέματα συντήρησης αρχιτεκτονικών μνημείων, τοιχογραφιών και χαρτιού.

Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί είναι 600 περίπου στο αριθμό, δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς όπως:

- το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM - International Council of Museums)
- Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημών και Χώρων (ICOMOS - International Council on Monuments and Sites)
- Η Διεθνής Συνομοσπονδία Εμπόρων Έργων Τέχνης (CINOA - International Confederation of Art & Antique Dealers Associations)
- Η Ένωση Διεθνούς Δικαίου (ILA - International Law Association)
- Η Διεθνής Επιτροπή Διατήρησης της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (TICCHI - The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage)
- Ο Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς (OWHC - Organization of World Heritage Cities) Όλοι αυτοί οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί συνεργάζονται με την UNESCO στην εκπόνηση μελετών και στην εφαρμογή διαφόρων προγραμμάτων που αφορούν στο πεδίο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα δραστηριοποιούνται διεθνώς και στην προώθηση των επιμέρους σκοπών τους.

Προκειμένου να συνδεθούν οι έννοιες του τουρισμού και της πολιτισμικής διαχείρισης με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο, έχει διατυπωθεί μια σειρά από καλές πρακτικές σε διεθνές επίπεδο, κυριότερες από τις οποίες θεωρούνται οι εξής:

1. Ο Σουηδικός νόμος του 1666 είναι ο πρώτος νόμος για την προστασία εθνικών μνημείων. Η πρώτη φορά που αναφέρεται η ιδέα της διεθνούς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μετά τη συνειδητοποίηση των καταστρεπτικών συνεπειών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στα πολιτιστικά μνημεία της Ευρώπης υπογράφεται με πρωτοβουλία της UNESCO, η «Σύμβαση για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε Περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης» (Μυλωνόπουλος 2007) στις 14 Μαΐου 1954, γνωστή ως Σύμβαση της Χάγης. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση εκείνη που αντανακλά τη νέα αντίληψη για την παγκοσμιότητα των δημιουργημάτων της τέχνης και της επιστήμης:

«...ότι είναι ουσιαστικό να τεθεί η πολιτιστική κληρονομιά κάτω από διεθνή προστασία και ότι κάθε φθορά πολιτιστικού αγαθού, αδιάφορα σε ποιόν λαό ανήκει, σημαίνει φθορά της πολιτιστικής κληρονομιάς ολόκληρης της ανθρωπότητας, επειδή κάθε λαός με τη συμβολή του δημιουργεί τον πολιτισμό της ανθρωπότητας». Στη Σύμβαση της Χάγης η έννοια της προστασίας περιλαμβάνει τη «διαφύλαξη» των πολιτιστικών αγαθών με τη λήψη προπαρασκευαστικών μέτρων σε καιρό ειρήνης και το «σεβασμό» τους με αποχή από πράξεις σε περίοδο πολέμου που τα φθείρουν ή τα καταστρέφουν. Πολιτιστικά αγαθά ορίζει τα κινητά ή ακίνητα αγαθά που παρουσιάζουν καλλιτεχνικό, ιστορικό, αρχαιολογικό, επιστημονικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον, τα οικοδομήματα που χρησιμοποιούνται για τη διαφύλαξη ή έκθεση των κινητών πολιτιστικών αγαθών και τα «κέντρα περιέχοντα μνημεία».

2. Στις 14 Μαΐου 1954 υπογράφεται με πρωτοβουλία της UNESCO η «Σύμβαση για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε Περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης», γνωστή ως Σύμβαση της Χάγης, με αφορμή της καταστρεπτικές συνέπειες του Β' Παγκοσμίου πολέμου στα πολιτιστικά μνημεία της Ευρώπης (Λάββας 1993).

3. Στη Χάρτα της Βενετίας ή «Διεθνής Χάρτα Αποκατάστασης» το 1964, στα πλαίσια του 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων, ορίζεται η έννοια του ιστορικού μνημείου που περιλαμβάνει το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο πολιτισμό. Διατυπώνεται ένα σύνολο αρχών σχετικά με τις εργασίες συντήρησης, αποκατάστασης, αναστήλωσης, ανασκαφής, τεκμηρίωσης και δημοσίευσης των αρχιτεκτονικών μνημείων που αποσκοπεί στη χρησιμοποίησή τους από το κοινωνικό σύνολο. Η αντίληψη για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς διατυπώνεται στο προοίμιο της Χάρτας της Βενετίας: «...τα μνημειακά έργα των λαών στέκονται ως ζωντανές μαρτυρίες της μακρόχρονης παράδοσής τους. Η ανθρωπότητα., τα θεωρεί ως κοινή κληρονομία. Απέναντι στις μελλοντικές γενιές νιώθει υπεύθυνη για τη διάσωσή τους.» (Λάββας 1993: 43-49).

4. Η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς – European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage» υπογράφεται στο Λονδίνο στις 6 Μαΐου 1969. Διατυπώνει τη θέση ότι η Αρχαιολογική Κληρονομιά είναι ουσιώδης για τη γνώση της ιστορίας των πολιτισμών και διευκρινίζει θέματα σχετικά με τις ανασκαφές, τη δημοσίευση και τη διακίνηση των αρχαιολογικών αντικειμένων (Δέλλης 2003).

5. Η «Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς – Convention pour la Protection du Patrimoine Mondial Culturel et Naturel» που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 23 Νοεμβρίου 1972 αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη προσπάθεια για τη θεσμική κατοχύρωση της διεθνούς προστασίας των πολιτιστικών αγαθών. Ορίζεται η έννοια της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και προσδιορίζονται οι υποχρεώσεις των κρατών- μελών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την προστασία, συντήρηση, αξιοποίηση και μεταβίβαση της πολιτιστικής κληρονομιάς που βρίσκεται στην επικράτειά τους στις μελλοντικές γενιές. Επίσης, συγκροτεί διακυβερνητική επιτροπή που αποσκοπεί στην κατάρτιση και δημοσιοποίηση του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο και ιδρύει ειδικό ταμείο για τη χρηματοδότηση του έργου της Επιτροπής. Η Επιτροπή, επιπλέον, αποφασίζει για την παροχή ή όχι οικονομικής ή τεχνικής βοήθειας στα κράτη-μέλη σχετικά με κάποιο πολιτιστικό αγαθό που πρέπει να προστατευτεί (Λάββας 1993: 56-66).

6. Το «Συνέδριο του Άμστερνταμ», το Οκτώβρη του 1975, αποτελεί την κορυφαία εκδήλωση του εορτασμού του έτους της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Στο Συνέδριο γίνεται δεκτή η Ευρωπαϊκή Χάρτα της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς που δημοσιεύτηκε από την Επιτροπή Υπουργών στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Αναγνωρίζεται ότι η μοναδική αρχιτεκτονική της Ευρώπης αποτελεί κοινό αγαθό όλων των λαών και επιβεβαιώνει την πρόθεσή τους να συνεργαστούν για να την προστατεύσουν από τους αυξανόμενους κινδύνους που την απειλούν. Προβάλλεται η έννοια της ολοκληρωμένης συντήρησης όχι μόνο των συγκεκριμένων κτιρίων αλλά και ιστορικών πόλεων, παλιών αστικών συνοικιών, παραδοσιακών χωριών, που συμβάλλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος χώρου. Ακόμη, τονίζεται ο ρόλος των τοπικών αρχών και η συμμετοχή των πολιτών στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Αρχικά, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να έχουν εκτεταμένες αρμοδιότητες σχετικά με τη διατήρηση των αρχιτεκτονικών οικοδομημάτων και με ευαισθησία και εξυπνάδα να δίνουν στα κτίρια λειτουργίες σύγχρονες, να προσφέρουν οικονομική ενίσχυση στους ιδιοκτήτες τους για τη συντήρησή τους, να υποδεικνύουν υπεύθυνους εκπροσώπους που θα διαχειρίζονται όλα τα θέματα στην συντηρήσεως των κτηρίων και τοπίων και να ενημερώνουν τους πολίτες της τοπικής κοινωνίας για τις ενέργειές τους και τα κίνητρα των αποφάσεών τους. Η πληροφόρηση των νέων, μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, για τον πλούτο της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς κάθε λαού και η ενεργός συμμετοχή τους

στις προσπάθειες διατήρησης των αρχιτεκτονικών συνόλων και τοπίων αποτελεί βασικό στόχο κάθε δράσης τοπικής, εθνικής, ευρωπαϊκής.

7. Δέκα χρόνια μετά τον Οκτώβρη του 1985, συντάσσεται στη Γρανάδα η «Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς». Για πρώτη φορά η έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς έχει τόση ευρύτητα περιεχομένου και περιλαμβάνει μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα και τόπους που αποτελούν σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης και παρουσιάζουν ιστορικό, αρχαιολογικό, καλλιτεχνικό, κοινωνικό και τεχνικό ενδιαφέρον. Σκοπός της συντήρησης και ανάδειξής της είναι και η πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των κρατών (Κονσόλα 1995)

8. Η «Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς» που υπογράφηκε στη Βαλέτα της Μάλτας στις 16 Ιανουαρίου 1992 λειτουργεί συμπληρωματικά της προηγούμενης Σύμβασης του Λονδίνου του 1969. Σκοπός της βελτιωμένης αυτής Σύμβασης είναι η προστασία των αρχαιολογικών χώρων στα πλαίσια της γρήγορης και αλόγιστης ανάπτυξης ορισμένων περιοχών στη σύγχρονη εποχή. Γι' αυτό υπάρχει ανάλογο άρθρο που διατυπώνει προτάσεις για «τη σωστή διατήρηση, συντήρηση και διαχείριση της αρχαιολογικής κληρονομιάς» και προωθεί τη συνεργασία αρχαιολόγων και υπεύθυνων για τη χωροταξική ανάπτυξη περιοχών (Κόνσολα 1995: 71-72).

9. Σημαντικό βήμα για τη διαφύλαξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί το άρθρο 128 της Συνθήκης των κρατών-μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του Μάαστριχ το 1992, το οποίο κατοχυρώνει θεσμικά τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο αυτό. Ορίζει ότι η Κοινότητα σέβεται την εθνική πολιτιστική κληρονομιά και ενθαρρύνει τη συνεργασία των κρατών- μελών της για τη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας, την οποία θεωρεί κοινή αλλά όχι ενιαία (Κονσόλα 1995: 72).

10 Η «Χάρτα του Διεθνούς Πολιτισμικού Τουρισμού: Διαχείριση του Τουρισμού σε Τόπους Πολιτισμικής Σημασίας» / International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance (Icomos 1999), στην οποία διατυπώνονται οι εξής βασικές αρχές:

- Ο εσωτερικός και ο διεθνής τουρισμός αποτελούν μέσα πολιτιστικών ανταλλαγών. Επομένως, θα πρέπει να παρέχονται στους επισκέπτες ευκαιρίες για άμεση γνωριμία και κατανόηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των τοπικών κοινοτήτων.
- Η σχέση μεταξύ των πολιτιστικών τόπων και του τουρισμού είναι δυναμική και μπορεί να εμπεριέχει συγκρουόμενες αξίες. Η διαχείριση της σχέσης αυτής θα πρέπει να

εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών τόπων για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές.

- Ο τουριστικός σχεδιασμός οφείλει να προστατεύει και να προάγει τα χαρακτηριστικά της φυσικής και της πολιτισμικής κληρονομιάς.
- Η διαχείριση και ο τουριστικός σχεδιασμός σε πολιτιστικούς τόπους θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η εμπειρία του επισκέπτη θα είναι αξιόλογη, πλούσια σε περιεχόμενο και ευχάριστη.
- Η διαχείριση και ο τουριστικός σχεδιασμός σε πολιτιστικούς τόπους θα πρέπει να εμπλέκουν την τοπική κοινωνία.
- Η διαχείριση και ο τουριστικός σχεδιασμός σε πολιτιστικούς τόπους θα πρέπει να εστιάζουν σε δραστηριότητες που αποφέρουν οφέλη στην τοπική κοινωνία.

11. Η Χάρτα της Μάλτας για τον Διεθνή Πολιτισμικό Τουρισμό / The Malta Declaration on Cultural Tourism: Its Encouragement and Control (Europa Nostra 2006), η οποία προσυπογράφει την παραπάνω Χάρτα και καλεί το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων σε τοπικό, κρατικό και ευρωπαϊκό επίπεδο να την υιοθετήσουν προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης.

12 Το Πρόγραμμα για την Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά και τον Βιώσιμο Τουρισμό / World Heritage and Sustainable Tourism Programme (Unesco 2011), με πλάνο δράσης την περίοδο 2013-2015, το οποίο επικεντρώνεται σε χώρους Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco.

Κεφάλαιο.3. Έρευνα

Η παρούσα έρευνα έλαβε χώρα σε ολόκληρη την πόλη της Πάφου την περίοδο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 2017, και είχε ως στόχο να διερευνήσει κατά πόσο η διεκπεραίωση του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 2017 ανταπεξήλθε στις προσδοκίες του κόσμου, καθώς και να διαπιστωθεί οι γνώμες και η οπτική, των εκ των έσω ενδιαφερομένων.

3.1. Ερευνητική προσέγγιση

Η παρούσα εργασία, είναι αποτέλεσμα ενδιαφέροντος για την Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης και τη πολιτιστική διαχείριση της Πάφου σε δύο διαφορετικά περιβάλλοντα: το λαό της Πάφου και τους ανθρώπου που διαχειρίζονται την πολιτιστική κληρονομιά. Η πολιτιστική διαχείριση στη Πάφο, αλλά και γενικά στην Κύπρο δεν έχει λάβει ακόμη τη δέουσα ερευνητική προσοχή που αρμόζει. Η μελέτη αυτή επιχειρεί να εντοπίσει τις διαφορές στο πλαίσιο δράσης του θεσμού ανάμεσα στη στάση των πολιτών της Πάφου και των αρμοδίων. Η χρησιμότητα της έρευνας έγκειται στη διαλεύκανση των προβληματισμών που ετέθησαν όσον αφορά την πολιτιστική διαχείριση και τις πρακτικές που εφαρμόζονται από συγκεκριμένους φορείς και οργανισμούς στην Πάφο, οι οποίοι ασχολούνται με την πολιτιστική διαχείριση και ότι αυτό περικλείει. Η αποπεράτωση της έρευνας αυτής αφενός θα αποτελέσει γόνιμο έδαφος για την έναρξη μιας εις βάθος μελέτης για την πολιτιστική δράση και αφετέρου τα συμπεράσματα που θα διεξαχθούν θα ικανοποιήσουν προσωπικές αναζητήσεις σχετικά με τη βελτίωση της πόλης της Πάφου μέσα από μια πολιτιστικά βιώσιμη πολιτική την απόκτηση αυθεντικών εμπειριών. Η συλλογή των πληροφοριών και η απορρέουσα εξαγωγή συμπερασμάτων θα μας δώσει μια αδρή εικόνα για την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στο χώρο της πολιτιστικής διαχείρισης, χωρίς να προβαίνει σε γενικεύσεις. Δύναται δε, να αποτελέσει αφετηρία αφύπνισης των αρμοδίων και άλλων αρμοδίων, ώστε να ενεργοποιηθούν και να ευαισθητοποιηθούν ως προς την διαχείριση και οργάνωση του πολιτισμού, για κατάκτηση μιας ευρύτερης ποιοτικής πολιτιστικής κουλτούρας. Σίγουρα η στάση, η

άποψη αλλά και οι προσδοκίες ανάμεσα στους πολίτες και στους υπεύθυνους φορείς διαφέρει και με αυτή την εργασία καλούμε να βρω τα σημεία που εφάπτονται και τα σημεία που απέχουν.

Προκειμένου να διερευνηθεί ο θεσμός εις βάθος, κρίθηκε σκόπιμο να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας από την μια στους πολίτες της πόλης, που προσεγγίζουν το θεσμό κάτω από διαφορετικές συνθήκες και με διαφορετικά δεδομένα και από την άλλη τους αρμόδιους φορείς, που προσεγγίζουν το θεσμό και τον πολιτισμό» εκ των έσω». Με βάση τον γενικό σκοπό της μελέτης προκύπτουν και οι ειδικότεροι στόχοι διερεύνησης ως ακολούθως:

- ◆ Ποια η σχέση της Πάφου με τον τουρισμό και το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας;
- ◆ Πώς βλέπουν την πόλη της Πάφου, οι ντόπιοι και οι ξένοι; Την θεωρούν πολιτιστικό προϊόν; Αν ναι, προωθείται αρκετά;
- ◆ Τί είναι αυτό που κάνει την πόλη της Πάφου να ξεχωρίζει; Ποια είναι η μοναδικότητα της;
- ◆ Μέσω του θεσμού αναδείχθηκε η πόλη; Αυξήθηκαν οι τουρίστες;
- ◆ Ο θεσμός θα συμβάλει στη μελλοντική ανάπτυξη του Δήμου; Θα συνεχίσουν οι δράσεις και μετά το έτος του θεσμούς;

3.1.1. Πιλοτική φάση της έρευνας

Στο στάδιο αυτό, κατά το οποίο τίθεται σε δοκιμή η λειτουργικότητα της συνέντευξης και των ερωτηματολογίων, ως εργαλεία έρευνας για τη συλλογή δεδομένων, επιδιώκεται η συλλογή εμπειριών και διαπιστώσεων, τα οποία θα συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της κυρίως έρευνας. Η πιλοτική φάση της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του. Μοιράστηκαν 100 ερωτηματολόγια σε διάφορους χώρους σχολές χορού και μουσικής, τράπεζες, καφετέριες κ.ά. Και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά τις πρωινές ώρες, κατόπιν συνεννόησης, διότι παρατηρήθηκε ότι ήταν περισσότερο αποδοτική και λειτουργική η συνάντηση, καθώς υπήρχε χρονικό περιθώριο για ενημέρωση και ουσιαστική συζήτηση με τους εμπλεκόμενους φορείς. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης οι ερωτώμενοι ενθαρρύνονταν να επισημάνουν σχόλια και παρατηρήσεις σχετικά με τη φύση και την κατανόηση των ερωτημάτων ή ακόμα και με τον τρόπο διατύπωσής τους. Το πιλοτικό αυτό στάδιο ανέδειξε ορισμένες αδυναμίες στο προσωρινό σχέδιο συνέντευξης και

προσέφερε χρήσιμες πληροφορίες που συνετέλεσαν σε μια εποικοδομητική αναμόρφωση και τροποποίηση των ερωτημάτων του ερευνητικού εργαλείου.

Μεθοδολογία

Η μελέτη συνδέει τη θεωρία (θεωρητικό πλαίσιο και αρχές) με την πράξη (παραδείγματα έρευνας), καθώς και τη διεθνή πραγματικότητα με την Κυπριακή- Πάφο, με απώτερο σκοπό να εξετάσει: α) πώς η τοπική πραγματικότητα εντάσσεται στις διεθνείς εξελίξεις, αλλά και β) πώς η τοπική πραγματικότητα μπορεί να συμβάλει στην πρόοδο των διεθνών εξελίξεων. Όσον αφορά τις βιβλιογραφικές αναφορές επιλέχθηκαν συγγραφείς μέσα από τη βιβλιογραφία που δινόταν σε ολόκληρη τη φοίτηση του προγράμματος της Πολιτιστική Πολιτικής και Ανάπτυξης. Ζητούμενο η κατεύθυνση της καλύτερης κατανόησης και εμβάθυνσης του υλικού και στο πλαίσιο συνδυασμού θεωρίας και πράξης. Ενώ τα πρώτα μέρη της εργασίας περιέγραψαν το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας, μέσα από μια βιβλιογραφική ανασκόπηση. Αυτό το μέρος, μέσα από συνεντεύξεις σε φορείς πολιτιστικής διαχείρισης που ασχολούνται με τα έργα που αναπτύσσονται μέσα από το θεσμό της πολιτιστικής Πρωτεύουσας, αλλά και ερωτηματολόγια που θα δοθούν στον κόσμο να δοθεί μια σφαιρική εικόνα για το πώς βλέπουν αυτά τα έργα, δύο διαφορετικές σκοπιές. Έπειτα, καθοδηγήθηκαν οι συνεντεύξεις και η σύνταξη των ερωτηματολογίων. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν τόσο σε πολίτες της Πάφου, όσο και σε τουρίστες. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν έπειτα από ραντεβού στα γραφεία των συμμετεχόντων, πρόσωπο με πρόσωπο. Τέλος, ποιες από αυτές τις ενέργειες γίνονται για να μείνουν στον τόπο και να επωφεληθούν από αυτές η κοινωνία και οι κάτοικοι στο μέλλον.

Σε μια έρευνα, η επιλογή ερευνητικής μεθόδου δεν είναι μια τυχαία διαδικασία. Αντιθέτως, εξαρτάται από τα ερευνητικά ερωτήματα, τη φύση και το σκοπό της έρευνας, καθώς και από το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο «εξηγεί τους λόγους για τους οποίους εμφανίζεται ένα φαινόμενο και τις συνθήκες υπό τις οποίες υπάρχει. Η έρευνα αποτελεί στην ουσία έναν συνεχή διάλογο ιδεών και στοιχείων» (Κυριαζή 2002:45). Ως καταλληλότερη μέθοδος προσέγγισης για την παρούσα μελέτη θεωρήθηκε η ποιοτική έρευνα, καθώς επιτρέπει να διερευνηθεί σε βάθος η πολιτιστική διαχείριση αλλά και η προσέγγιση του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας στην Πάφο του 2017. Επιδίωξη της εν λόγω έρευνας δεν είναι η γενίκευση, αλλά η ενδελεχής εξέταση των δύο πλευρών. Σε μια ποιοτική έρευνα η εστίαση γίνεται στον τρόπο που βιώνεται η κοινωνική

πραγματικότητα από τα άτομα, χρησιμοποιούνται μέθοδοι παραγωγής δεδομένων που δεν είναι αυστηρά δομημένες και στόχος της είναι η σφαιρική αντίληψη και η κατανόηση της πολυπλοκότητας του φυσικού κοινωνικού πλαισίου μέσω λεπτομερής καταγραφής (Mason 2003). Αυτή η κατηγορία της έρευνας έχει ως χαρακτηριστικά την ευέλικτη δομή, τη διαμόρφωση του θέματος κατά την εξέλιξη της έρευνας, τη μελέτη μικρού αριθμού περιπτώσεων, την κατασκευή αναπαραστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας, τη μη ανάδειξη γενικών τάσεων. «Αυτό σημαίνει», γράφει η Ν. Κυριαζή, «ότι ο ερευνητής εμβυθίζεται στον κοινωνικό χώρο που μελετάει και προσπαθεί να δει τα πράγματα από τη σκοπιά των ερευνώμενων» (2002:53). Περιγράφει, αναλύει, ερμηνεύει και κατανοεί το φαινόμενο από την οπτική γωνία των ίδιων των δρώντων.

Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας

Οι εκπρόσωποι των φορέων που επιλέχτηκαν για την διεξαγωγή της έρευνας είναι και είναι τα καταλληλότερα πρόσωπα για να δώσουν μια σφαιρική εικόνα για το θεσμό και την επίδρασή του, όπως αυτή συγκροτείται από τις εμπειρίες τους. Οι εμπειρίες των εκπροσώπων διαμορφώνονται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον και ένα καθορισμένο θεσμικό πλαίσιο. Το έργο τους διαμορφώνεται όχι μόνο από το ιδιαίτερο περιβάλλον στο οποίο ασκείται, αλλά και από άλλους παράγοντες όπως τη συνολική εμπειρία τους, τις σπουδές που έχουν κάνει, κ.ά. Συγκεκριμένα οι συνεντεύξεις περιλαμβάνουν τη κ. Μίρκα Μερκούρη υπάλληλο του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ), τον κ. Γιάννη Ανθή υπεύθυνο Εξωτερικών σχέσεων του Δήμου Πάφου, τον κ. Στέλιο Παπαγεωργίου υπεύθυνο Εθελοντισμού στον οργανισμό του Πάφου 2017, τον κ. Νάσο πρόεδρο της Εταιρείας Τουριστικής Ανάπτυξης Πάφου και τέλος την κ. Άντρη Τσαρτσάλη υπηρεσιακή αρμόδια του Δήμου Πάφου. Ως εκ τούτου, δεν αναμένονται τυποποιημένες απαντήσεις, αλλά συλλογή στοιχείων που περιέχουν εφαρμοσμένη γνώση, πρακτικές σε ζητήματα εφαρμογής και ερμηνείες για τις επιλογές τους. Αυτά θα βοηθήσουν να διαπιστώσουμε τι θεωρούν ότι είναι η μοναδικότητα της Πάφου και που στηρίζεται η οικονομία της Πάφου. Επιπλέον, ποιες πολιτικές ακολουθήθηκαν και πως εξελίχθηκαν τα πράγματα. Όσον αφορά τις δραστηριότητες, πως αναπτύσσονται οι δραστηριότητες και στηριζόμενες σε τι. Ποιες είναι οι σκέψεις γύρω από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ποιος ο ρόλος συγκεκριμένα του πολιτιστικού τουρισμού. Ποιες οι σκέψεις γύρω από το θεσμό, με τον τουρισμό και γενικά με την εικόνα ως «προορισμό», τους τρόπους και τα μέτρα προώθησης. Τέλος, ποιες είναι οι σκέψεις για το μέλλον και ποια μέτρα πάρθηκαν.

Η ποιοτική έρευνα προσφέρει έναν ευέλικτο τρόπο προσέγγισης του θέματός μας, ενώ το γενικό εννοιολογικό πλαίσιο επιτρέπει την ανάδειξη πτυχών και θεμάτων τα οποία πιθανόν δεν έχουμε υποψιαστεί (Κυριαζή 2002). Επομένως, ένας από τους βασικότερους στόχους της έρευνάς μας δεν είναι μόνο η απλή περιγραφή, η ερμηνεία και η κατανόηση ενός φαινομένου, αλλά και η διερεύνηση αυτής της κατάστασης κάτω από το φως που μας ρίχνουν τα δεδομένα. Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από τους έξι εκπροσώπους, αποτελούν το δείγμα της μελέτης, χωρίς να αποσκοπούμε στη διαμόρφωση γενικών τάσεων. Καθώς η έρευνα στοχεύει στην εμβάθυνση, η συγκεκριμένη ομάδα εκπροσώπων παρέχει τη δυνατότητα μιας λεπτομερούς εξέτασης του φαινομένου που μας απασχολεί.

3.1.2. Τα ερευνητικά εργαλεία

Σε κάθε έρευνα, χρησιμοποιούνται διαφορετικές τεχνικές συλλογής και εξέτασης δεδομένων. Μια πλούσια επιλογή μεθοδολογικών εργαλείων μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά για να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα. Η κατανόηση και η εύρεση αντιφατικών στοιχείων μέσα από διαφορετικές τεχνικές μπορούν να διαφωτίσουν μια έρευνα, διότι η αντιφατικότητα αυτή ανάμεσα στα στοιχεία μπορεί να μην αποτελεί αδυναμία, αλλά να αποτελέσει μια ευκαιρία για βαθύτερη ανάλυση (Patton 2002). Ειδικότερα, η χρησιμοποίηση πολλαπλών ερευνητικών μεθόδων, παρέχει έναν αποτελεσματικό τρόπο για την προσέγγιση της σύνθετης και πολυεπίπεδης κοινωνικής πραγματικότητας που διερευνάται. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τους Cambell και Fiske, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι λειτουργεί ως έλεγχος εγκυρότητας. Αναφέρουν χαρακτηριστικά: «η προσέγγιση με διαφορετικές μεθόδους περιλαμβάνει την έννοια της σύγκλισης μεταξύ ανεξάρτητων μετρήσεων του ίδιου αντικειμένου» (Cohen etc 2008: 328). Αυτό ωστόσο, δεν αποκλείει την ύπαρξη λάθους, καθώς η κάθε μέθοδος έχει τα μειονεκτήματά της και ταυτόχρονα, εμπλέκεται το ανθρώπινο στοιχείο.

Στην παρούσα έρευνα θα αξιοποιηθούν δύο εργαλεία συλλογής δεδομένων, η συνέντευξη και τα ερωτηματολόγια. Συγκεκριμένα, για να απαντηθούν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα κατατίθενται διαφορετικές οπτικές γωνίες, χρησιμοποιώντας δύο

διαφορετικές τεχνικές. Η σύνθεση των αποτελεσμάτων και η σύγκρισή τους μέσα από τη χρήση διαφορετικών εργαλείων, μπορούν να οδηγήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων, που απαιτούνται για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Ως βασικά ερευνητικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια, καθώς ο συνδυασμός τους είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μια γονιμότερη έρευνα και εξυπηρετεί τους σκοπούς αυτής της μελέτης. Ένας βασικός λόγος επιλογής της συνέντευξης ως ερευνητικό εργαλείο είναι ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως η κύρια προσέγγιση στη διεξαγωγή μιας μελέτης, αλλά ταυτόχρονα να είναι και κατάλληλη μέθοδος για να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους, σε μια προσέγγιση πολλαπλών μεθόδων (Cohen etc 2008). Στις συνεντεύξεις υπάρχει ένας σημαντικός βαθμός ευελιξίας τόσο του ερευνητή όσο και του υποκειμένου της έρευνας (Κυριαζή 2002). Η ποιοτική συνέντευξη αποτελεί ουσιαστικά έναν 'διάλογο' μεταξύ συνομιλητών, όπου τα δύο μέρη οικοδομούν από κοινού το νόημα των ερωτήσεων και των απαντήσεων. Αν και το περιεχόμενο των ερωτήσεων επιλέγεται από τον ερευνητή, ωστόσο ο ερωτώμενος έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει τα θέματα όπως και με όποια σειρά εκείνος θέλει περιγράφοντας ελεύθερα τις εμπειρίες του και να εμβαθύνει όσο ο ίδιος νομίζει. Η άμεση αλληλεπίδραση ερευνητή και εξεταζόμενου μπορεί να οδηγήσει στη διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, αντλώντας κατά αυτόν τον τρόπο σημαντικές πληροφορίες. Ο ερευνητής παρεμβαίνει με κατάλληλες ερωτήσεις εκεί που χρειάζεται για να εκμαιεύσει περισσότερες πληροφορίες ή να οδηγήσει σε άλλο θέμα συζήτησης που θεωρεί εξίσου σημαντικό για την έρευνα. Στην έρευνα με ποιοτικό προσανατολισμό, ο ερευνητής επιδιώκει, μέσα από ένα ευέλικτο και ανοιχτό σχήμα συνέντευξης, να δώσει ο ερωτώμενος τις δικές του περιγραφές και ερμηνείες, χρησιμοποιώντας δικές του εννοιολογικές κατηγορίες (Κυριαζή 2002). Η συλλογή ερευνητικών δεδομένων μέσω της συνέντευξης αποτέλεσε το πρώτο στάδιο της έρευνας και ακολούθησε η επεξεργασία του υλικού μας χρησιμοποιώντας την μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, ώστε να δημιουργηθούν οι αρχικές κατηγορίες και η ανάδειξη των μεταξύ τους σχέσεων. Ως επικουρική τεχνική συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια, τα οποία σε συνδυασμό με τις συνεντεύξεις μπορούν να δώσουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το θέμα που μελετάται. Κατά την, η ανάμιξη του ερευνητή στην κοινωνική ομάδα, που ερευνά, μπορεί να αλλάξει μορφή και έκταση.

Η συλλογή των δεδομένων

Αρκετό διάστημα πριν τις συνεντεύξεις και την υπήρξε επαφή με τους εμπλεκόμενους φορείς και οργανισμούς, προκειμένου να ενημερωθούν για την έρευνα, να εξασφαλιστεί

η συμμετοχή τους και να βρεθεί ο κατάλληλος χρόνος για εκείνους ώστε να μπορούν να δώσουν με άνεση τη συνέντευξη. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο δικό τους χρόνο και η διάρκεια κάθε συνέντευξης διέφερε και κυμαινόταν από 50 έως και 80 λεπτά. Η καταγραφή των συνεντεύξεων έγινε μέσω μαγνητοφώνησης, ενώ κρατήθηκαν και λεπτομερείς σημειώσεις - παρατηρήσεις μη λεκτικών στοιχείων. Μετά την απομαγνητοφώνηση των έξι συνεντεύξεων έγινε προσπάθεια να συσχετιστούν οι απαντήσεις των εμπλεκόμενων με τα δεδομένα που προέκυψαν από την ανάλυση των ερωτηματολογίων, ούτως ώστε να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Η διαδικασία της διανομής των ερωτηματολογίων διεξήχθη από τον Νοέμβριο του 2014 έως το Δεκέμβριο του 2017. Το δείγμα προέρχονται τόσο από άνδρες όσο και από γυναίκες και έγινε προσπάθεια να υπάρχει ποικιλία στην ηλικία, μορφωτικό επίπεδο και οικογενειακής κατάσταση.

3.1.3. Διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων με την ανάλυση περιεχομένου

Στην παρούσα μελέτη η μέθοδος που αξιοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων είναι η ανάλυση περιεχομένου, η οποία έχει χαρακτήρα ποιοτικό. Το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζεται στην παρουσία ή απουσία σημαντικών στοιχείων και μηνυμάτων που εντοπίζονται στο κείμενο των συνεντεύξεων και της παρατήρηση, ενώ παράλληλα εντοπίζονται τα άτυπα μοτίβα (patterns), μέσα από επαναλαμβανόμενες λέξεις/φράσεις/στάσεις, ώστε να ταξινομηθούν κατά αυτόν τον τρόπο τα δεδομένα σε θεματικές κατηγορίες (Πηγιάκη 2004). Με την ανάλυση περιεχομένου δημιουργείται μια αλληλένδετη σχέση ανάμεσα στη διαδικασία της συλλογής και της ανάλυσης των στοιχείων. Ξεκινά μια αρχική κατηγοριοποίηση των στοιχείων που έχουν συλλεχθεί και καθώς η συλλογή των στοιχείων συνεχίζεται, οι κατηγορίες εξετάζονται εκ νέου μέχρι να βρεθεί το σημείο 'κορεσμού' - το σημείο δηλαδή που εξασφαλίζει για τον ερευνητή ότι τα στοιχεία, που συλλέχτηκαν, αρκούν και ότι οι κατηγορίες ως έχουν, καλύπτουν ικανοποιητικά τα φαινόμενα που ενσωματώνουν (Σωτηρόπουλος 2014). Η επιλογή των καταγεγραμμένων στοιχείων επομένως είναι αναπόφευκτη. Η διαμόρφωση των κατηγοριών είναι αποτέλεσμα της συνεχούς διαπλοκής θεωρίας και δεδομένων και αποτελεί τον κύριο κορμό της ανάλυσης περιεχομένου (Κυριαζή 2002). Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη διερεύνηση του κειμένου κατά τέτοιο τρόπο ούτως

ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί η σημασία που φέρουν κάποια στοιχεία στο ίδιο το κείμενο αλλά και σε σύγκριση με άλλα. Η οργάνωση των δεδομένων και ο σχεδιασμός των κατηγοριών γίνεται πάντα σε σύνδεση με το γενικότερο αναλυτικό πλαίσιο που επιτρέπει στη συνέχεια τη σύγκριση των στοιχείων που έχουν συγκεντρωθεί. Μέσω αυτής της διαδικασίας επιτυγχάνεται μια βαθιά κατανόηση συμπεριφορών και στάσεων που οδηγούν σε συγκεκριμένες επιλογές. Ως μονάδα ανάλυσης για την παρούσα μελέτη επιλέχθηκε το θέμα, καθώς συνίσταται για να οργανωθούν κατηγορίες που μπορούν να συμπυκνώσουν το ουσιώδες περιεχόμενο ενός κειμένου.

Εγκυρότητα - Αξιοπιστία της έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο μέτρο του δυνατού με «αντικειμενικότητα και μεθοδικότητα προκειμένου να πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να αποτελέσει μια έγκυρη και αξιόπιστη μελέτη» (Cohen etc, 2008:487). Διεξήχθη με συνέπεια και για την αποπεράτωσή της χρησιμοποιήθηκαν κατάλληλες μέθοδοι και τεχνικές με σκοπό την αποφυγή ασαφειών και παραλείψεων σπουδαίας σημασίας. Ταυτόχρονα, έγινε μεγάλη προσπάθεια να παρουσιαστούν επαρκώς τα στοιχεία που συλλέχτηκαν, ώστε να αναδειχθεί η αξία των αποτελεσμάτων της έρευνας και να μπορεί κάποιος μελλοντικός ερευνητής να την επαναλάβει προς επαλήθευση ή διάψευση των πορισμάτων της. Όσον αφορά την αξιοπιστία της έρευνας αξίζει να επισημανθεί ότι η έρευνα αντιμετωπίστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι το δυνατόν απαλλαγμένη από τον υποκειμενισμό της ερευνήτριας και γενικά καθαρή από προκαταλήψεις και προσωπικές πεποιθήσεις. Προκειμένου να τηρηθούν τα κριτήρια εγκυρότητας, επιχειρήθηκε από τον ερευνητή να διασφαλισθεί η ακριβής καταγραφή και ερμηνεία των απόψεων των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Περιορισμοί της έρευνας

Ο βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι ότι αποτελεί μια εις βάθος μελέτη και διερευνάται ουσιαστικά ένα συγκεκριμένο σύγχρονο φαινόμενο μέσα στο πραγματικό πλαίσιο της ζωής του. Ως εκ τούτου, χώρος και χρόνος θεωρούνται παράγοντες καθοριστικής σημασίας, ώστε να μη επιτρέπονται γενικεύσεις μέσα από τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης εργασίας. Το φαινόμενο αυτό δεν θα μπορούσε βέβαια να μελετηθεί έξω από το πλαίσιό του με τον τρόπο που συμβαίνει στις ποσοτικές έρευνες. Συνεπώς, ως έρευνα που στηρίχθηκε στη μελέτη μιας ομάδας από τους εμπλεκόμενους φορείς και μια μερίδα ανθρώπων που αποτελούν ένα τμήμα της κοινωνίας. Ωστόσο,

δύναται να προσφέρει ένα σχετικό πλαίσιο για την περαιτέρω διερεύνηση ανάλογων ζητημάτων πολιτιστικής διαχείρισης. Όσον αφορά το ερευνητικό εργαλείο της συνέντευξης, είναι γεγονός ότι οι εμπλεκόμενοι ενδέχεται να έδωσαν -άθελά τους ή και επιτηδευμένα- απαντήσεις ασαφείς ή διαστρεβλωμένες, για να προσαρμοστούν σε αυτό που θεωρείται αποδεκτό από την κοινότητα στην οποία ανήκουν. Δυσκολία παρουσιάστηκε και στο ερωτηματολόγιο αφού αρκετές απαντήσεις εν δίνονταν, ή υπήρχαν περισσότερες από μία απαντήσεις. Επίσης, στην μοναδική ερώτηση ανοιχτού τύπου, οι απαντήσεις ήταν ποικίλες και αρκετοί ήταν αυτοί που την άφησαν αναπάντητη. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη έρευνα, που έχει αμιγώς ποιοτικό χαρακτήρα, δημιουργεί από τη φύση της θέματα ηθικής και ερμηνείας. Ωστόσο, έγινε μια ειλικρινής προσπάθεια να αποφευχθούν λάθη και να περιοριστούν στο ελάχιστο τυχόν παραλείψεις.

3.2. Έρευνα

Στο πρώτο επίπεδο, απαραίτητο κρίθηκε να τεθούν τα ερωτήματα που χρειάζονταν να απαντηθούν για το σκοπό της εργασίας. Στην προσπάθεια μου μα καταλήξω σε ασφαλή συμπεράσματα, πέραν της αναζήτησης πληροφόρησης σε ακαδημαϊκές πηγές και για αυτό θεωρήθηκε απαραίτητη η προσέγγιση μέσω της επιτόπιας έρευνας, με τη μορφή ερωτηματολογίου. Δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο κοινό για όλους, το οποίο δινόταν επιτόπια. Το ερωτηματολόγιο αυτό αφορούσε αποκλειστικά την επίδραση του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και περιέχει ερωτήσεις τόσο για τον θεσμό όσο και για τον τρόπο επίδρασης του. Το ερωτηματολόγιο περιείχε 16 ερωτήσεις, ενώ το τέταρτο μέρος περιλάμβανε δημογραφικά στοιχεία. Το ερωτηματολόγιο προκρίθηκε ως αξιόπιστο ερευνητικό εργαλείο, γιατί θεωρήθηκε ότι η συλλογή μετρήσιμων και συγκρίσιμων δεδομένων από ένα τυχαίο δείγμα πληθυσμού που είτε διαμένει μόνιμα στην Πάφο, είτε επισκέφτηκαν την Πάφο. Κάθε ερωτηματολόγιο διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν τις Πολιτιστικές δηλώσεις του δήμου. Το δεύτερο μέρος, περιλαμβάνει ερωτήσεις που συνδέουν την Πάφο με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και το τελευταίο μέρος περιλαμβάνει τα δημογραφικά στοιχεία.

Για τη σωστή λήψη συμπερασμάτων απαραίτητο κρίθηκε η λήψη συνεντεύξεων από τους εμπλεκόμενους φορείς. Οι συνεντεύξεις έλαβαν μέρος στα γραφεία των αντιπροσώπων, έπειτα από τηλεφωνικό ραντεβού. Οι συνεντεύξεις περιλαμβάνουν 15 ερωτήματα και αναρτώνται στο παράρτημα με το όνομα και την επαγγελματική θέση κάθε εμπλεκόμενου.

3.2.1. Συνεντεύξεις Φορέων

Μέσα από τις συνεντεύξεις προσπάθησα να έχω μια πιο σαφή εικόνα για τα πράγματα που προσπάθησαν να επιτύχουν μέσα από το θεσμό, οι διάφοροι φορείς που εμπλέκονται. Προσπάθησα να δημιουργήσω μια εικόνα «εκ των έσω», από όλους τους φορείς που εμπλέκονται τόσο με τη πολιτιστική διαχείριση, όσο και με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Παρατηρήθηκε ωστόσο μεγάλη δυσκολία στην προσέγγιση κάποιων ατόμων και επίσης μεγάλη δυσκολία στην προσπάθεια συγκρότησης ανάλυσης των συνεντεύξεων, αφού δόθηκαν διαφορετικές απαντήσεις. Η τελική πεντάδα των συνεντεύξεων περιλαμβάνει τη κ. Μίρκα Μερκούρη υπάλληλο του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ)(θα αναφερόμαστε σε αυτή ως 'μέρος α', τον κ. Γιάννη Ανθή υπεύθυνο Εξωτερικών σχέσεων του Δήμου Πάφου(θα αναφερόμαστε σε αυτόν ως 'μέρος β'), τον κ. Στέλιο Παπαγεωργίου υπεύθυνο Εθελοντισμού στον οργανισμό του Πάφος 2017 (θα αναφερόμαστε σε αυτόν ως 'μέρος γ'), τον κ. Νάσο πρόεδρο της Εταιρείας Τουριστικής Ανάπτυξης Πάφου (θα αναφερόμαστε σε αυτόν ως 'μέρος δ') και τέλος την κ. Άντρη Τσαρτσάλη υπηρεσιακή αρμόδια του Δήμου Πάφου(θα αναφερόμαστε σε αυτή ως 'μέρος ε'). Επιπλέον, μερικές ερωτήσεις δυσκόλεψαν τους ίδιους τους ερωτώμενους για να απαντήσουν επαρκώς, με αποτέλεσμα κάποιες να έχουν διαφορετικό νόημα και άλλες να μείνουν αναπάντητες.

Όσον αφορά την πρώτη ερώτηση, τί θεωρούν ζωτικό σημείο για την πόλη της Πάφου, αυτό που κάνει την πόλη δηλαδή να ξεχωρίζει από άλλες πόλεις, μόνο δύο απαντήσεις είδαμε να συμπίπτουν αυτές του του β και ε μέρους. Ότι δηλαδή οι άνθρωποι της Πάφου είναι η κινητήρια δύναμη για αυτή την πόλη. Ενώ, οι άλλες απαντήσεις περιλαμβάνουν την κουλτούρα, την ύπαιθρο της πόλης, τη γραφικότητα και τα αξιοθέατα αλλά και την οργάνωση που απέκτησε μετά από τον τίτλο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 2017. Αυτό που φαίνεται ότι άλλαξε στο Δήμο είναι η λειτουργικότητα και η οργάνωση του, καθώς

μπορεί να ανταποκρίνεται ευκολότερα. Στην Τρίτη ερώτηση, βλέπουμε μια ομοφωνία σχετικά με το ότι ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας ήταν μια ευκαιρία και ένα βήμα για την Πάφο, ώστε να βρεθεί στο «χάρτη της γης». Τα πλεονεκτήματα της Πάφου συνοψίζονται στον ήλιο-θάλασσα, τον αρχαιολογικό πλούτο και την πλούσια ενδοχώρα, ενώ τα μειονεκτήματα στην έλλειψη υποδομής, στην τιμολογιακή τιμή και στην έλλειψη κάποιων αγορών. Η έλλειψη μακροχρόνιας πολιτικής οφείλεται στην εποχικότητα και στην απουσία ενός αρμόδιου φορέα. Αναγνωρίζεται η σημαντικότητα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ωστόσο όλοι οι φορείς τονίζουν πως πρέπει να γίνουν και άλλα βήματα σε αυτόν τον τομέα. Ενώ, σύμφωνα με τη δέκατη ερώτηση είναι εμφανές ότι είναι άμεσης ανάγκης η θέσπιση ενός αρμόδιου φορέα. Οι επόμενες απαντήσεις για τις ερωτήσεις 11-15 μας κάνουν φανερό ότι έχουν γίνει κάποια πολύ μικρά βήματα και ότι στήθηκαν τα θεμέλια για να γίνει κάτι μεγάλο στο μέλλον, και αυτό το μεγάλο περιμένουν όλοι. Ωστόσο, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια συγκεκριμένη στρατηγική και πολιτική ώστε να υπάρξει αυτό το αποτέλεσμα.

3.2.2. Ερωτηματολόγια κοινού

Προκειμένου να έχουμε μια εικόνα για το κοινό, πρόβηκα στην χρήση ερωτηματολογίου. Σε καμία περίπτωση τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μας δίνουν την άποψη όλων των κατοίκων της πόλης, αποτελούν, όμως ένα δείγμα της άποψη του κοινού για τον θεσμό. Το δείγμα περιλάμβανε 100 ερωτηματολόγια, τα οποία μοιράστηκαν την περίοδο Νοεμβρίου- Δεκεμβρίου 2017. Τα θέματα που προσπαθήσαμε να καλύψουμε μέσα από το ερωτηματολόγιο και αφορούσαν το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, ήταν τα:

- Αν η πόλη της Πάφου, θεωρείτε τουριστική και κατά πόσο αναδείχθηκε μέσα από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας.
- Ποιο είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα της πόλης και το στοιχείο εκείνο που την κάνει να ξεχωρίζει.
- Ποιες είναι οι εκδηλώσεις που προτιμώνται περισσότερο.
- Την ανταπόκριση, τους τρόπους προώθησης και την αξιολόγηση του κόσμου γύρω από το θεσμό.
- Τί είναι αυτό που λείπει από το θεσμό.
- Την σχέση των τουριστών με το θεσμό.

- Τη μελλοντική επίδραση και δράση, που θα έχει ο θεσμός στην πόλη.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος των ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι το 26% των ερωτηθέντων ήταν ηλικίας μεταξύ 20-30, το 15% μεταξύ 31-40, 16% μεταξύ 41-50, το 21% 51-60 και το 22% 60 και άνω. Από τους οποίους το 58% ήταν γυναίκες και το 42% άνδρες. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων κατέχει ανώτερη εκπαίδευση (47%) και είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι (44%), ενώ οι περισσότεροι είναι παντρεμένοι (64%) και έχουν παιδιά (72%). Οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρούν την πόλη της Πάφου τουριστική περιοχή με ποσοστό 97%, αλλά πιστεύουν ότι δεν γίνεται αρκετή προώθηση (51%). Μέσα από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας θεωρείται ότι αυξήθηκε η προσέλευση τουριστών και αυτό φαίνεται με τον 86% των ερωτηθέντων που το υποστηρίζει. Την μοναδικότητα της Πάφου και αυτό που την κάνει να ξεχωρίζει, φαίνεται να είναι ο συνδυασμός βουνού-θάλασσας με ποσοστό 32%, ενώ ακολουθεί η φιλοξενία με 20% και το φυσικό περιβάλλον με 15%. Οι πολίτες της Πάφου υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός είναι ο κύριος παραγωγικός τομέας της πόλης (73%) και ακολουθείται από τον αγροτικό τομέα (12%) και οι υπηρεσίες της (10%). Οι εκδηλώσεις που φαίνεται ότι είχαν πιο πολύ απήχηση, ήταν τα φεστιβάλ και τα πανηγύρια αφού το 33% τα τοποθετεί στην πρώτη θέση και έπειτα τις μουσικές εκδηλώσεις (29%), ενώ οι διάφορες εκδηλώσεις χωρίς αντίτιμο - που θα περίμενε κανείς να βρίσκεται στην πρώτη θέση- ακολουθούν με ποσοστό 23%. Ωστόσο, το ποσοστό που δόθηκε για την επάρκεια των εκδηλώσεων φανερώσει ακριβώς την ανεπάρκεια, αφού ένα ποσοστό 91% πιστεύει ότι θα έπρεπε να διοργανώνονται περισσότερες εκδηλώσεις. Αν και έρχεται σε αντίθεση με το 25%, που δεν συμμετείχε στις εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν από το δήμο. Το μέσο που χρησιμοποιείτο πιο πολύ για την ενημέρωση για τις εκδηλώσεις, ήταν το διαδίκτυο (35%) και οι φίλοι (28%). Ενώ, φαίνεται ότι από θέμα υποδομής οι περισσότεροι έχουν μια θετική αξιολόγηση, με ένα 12% να την αξιολογεί πολύ καλή, ενώ ένα 51% καλή. Ενώ, με ένα 71% (41% πολύ και 30% πάρα πολύ) θεωρούν ότι αυτές οι υποδομές θα βοηθήσουν τη μελλοντική οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου και μόνο 1% ότι δεν θα βοηθήσουν καθόλου (ερ.15). Η μοναδική «ανοιχτού τύπου» ερώτηση που υπήρχε (ερ. 11) είναι αυτή που φάνηκε να δυσκόλεψε τόσο τους ερωτωμένους, όσο και εμένα στην ανάλυση και στη μορφοποίηση της σε γράφημα. Η πλειοψηφία, άφησε αναπάντητο το ερώτημα (31%), ενώ αυτά που έχουν μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων είναι η διαφήμιση και η φτωχή υποδομή. Ενώ, ακολουθούν η οργάνωση και η καθαριότητα. Το 90% θεωρεί, ότι τα φεστιβάλ και οι εκδηλώσεις είναι

σημαντικοί λόγοι, για να επισκεφτούν τα μικρά χωριά της Πάφου. Και το 89% θεωρεί, ότι οι εκδηλώσεις που αναπτύχθηκαν έφεραν νέους τουρίστες στην πόλη της Πάφου. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορείτε να τα δείτε με την βοήθεια γραφημάτων στο παράρτημα στο τέλος της εργασίας.

3.3. Συμπεράσματα

Τόσο στα ερωτηματολόγια κοινού, όσο και στις συνεντεύξεις η άποψη, ότι η Πάφος αποτελεί ένα τουριστικό προορισμό και ο τουρισμός είναι η βασική πηγή εισοδημάτων για την πόλη της Πάφου, γίνεται αντιληπτή μέσα από όλο το φάσμα των απαντήσεων. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων στις συνεντεύξεις δείχνουν, να είναι ικανοποιημένοι με την προώθηση που γίνεται. Από την άλλη, το κοινό έχει αντίθετη γνώμη με το 51% που θεωρεί, ότι η προώθηση που γίνεται δεν είναι αρκετή. Ωστόσο, φαίνεται ότι ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας έχει αυξήσει την ροή τουριστών και έχει προσελκύσει νέα είδη τουριστών. Μια άλλη διαφορά στις απαντήσεις, είναι στο στοιχείο εκείνο της πόλης που την κάνει να ξεχωρίζει, τα πλεονεκτήματα της δηλαδή, αν και οι δύο πλευρές τοποθετούν σε αρκετά ψηλή θέση το συνδυασμό βουνού-θάλασσας, το κοινό τοποθετεί στη συνέχεια τη φιλοξενία και το φυσικό περιβάλλον, ενώ οι αρμόδιοι φορείς την πολιτιστική κληρονομιά και τους ανθρώπους της πόλης. Φαίνεται, όμως, ότι οι δύο πλευρές τοποθετούν τους ανθρώπους της πόλης, δηλαδή τους ανθρώπους της σε πολύ υψηλή θέση. Επιπλέον, όσον αφορά το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και πως αυτός αναπτύχθηκε το κοινό της πόλης φάνηκε να μην είναι ικανοποιημένο με την υποδομή, αλλά και τη διαφήμιση που έγινε στην εκδηλώσεις. Αντίθετα με τους αρμόδιους φορείς που φαίνεται ότι είναι πολύ ευχαριστημένοι σε αυτούς τους τομείς. Όσον αφορά τις εκδηλώσεις, φαίνεται ότι επενδύουν στην παράδοση και σε αυτό το διαφορετικό που έχει να προσφέρει η Πάφος, για αυτό γίνονται πολλά φεστιβάλ και πανηγύρια για προώθηση της παράδοσης και των τοπικών εθίμων. Ωστόσο, οι εκδηλώσεις που διοργανώνονται και η ποικιλία τους δεν φαίνονται αρκετές και δεν καλύπτουν τις προτιμήσεις του κοινού, αυτό είναι μια μεγάλη αντίθεση στις απαντήσεις του κοινού και των αρμόδιων φορέων. Επίσης, οι δύο πλευρές διαφέρουν και ως προς τα μελλοντικά σχέδια και αποδόσεις, αφού γίνεται φανερό ότι το κοινό δεν πιστεύει ότι μέσω του θεσμού θα αλλάξει η κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της Πάφου (45%μέτρια, 16% ελάχιστα, 6%καθόλου), ενώ οι αρμόδιοι φορείς πιστεύουν στο αντίθετο.

Κεφάλαιο.4.Συμπεράσματα- Προτάσεις

Τα πολιτιστικά γεγονότα συνδέονται άμεσα με την αναπτυξιακή διαδικασία και αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο των αστικών πολιτιστικών πολιτικών των σύγχρονων πόλεων. Ειδικά τις δύο τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζεται διεθνώς σημαντική αύξηση στον αριθμό των φεστιβάλ κάθε είδους και μεγέθους, τόσο στις μεγάλες όσο και στις μικρότερες πόλεις, με αποτέλεσμα να εντείνεται ο σχετικός ανταγωνισμός μεταξύ τους . Η αύξηση αυτή συνδέεται με την ιδιαίτερη βαρύτητα που δίνεται στον πολιτιστικό τουρισμό και την τάση των επισκεπτών να αναζητούν αυθεντικές και πρωτότυπες εμπειρίες. Οι εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας (mega events) και τα πολιτιστικά δρώμενα, αλλά και γενικότερα οι διαδικασίες πολιτιστικής παραγωγής και κατανάλωσης συνδέονται σήμερα με την ανάπτυξη των μεγαλύτερων αστικών κέντρων. Η ανάληψη του τίτλου της «Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», είναι πλέον ένα από τα μεγαλύτερα πολιτιστικά δρώμενα και αποτέλεσε στην περίπτωση μας, μια μεγάλη ευκαιρία, προκειμένου να προωθήσει την εικόνα της σε ευρωπαϊκό επίπεδο και φυσικά να δημιουργήσει τις απαραίτητες υποδομές για την περαιτέρω πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξή της.

4.1. Αποτελέσματα του θεσμού στην πραγματικότητα: Πάφος.

Μέσα από το θεσμό, αναβαθμίστηκαν οι πύλες της πόλης, με τη βελτίωση τόσο των οδικών αξόνων εισόδου στο πολεοδομικό σύστημα, όσο και η ανάπλαση και ο εκσυγχρονισμός της πόλης. Επιπλέον, επιστρατεύτηκαν μείζονες αστικές αναπλάσεις, με πρόγραμμα ιδιαίτερο φιλόδοξο και προτεραιότητα στην αναβάθμιση και αποκατάσταση

του αστικού δημόσιου χώρου. Αλλά, και η ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης και η ανέγερση ή αποκατάσταση κτιρίων πολιτιστικής υποδομής για την κάλυψη των μουσείων, θεατρικών-κινηματογράφων, συνεδριακών και εκθεσιακών αναγκών της πόλης. Συγκεκριμένα, ο θεσμός αυτός έδωσε στην πόλη την ευκαιρία να διαμορφώσει τα μέσα πολιτικής ώστε με την παρέμβασή τους να βοηθήσουν στον πολιτισμό και τις τέχνες (Gunay 2010). Μελέτες δείχνουν ότι στην περίπτωση της Πάφου, το πρόβλημα κυρίως ήταν η ισορροπία μεταξύ της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της οικονομικής ανάπτυξης. Πάραυτα, η συμμετοχή της πόλης στο θεσμό, ενίσχυσε την ικανότητα της να γίνει πρωτοπόρος στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και να δημιουργήσει, για πρώτη φορά στη σύγχρονη εποχή, μια ολοκληρωμένη μακροχρόνια πολιτιστική πολιτική (Gunay 2010). Συμμετείχε στην βελτίωση της πόλης δίνοντας μια εναλλακτική διάσταση στην κουλτούρα και λαμβάνοντας περιφερειακές και προσωρινές πρωτοβουλίες θέτοντας ως πρωταρχικό στόχο της, την πολιτική και αστική αναγέννηση της.

Για την περίπτωση της Πάφου, τα αποτελέσματα του θεσμού έχουν να κάνουν με τον αστικό σχεδιασμό, την αστική αναβάθμιση και την ανάπτυξη των υποδομών της πόλης. Ενώ, μια άλλη πτυχή είναι η ενίσχυση της διεθνούς φήμης, η αύξηση του τουρισμού, η αύξηση της δημόσιας ευημερίας, η μείωση της ανεργίας, οι αυξημένες επιχειρηματικές ευκαιρίες, η ανανέωση του κοινοτικού πνεύματος, η αύξηση των ευκαιριών για εκπαίδευση, η δημιουργία κουλτούρας, η διεθνής μνήμη, η συναισθηματική εμπειρία και η επιπλέον γνώση (Preuss 2007). Οι οικονομικοί και αναπτυξιακοί στόχοι χωρίστηκαν στους ακόλουθους τομείς: τουρισμού, εικόνας, αστικής αναζωογόνησης, επιχειρήσεις και απασχόλησης. Αυτός ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας των προγραμματικών δράσεων που εκφραζόταν μέσω του σύνθετου πλέγματος των αναπτυξιακών παρεμβάσεων, είχε αντίκτυπο μεταξύ άλλων και στο σύνθετο γεγονός της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας που περιελάμβανε ταυτόχρονα οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά οι στόχοι σε κάθε τομέα ξεχωριστά:

Τουρισμός:

- Αύξηση του εσωτερικού και εξωτερικού τουριστικού ρεύματος.
- Επέκταση της αγοράς για πολιτιστικά γεγονότα.
- Ενίσχυση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Ευρωπαϊκά πρότυπα τουρισμού.

Εικόνα:

- Αύξηση της αναγνωρισιμότητας της πόλης.
- Αναβάθμιση του προφίλ της πόλης στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.
- Αύξηση δημοσίας ευημερίας.
- Δημιουργία κουλτούρας
- Δημιουργίας διεθνής μνήμης.

Αστική αναζωογόνηση:

- Δημιουργία περιοχών πολιτιστικής δράσης.
- Αναπλάσεις, έργα υποδομής.
- Ανανέωση κοινοτικού πνεύματος

Επιχειρήσεις και απασχόληση:

- Ανάπτυξη δημιουργικών νέων επιχειρήσεων.
- Δημιουργία εξειδικευμένων νέων θέσεων εργασίας.

Προγραμματισμένα έργα που δεν τελείωσαν ή έμειναν αναξιοποίητα

Κάποια από τα προγραμματισμένα έργα που αναφέρθηκαν παραπάνω τελικά δεν ολοκληρώθηκαν (κανένα από αυτά δεν ήταν έτοιμο μέχρι το τέλος του 2016) ή κάποια άλλα ολοκληρώθηκαν και έμειναν εντελώς αναξιοποίητα. Αυτά είναι:

- Η ανάπλαση και ανάδειξη των χώρων της συνοικίας του Μουττάλου, μέσα από χωρικούς μετασχηματισμούς και τη δημιουργία μιας διαδρομής που να συνδέει κεντρικά σημεία δεν ολοκληρώθηκε ακόμα και την συγκεκριμένη στιγμή (Απρίλιος 2018).
- Το Μαρκίδειο Θέατρο ενώ έχει αποπερατωθεί η κατασκευή του δεν έχει λειτουργήσει μετά το πέρας του έτους της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας παρά μόνο για δύο παραστάσεις θεάτρου.
- Η αναβάθμιση και αποκατάσταση των χώρων της παλιάς αγοράς ενώ επιτευχθεί κι έπειτα από διαγωνισμό για την παροχή των καταστημάτων εντός της, δεν έχει λειτουργήσει ακόμα.
- Όπως, επίσης και ο χώρος του διοικητηρίου.
- Η διαμόρφωση του κυκλοφοριακού κόμβου στην είσοδο της πόλης όχι μόνο δεν ολοκληρώθηκε, αλλά ούτε ξεκίνησε η κατασκευή του.

4.1.1. Η περίπτωση της Πάφου

Η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και τα αποτελέσματα της έρευνας οδήγησαν στα εξής συμπεράσματα:

Η ανάληψη του θεσμού προσεγγίζεται επίσης ως μια ευκαιρία για την πόλη να αναπτύξει οικονομικές και πολιτιστικές γέφυρες με τις γειτονικές χώρες και κυρίως, μέσω του πολιτισμού, να προωθήσει το γενικότερο όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο τίτλος της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας αποτέλεσε αναμφισβήτητα μια σημαντική ευκαιρία για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του πολιτιστικού τομέα της πόλης. Φυσικά τα οφέλη δεν περιορίστηκαν μόνο στον πολιτιστικό τομέα αλλά αφορούσαν και τον τουριστικό, τον επιχειρηματικό τομέα και γενικά ότι αφορά τη συνολική εικόνα της πόλης. Η συγκέντρωση και η ανάλυση των αποτελεσμάτων του, σχεδόν τέσσερις μήνες μετά από το πέρας του γεγονότος αποδεικνύει ότι το γεγονός άφησε πίσω του μια σημαντική πολιτιστική κληρονομιά. Αυτή η κληρονομιά είχε «θετικό» και «αρνητικό» χαρακτήρα ταυτόχρονα.

Στη θετική κληρονομιά εντάσσονται:

- Η αύξηση των πολιτιστικών υποδομών προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις αυξημένες πολιτιστικές ανάγκες της πόλης κατά το έτος 2017 αλλά και για την μετέπειτα πολιτιστική περίοδο. Συνολικά δημιουργήθηκαν 2 νέοι χώροι, ενώ κλειστοί χώροι αναμορφώθηκαν ή ανακαινίστηκαν. Πέρα από τους κλειστούς χώρους, 10 ανοιχτοί χώροι όπως κεντρικές ή περιφερειακές πλατείες αναμορφώθηκαν, πεζόδρομοι κατασκευάστηκαν και ότι άλλο κρίθηκε αναγκαίο για την ομαλή διεξαγωγή του γεγονότος. Τα συγκεκριμένα έργα έχουν σήμερα ενσωματωθεί στην καθημερινότητα του πολίτη και συμβάλουν στην ποιότητα της ζωής τους.
- Οι 152 παραστάσεις που υλοποιήθηκαν, με 300 συνολικά δράσεις, η πλαισίωση του πολιτιστικού προγράμματος από 1500 καλλιτέχνες διεθνούς φήμης, η υψηλή δαπάνη για την προβολή της πόλης καθώς και η πληρότητα και η ποιότητα του πολιτιστικού προγράμματος, ενίσχυσαν τη διεθνή φήμη της πόλης.
- Η αυξημένη προσφορά για εθελοντισμό ανέδειξε και εμπέδωσε μια νέα κουλτούρα. Το εθελοντικό ενδιαφέρον από την πλευρά των πολιτών ήταν τόσο μεγάλο που προκάλεσε το θαυμασμό του Ευρωπαϊκού κόσμου. Σήμερα η πόλη διατηρεί ένα δραστήριο τμήμα εθελοντισμού ως μέρος των δομών του δήμου.

- Η αύξηση του τουρισμού ήταν σίγουρα ένα από τα μεγαλύτερα οφέλη για την πόλη. Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα ακολούθησε την πορεία ανάπτυξης των άλλων Ευρωπαϊκών πόλεων που έχουν συμμετάσχει στο θεσμό.
- Η επιχειρηματική δραστηριότητα αυξήθηκε λόγω του αυξημένου αισθήματος οικονομικής ευφορίας που επικρατούσε στην πόλη εκείνο το διάστημα. Άλλο στοιχείο ήταν η αυξημένη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες που προκάλεσε ο θεσμός ευνοώντας την επιχειρηματική ανάπτυξη.

Στην αρνητική κληρονομιά εντάσσονται:

- Το υψηλό κόστος που δαπανήθηκε για την κατασκευή των υποδομών και για τις αναπλάσεις των δημοτικών χώρων, αν αναλογιστούμε ότι κάποιες αναπλάσεις έμειναν εντελώς αναξιοποίητες μετά το πέρας της Πολιτιστικής(26,275,000€).
- Τέλος, δεν έχουμε δει σφαιρικά τη «γεύση» που έχει αφήσει αυτό (Ζαρβινίδης 2017)

4.2. Προτάσεις

Αυτό που κρίνεται απαραίτητο τώρα, είναι να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή με τη συμμετοχή στη διαδικασία ανάπλασης ατόμων που κατοικούν στην πόλη της Πάφου. Να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση των οικολογικών δεσμών και η ενίσχυση και η διατήρηση των οικολογικών αξιών, ως μέρους ενός ολοκληρωμένου συστήματος. Να βελτιωθεί η δυνατότητα πρόσβασης σε υπάρχουσες περιοχές, προκειμένου να δοθούν ευκαιρίες για πλέον αειφόρους μορφές μεταφοράς, μπορεί ειδικότερα, να προβλεφθεί η κατασκευή νέων υποδομών όπως είναι οι πεζόδρομοι και οι αυτοκινητόδρομοι, ενώ πρέπει να ενθαρρυνθεί η βελτίωση των δημόσιων μεταφορικών μέσων. Ενδεικτικά, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η αστική ανάπλαση εκτάσεων που βρίσκονται κοντά στην πόλη, κοντά σε αρχαιολογικούς χώρους ή χώρους που παλαιότερα είχαν άλλη χρήση όπως μύλοι, φάρμες, ελαιοτριβεία, κ.ά. για υψηλής πυκνότητας ανάπτυξη, η οποία συγκεντρώνει πολλές δραστηριότητες. Να αναδειχθεί η αστική πολιτιστική κληρονομιά, να αναβαθμιστούν και να αξιοποιηθούν στην κατεύθυνση της αειφορίας οι αχρηστεμένες, εγκαταλελειμμένες ή μολυσμένες εκτάσεις. Σε σχέση με τον πολεοδομικό σχεδιασμό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάδειξη/προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, τη βελτίωση των υποδομών και την ενίσχυση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς

καθώς επίσης την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων για τα περιβαλλοντικά θέματα μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες στα προγράμματα ανάπλασης. Το περιβάλλον δεν πρέπει να θεωρείται πλέον μόνο χώρος για οικιστική ανάπτυξη αλλά ως ουσιαστικός παράγοντας για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του αστικού χώρου και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Η αναζήτηση της αειφόρου ανάπτυξης, δηλαδή της εξισορρόπησης των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων είναι συνάρτηση των ιδιαιτεροτήτων της κάθε πόλης και επομένως μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο. Ενώ, ο πολιτισμός και η προώθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων που έγινε μια πρώτη προσπάθεια με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας πρέπει να συνεχίσει να κάνει βήματα, ώστε το κοινό της Πάφου να αποκτήσει την κατάλληλη παιδεία.

Η πολιτιστική κληρονομιά, και ο συγκεκριμένος θεσμός, αποτελεί ένα δυναμικό εργαλείο για την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στον πολιτισμικό, οικονομικό και τουριστικό τομέα (Andres 2011). Μέσω της αξιοποίησης της, οι πόλεις διαμορφώνουν ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης σε κοινωνικό, οικονομικό και αστικό επίπεδο, και σε κάποιες περιπτώσεις καταφέρνουν να αναγεννηθούν (Andres 2011).

Τέλος, για να υπάρξει συνέχεια αυτής της προσπάθειας για οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη πρέπει να γίνουν προσπάθειες ώστε να :

- Ασκείται πολιτιστική πολιτική με συντονισμένες ενέργειες μεταξύ των κεντρικών και τοπικών φορέων πολιτιστικής διοίκησης ώστε ανάμεσα στους δύο φορείς να υπάρξει επικοινωνία και συντονισμός δραστηριοτήτων.
- Υπάρξει εντατικότερη προβολή της πολιτιστικής μας παρουσίας στο εξωτερικό, με την ενεργή συμμετοχή της πόλης σε διεθνείς οργανώσεις φεστιβάλ και εκθέσεις πολιτιστικού περιεχομένου, ώστε να αναπτυχθούν σχέσεις μεταξύ των χωρών, με στόχο την πολιτιστική ανταλλαγή και τη διασύνδεση μας με τους εξωτερικούς φορείς.
- Πραγματοποιούνται σεμινάρια, συνεδριάσεις και διαλέξεις για την επιμόρφωση των υφιστάμενων στελεχών της πολιτιστικής υπηρεσίας.
- Προσφέρονται ευκαιρίες απόλαυσης των πολιτιστικών αγαθών προς το κοινό ώστε να αυξηθεί η συμμετοχή και η ενεργή προσπάθεια του, να συμβάλει μ' αυτό τον τρόπο στην πολιτιστική ανάπτυξη.
- Πραγματοποιηθούν ενέργειες για να συγκεντρωθούν δραστηριότητες σε κοινές υπηρεσίες, οι οποίες θα χειρίζονται όλο το φάσμα του πολιτιστικού τομέα, ώστε να επιτευχθεί καλύτερη απόδοση και έλεγχος στην εκτέλεση των έργων.

- Διανεμηθούν τα κονδύλια σε έργα με μεγαλύτερη αναγκαιότητα και όχι σε έργα και ενέργειες που η χρησιμότητά τους είναι μικρότερη άλλων.
- Αύξηση κονδυλίων που διατίθενται από το Κράτος στον Δήμο, στον τομέα των πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Εξεύρεση και άλλων οικονομικών χορηγιών με τη μορφή της συνδιοργάνωσης.
- Αναδιοργανωθούν και στελεχωθούν οι αποκεντρωμένες υπηρεσίες, ως επίσης να αναλάβουν περισσότερες αποφασιστικές αρμοδιότητες.
- Στηρίζουν και ενισχύσουν οι αρμόδιοι φορείς, την καλλιτεχνική και την πνευματική δημιουργία.
- Δημιουργηθούν συνθήκες ασφάλειας και ελευθερίες για το δημιουργό και τον καλλιτέχνη.
- Να γίνεται ορθολογική κατανομή του υπάρχοντος δυναμικού, σωστή εκπαίδευση και μετεκπαίδευση του προσωπικού, πρόσληψη ειδικών συνεργατών και πρόσληψη ειδικών συμβούλων.
- Να γίνει προσπάθεια περαιτέρω αξιοποίησης των πρωτοκόλλων αδελφοποίησης με τους διάφορους Δήμους του εξωτερικού, γιατί μέσα από αυτή την αδελφοποίηση δημιουργούνται εκδηλώσεις και αποκτώνται γνώσεις και πληροφορίες για τη λειτουργία των άλλων Δήμων, ώστε κάποιες από αυτές αν τις θεωρήσει θετικές για την πόλη, να προσπαθήσει να τις υλοποιήσει.

Παράρτημα

I. Μοντέλα Διαχείρισης Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς

«Υλικοκεντρικό» μοντέλο (**material-based approach**). Το υλικοκεντρικό μοντέλο εμφανίστηκε στον δυτικό κόσμο με τη γένεση της αρχαιολογίας ως επιστημονικού κλάδου κατά τον 19ο αιώνα. Το συγκεκριμένο μοντέλο εκφράζεται πληρέστερα στη Χάρτα της Βενετίας (Icomos 1964), η οποία θεωρείται το σημαντικότερο κείμενο διεθνώς για τη συντήρηση/αναστήλωση των μνημείων. Το «υλικοκεντρικό» μοντέλο δίνει έμφαση στο υλικό και στην έννοια της αυθεντικότητας, στην προστασία και στην αποκατάσταση της φθοράς των υλικών αλλά και στη διασφάλιση της αντιμετώπισης αυτής σε βάθος χρόνου. Το μοντέλο αυτό θεωρείται ότι ανήκει στον «δυτικό» τρόπο σκέψης και δεν καλύπτει τις ανάγκες διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς σε άλλες περιοχές του κόσμου. Η «αυθεντικότητα» της πολιτισμικής κληρονομιάς ενυπάρχει στο υλικό. Επομένως, στόχος της διαχείρισης, σύμφωνα με το υλικοκεντρικό μοντέλο, είναι η διατήρηση του υλικού του παρελθόντος και η προστασία του από τη φθορά και την καταστροφή που συντελούνται στο παρόν, για χάρη του μέλλοντος.

Πλεονεκτήματα: στην εφαρμογή του υλικοκεντρικού μοντέλου οφείλονται σημαντικές επιτυχίες ως προς τη διατήρηση του υλικού των μνημείων –που ήταν και το ζητούμενο στα τέλη του 19ου αιώνα και στο μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα (κυρίως λόγω των μακρών περιόδων πολιτικής αστάθειας και πολεμικών συρράξεων, καθώς και της ανεξέλεγκτης ανοικοδόμησης και ανάπτυξης που επακολουθούσαν.

Αδυναμίες: η σημαντικότερη αδυναμία του μοντέλου σχετίζεται με την αποκλειστική εξουσία των ειδικών. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι η διαδικασία της διαχείρισης, καθώς και τα αποτελέσματά της, επηρεάζονται ή και καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τα συγκεκριμένα άτομα που αποτελούν την ομάδα των ειδικών. Επιπλέον, το μοντέλο πολύ συχνά αποδείχθηκε αναποτελεσματικό ή ανεπαρκές, κυρίως για τον λόγο ότι βασίζεται αποκλειστικά στην κρατική, η οποία πολλές φορές δεν είναι εφικτή σε βάθος χρόνου. Επιπροσθέτως, το μοντέλο αυτό δεν λαμβάνει υπόψη του την άυλη (π.χ. πνευματική και

θησκευτική) σύνδεση λαών του μη δυτικού κόσμου με την πολιτισμική τους κληρονομιά, καθώς και τις παραδοσιακές αρχές και πρακτικές διαχείρισης των μη δυτικών κοινωνιών. Κατά συνέπεια, η εφαρμογή του μοντέλου σε περιοχές του μη δυτικού κόσμου οδήγησε συχνά στη διάσπαση της σύνδεσης των λαών αυτών με την πολιτισμική τους κληρονομιά και, μακροπρόθεσμα, στη φθορά και καταστροφή της κληρονομιάς (Langford 1983), ενώ σε θεωρητικό επίπεδο αντιμετωπίστηκε ως προσπάθεια επιβολής αντιλήψεων του δυτικού κόσμου στον μη δυτικό, σε ένα ευρύτερο αποικιοκρατικό πλαίσιο (Byrne 1991).

«Αξιοκεντρικό» μοντέλο (values-based approach). Το αξιοκεντρικό μοντέλο αναπτύχθηκε στον δυτικό κόσμο τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως από τη δεκαετία του '80 και εξής. Την περίοδο αυτή διάφορες ομάδες ανθρώπων άρχισαν να εγείρουν διεκδικήσεις και να αποκτούν ρόλο στη λειτουργία, τη διαχείριση και την ιδιοκτησία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Το φαινόμενο αυτό συνοδεύτηκε σε θεωρητικό επίπεδο από την ανάπτυξη της θεωρίας της *postprocessual archaeology*, η οποία ώθησε τους αρχαιολόγους να ξεφύγουν από το στενό ακαδημαϊκό και επιστημονικό τους πλαίσιο και να στραφούν προς διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, αναγνωρίζοντας και λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές προσεγγίσεις ερμηνείας και πρακτικής της διαχείρισης (Demas, 2002). Σήμερα το αξιοκεντρικό μοντέλο έχει υιοθετηθεί και προωθείται από σημαίνοντες φορείς προστασίας και διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς σε κρατικό επίπεδο, αλλά και σε διεθνές επίπεδο καθώς και από σημαντικά εκπαιδευτικά και ερευνητικά κέντρα. Το αξιοκεντρικό μοντέλο βασίζεται στη Χάρτα της Μπούρα (Icomos Australia 1999), η οποία θεωρείται ίσως το σημαντικότερο κείμενο διεθνώς για τη διαχείριση των χώρων, ενώ αναπτύχθηκε περαιτέρω και καθιερώθηκε σε διεθνές επίπεδο .

Το «αξιοκεντρικό» μοντέλο εστιάζει στις «αξίες» που αποδίδονται στην πολιτισμική κληρονομιά από διάφορες ομάδες ενδιαφερομένων και εμπλεκόμενων στη διαχείριση. Η ανάπτυξη του μοντέλου αυτού συνδέεται και με τη στροφή προς την αναγνώριση της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς. Στόχος της διαχείρισης, σύμφωνα με το αξιοκεντρικό μοντέλο, είναι η διαφύλαξη των αξιών του παρελθόντος και του παρόντος για χάρη των μελλοντικών γενεών. Η διαχείριση νοείται ως μια κοινωνική και πολιτική διαδικασία και είναι συνεχής. Η διαχείριση λαμβάνει υπόψη της όλες τις αξίες και όλες τις ομάδες ενδιαφέροντος με τρόπο ισότιμο και, επομένως, θεωρείται μια δημοκρατική διαδικασία. Η διαχείριση βασίζεται στο «σχέδιο διαχείρισης» το οποίο καταγράφει το σύνολο των αξιών της πολιτισμικής κληρονομιάς και περιγράφει αναλυτικά τον τρόπο με τον οποίο

οι αξίες αυτές λαμβάνονται υπόψη και διαφυλάσσονται μέσα από τη διαδικασία της διαχείρισης (Myers etc. 2010). Η διαχείριση επιτελείται με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών. Επομένως, η ευθύνη –και εξουσία– για τη διαχείριση ανήκει σε όλη την κοινωνία, πάντοτε υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών. Το αξιοκεντρικό μοντέλο «αγκαλιάζει» την καθημερινή χρήση της πολιτισμικής κληρονομιάς και επιχειρεί να επιτύχει την ισορροπία ανάμεσα στη χρήση (από την κοινωνία) και την προστασία (από τους ειδικούς). Αποδεκτές δεν γίνονται μόνο οι σύγχρονες επιστημονικές αρχές και πρακτικές διαχείρισης, αλλά και οι παραδοσιακές αρχές και πρακτικές διαχείρισης των τοπικών κοινωνιών. Προτείνεται μια πιο ανεκτική, ελεύθερη παρέμβαση στο υλικό: πέρα από την αναστήλωση, επιτρέπονται και κάποιες ανακατασκευές, ανάλογα με τη φύση και τις αξίες της πολιτισμικής κληρονομιάς

Πλεονεκτήματα: η σημαντικότερη συμβολή του αξιοκεντρικού μοντέλου στην ιστορία της διαχείρισης έγκειται στην ενθάρρυνση της συμμετοχής της κοινωνίας, με σημαντικά οφέλη για την ίδια την κοινωνία. Επίσης, το μοντέλο λαμβάνει υπόψη του την άυλη (π.χ. πνευματική και θρησκευτική) σύνδεση λαών του μη δυτικού κόσμου με την πολιτισμική τους κληρονομιά, καθώς και τις παραδοσιακές αρχές και πρακτικές διαχείρισης των μη δυτικών κοινωνιών.

Αδυναμίες: το βασικό αξίωμα του αξιοκεντρικού μοντέλου, ότι δηλαδή λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των ομάδων ενδιαφέροντος και των αξιών με τρόπο ισότιμο, είναι αδύναμο και σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο, για τον λόγο ότι οι ομάδες ενδιαφέροντος και οι αντίστοιχες αξίες είναι πολύ συχνά εκ των πραγμάτων διαφορετικές ή και σε σύγκρουση μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να πρέπει να τεθούν προτεραιότητες για το ποιες ομάδες / αξίες και σε ποιο βαθμό να ληφθούν υπόψη. Στις αυτές περιπτώσεις σύγκρουσης, το αξιοκεντρικό μοντέλο δεν παρέχει κριτήρια επιλογής, με αποτέλεσμα η τελική απόφαση να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους ειδικούς διαχείρισης. Επομένως, η σημαντικότερη αδυναμία του μοντέλου έγκειται στον ρόλο των ειδικών. Οι ειδικοί δεν έχουν τον αποκλειστικό ρόλο στη διαχείριση, διατηρούν όμως έναν ιδιαίτερα αυξημένο ρόλο, καθώς έχουν την επίβλεψη και τον έλεγχο της συνολικής διαδικασίας της διαχείρισης και της συμμετοχής της κοινωνίας. Οι ειδικοί είναι αυτοί που έχουν τον πρώτο λόγο στην καταγραφή και αξιολόγηση των αξιών στη διαδικασία της διαχείρισης, καθώς και στη διάκριση και επιλογή μεταξύ των διαφορετικών αξιών στις περιπτώσεις σύγκρουσης μεταξύ τους. Οι ειδικοί εξακολουθούν να πρεσβεύουν τη διατήρηση του υλικού, με αποτέλεσμα σε πρακτικό επίπεδο ορισμένες φορές η

διαχείριση να εξακολουθεί να επικεντρώνεται στις αξίες που συνδέονται με το υλικό και να εκφράζει δυτικές αντιλήψεις – με τον τρόπο αυτό υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες το αξιοκεντρικό μοντέλο παρουσιάζει στην εφαρμογή του ομοιότητες με το υλικοκεντρικό μοντέλο.

Μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (living heritage approach) . Το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» αναπτύσσεται κυρίως στον μη δυτικό κόσμο. Σε διεθνές επίπεδο καθιερώθηκε τη δεκαετία 1990-2000, κυρίως χάρη στις πρωτοβουλίες του πολιτιστικού οργανισμού International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM). Σε αντιδιαστολή με τα δύο προηγούμενα μοντέλα, το μοντέλο αυτό δεν έχει καθολική εφαρμογή, αλλά απευθύνεται κυρίως στις περιπτώσεις «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (Poulios 2011). «Ζώσα πολιτισμική κληρονομιά» θεωρείται, η πολιτισμική κληρονομιά που εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να δημιουργείται και να εξελίσσεται περαιτέρω στη βάση της συνέχειας της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά. Η συνέχεια της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την πολιτισμική κληρονομιά εκφράζεται μέσα από υλικά και άυλα / μη υλικά στοιχεία, τα οποία νοούνται και προσεγγίζονται ως ενιαίο σύνολο. Η συνέχεια της αρχικής αυτής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά μπορεί να προσδιοριστεί με βάση τα εξής κριτήρια: α) συνέχεια της αρχικής λειτουργίας της κληρονομιάς, β) συνέχεια της διαμόρφωσης των υλικών και άυλων στοιχείων της κληρονομιάς, σύμφωνα πάντοτε με την αρχική λειτουργία της κληρονομιάς, γ) συνέχεια των (παραδοσιακών) αρχών και πρακτικών διαχείρισης / φροντίδας της κληρονομιάς από την κοινωνία και δ) συνέχεια της φυσικής παρουσίας της κοινωνίας εντός ή εγγύς της κληρονομιάς. Το συγκεκριμένο μοντέλο «αγκαλιάζει» και την αλλαγή/εξέλιξη της κληρονομιάς στο πέρασμα του χρόνου στο πλαίσιο της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά. Παραδείγματα «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» προέρχονται κυρίως από τις ιστορικές πόλεις, τους παραδοσιακούς οικισμούς, τους θρησκευτικούς χώρους και τα πολιτιστικά τοπία. Η «αυθεντικότητα» συνδέεται με τη συνέχεια της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά στο πέρασμα του χρόνου. Η κοινότητα που διατηρεί την αρχική της σύνδεση με την πολιτισμική κληρονομιά και εξακολουθεί να δημιουργεί και να εξελίσσει την κληρονομιά στη βάση της αρχικής αυτής σύνδεσης νοείται και αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο μέρος της κληρονομιάς. Η κοινότητα αυτή αποτελεί την «κεντρική κοινότητα» της κληρονομιάς και διαφοροποιείται σαφώς από τις υπόλοιπες κοινότητες και τους ειδικούς διαχείρισης που αποτελούν την «ευρύτερη κοινωνία». Με τον τρόπο

αυτόν, το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» είναι ένα ιεραρχικό (και όχι δημοκρατικό) μοντέλο: ιεραρχεί διαφορετικά τις ομάδες που συμμετέχουν στη λειτουργία της πολιτισμικής κληρονομιάς στη βάση της διαφορετικής σύνδεσής τους με την κληρονομιά. Στόχος της διαχείρισης, σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, είναι η διαφύλαξη της συνέχειας της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την πολιτισμική κληρονομιά. Η διατήρηση του υλικού της κληρονομιάς επιτυγχάνεται μακροπρόθεσμα μέσω της διαφύλαξης της σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά. Η ευθύνη –και εξουσία– για τη διαχείριση ανήκει πρωτίστως στην «κεντρική κοινότητα». Οι ειδικοί διαχείρισης και η ευρύτερη κοινωνία καλούνται να παίξουν έναν συμπληρωματικό και βοηθητικό ρόλο στη διαχείριση, χωρίς όμως σε καμία περίπτωση να καταργείται η σημασία τους. Το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» δίνει έμφαση στην καθημερινή χρήση της πολιτισμικής κληρονομιάς (από την κοινωνία), σύμφωνα με την αρχική λειτουργία της κληρονομιάς, και εντάσσει την προστασία της κληρονομιάς (από τους ειδικούς) στη χρήση. Προτεραιότητα δίνεται στις παραδοσιακές αρχές και πρακτικές διαχείρισης των (τοπικών) κοινωνιών, ενώ οι σύγχρονες επιστημονικές αρχές και πρακτικές διαχείρισης παίζουν έναν συμπληρωματικό ρόλο, συνδέεται με την αντίληψη για την πολιτισμική κληρονομιά ως μία εν εξελίξει διαδικασία, που συντελείται καθημερινά από την αλληλεπίδραση ανθρώπων και άυλων όπως και υλικών πολιτισμικών στοιχείων.

Χρειάζεται πιθανότατα περισσότερος χρόνος και περισσότερα παραδείγματα εφαρμογής του μοντέλου προκειμένου α) να αναλυθεί πώς μπορούν να συνδυαστούν η συνέχεια και η αλλαγή/εξέλιξη εντός του ίδιου μοντέλου, β) να αναλυθούν –και να επεκταθούν και να συμπληρωθούν– τα κριτήρια χάρη στα οποία η «κεντρική κοινότητα» διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες ομάδες, γ) να εξακριβωθεί πώς μπορεί να διαφοροποιείται η «κεντρική κοινότητα» και την ίδια στιγμή να ενσωματώνονται ενεργά οι υπόλοιπες ομάδες και δ) να εξακριβωθεί κατά πόσο θα μπορέσουν οι «κεντρικές κοινότητες» αλλά και οι ειδικοί της διαχείρισης να ανταπεξέλθουν στους νέους τους ρόλους (πρωτεύων ο ρόλος για τις «κεντρικές κοινότητες», συμπληρωματικός για τους ειδικούς διαχείρισης), καθώς και πώς θα εξελιχθεί η μεταξύ τους συνεργασία (Ρουλιός 2015).

II. Ερωτήσεις Συνεντεύξεων

1. Ποιο στοιχείο της Πάφου θεωρείτε «ζωτικής σημασίας»;
2. Σε ποιο βαθμό άλλαξε η λειτουργία του Δήμου; Θεωρείτε ότι αυτή η αλλαγή ήταν αναγκαία; Σε ποιο βαθμό;
3. Η πολιτική που ακολουθήθηκε βασίστηκε σε κάποιο άλλο μοντέλο;
4. Υπάρχει τρόπος που να εξασφαλίζεται η ομαλή, σωστή και αποτελεσματική απόδοση των δράσεων, εκδηλώσεων και γεγονότων;
5. Ποια θεωρείτε τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος που έχει να προσφέρει η Πάφος στο εσωτερικό και εξωτερικό σήμερα;
6. Ποια δεδομένα ή προβλήματα δυσχεραίνουν τη χάραξη μιας μακροχρόνιας τουριστικής πολιτικής και, στο βαθμό που διαπιστώνεται «τουριστική κρίση», με ποιους παράγοντες κυρίως συνδέεται η κρίση αυτή; Απαιτούνται μακροχρόνια τουριστικά πακέτα – προγράμματα;
7. Πόσο σημαντική θεωρείτε την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (συνεδριακού, ιατρικού, αθλητικού, καταδυτικού, φυσιολατρικού κ.α.) και με ποιόν τρόπο προτίθεστε να τις αξιοποιήσετε;
8. Ποια και πόση σημασία αποδίδετε στον «πολιτιστικό τουρισμό» και με ποιους επίκαιρους τρόπους μπορεί να προβληθεί στο εξωτερικό;
9. Πως συνδέεται ο πολιτιστικός τουρισμός με θέματα αιεφόρου ανάπτυξης στη βάση μιας παγκόσμιας τουριστικής δεοντολογίας, όπως έχει προσδιορισθεί από διεθνείς συναντήσεις και οργανισμούς;
10. Ποιες πολιτικές πρέπει να αναμένονται σε ζητήματα διυπουργικής συνεργασίας και συνεργασίας με φορείς τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα στην Πάφο και στο εξωτερικό; Απαιτείται η συγκρότηση οργάνου διαχείρισης κρίσεων στον τομέα του τουρισμού;
11. Πως προβλέπετε να προωθηθεί μια ολοκληρωμένη και ομοιογενής σήμανση και αναγνωρισιμότητα των τουριστικών προορισμών;
12. Ο θεσμός έχει προσελκύσει τουρίστες στην Πόλη μας; Ποιες εκδηλώσεις και γεγονότα προτιμάνε;
13. Πιστεύετε ότι θα μπορούσε να υπάρξει καλύτερη ενημέρωση και καλύτερη οργάνωση;
14. Πώς αντιλαμβάνεστε ότι απέδωσε τελικά όλο αυτό; Ποιες οι σκέψεις σας για το μέλλον; Τι νομίζετε ότι θα μείνει;
15. Ποιες προσπάθειες θα γίνουν για το μέλλον; Ποιοι οι στόχοι σας; Ποιος ο ρόλος σας;

III. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ερωτηματολόγιο στα πλαίσια έρευνας για πτυχιακή εργασία με θέμα «Πολιτιστική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία, Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η περίπτωση της Πάφου ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης». Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και τα αποτελέσματα του θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας. Ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που θα αφιερώσετε!!

Α ΜΕΡΟΣ : Δήμος Πάφου πολιτιστικές εκδηλώσεις και διαμόρφωση πόλης.

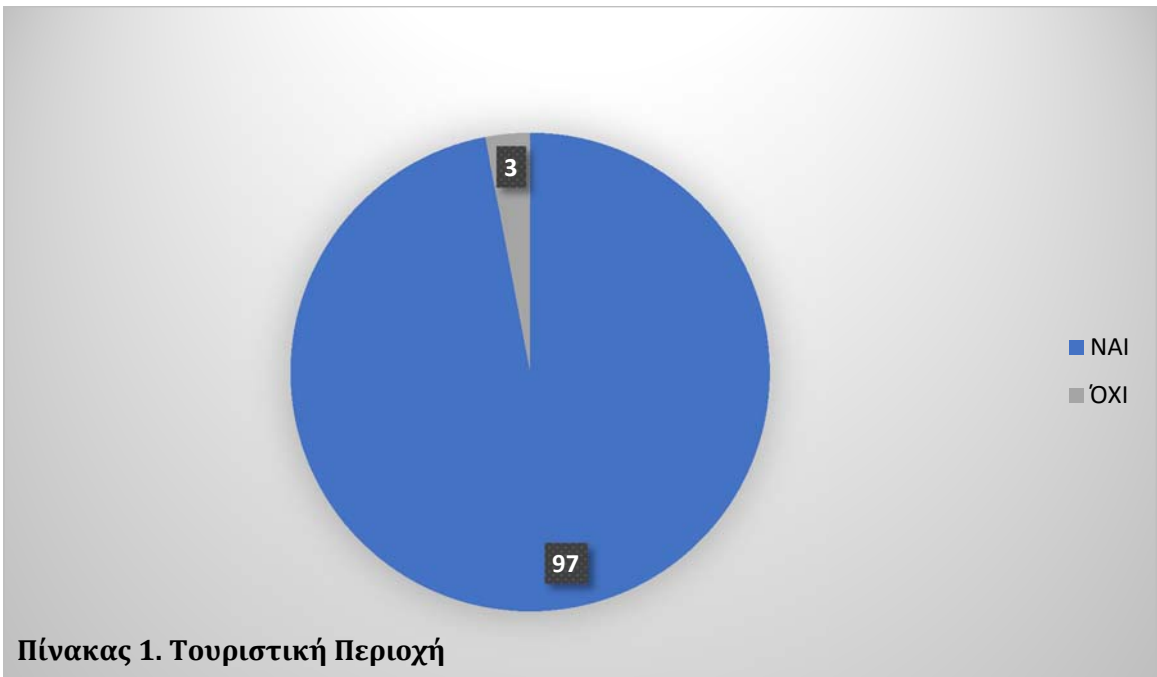
1. Κατά τη γνώμη σας η πόλη της Πάφου είναι τουριστική περιοχή ; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....
2. Πιστεύετε ότι η προώθηση που γίνεται για την ίδια της πόλη της Πάφου είναι αρκετή;
3. Κατά τη γνώμη σας η ανάδειξη της Πάφου σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα έχει αυξήσει τον αριθμό τουριστών;
4. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα της πόλης της Πάφου ;
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ/ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ..... ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ .....
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ..... ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ..... Ο ΣΥΝΔΙΑΣΜΟΣ ΒΟΥΝΟΥ-ΘΑΛΑΣΣΑΣ .....
ΑΛΛΟ .....
5. Ποιος παραγωγικός κλάδος πιστεύετε ότι επικρατεί στην οικονομία του Δήμου μας;
ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ..... ΤΟΜΕΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ..... ΤΟΜΕΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ .....
ΕΜΠΟΡΙΟ ..... ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ.....
6. Ποιά είναι τα πιο δημοφιλή για εσάς προϊόντα ψυχαγωγίας στο Δήμο Πάφου; (1-4, 1 για το πιο δημοφιλή)
ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ..... ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ..... ΔΙΑΦΟΡΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΤΙΜΟ ..... ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΧΟΡΟΥ .....
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ..... ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ..... ΦΕΣΤΙΒΑΛ .....
7. Πιστεύετε ότι ο Δήμος θα έπρεπε να διοργανώνει περισσότερες εκδηλώσεις ; ΝΑΙ.....
ΟΧΙ .....
8. Συμμετέχετε στις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του θεσμού της πολιτιστικής πρωτεύουσας; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....
9. Με ποιόν τρόπο ενημερώνεστε για τις εκδηλώσεις; ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ .....
ΑΦΙΣΣΕΣ ..... INTERNET ..... ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ/ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ..... ΑΠΟ ΦΙΛΟΥΣ
.....
10. Πώς θα αξιολογούσατε τον θεσμό από θέμα υποδομής (χώροι, ωράριο, εισιτήρια κτλ)
ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ..... ΚΑΛΑ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΚΑΚΑ..... ΠΟΛΥ ΚΑΚΑ .....
11. Τι πιστεύετε είναι αυτό που λείπει από τον θεσμό; .....

ΜΕΡΟΣ Β: Σύνδεση της πόλης της Πάφου με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας:

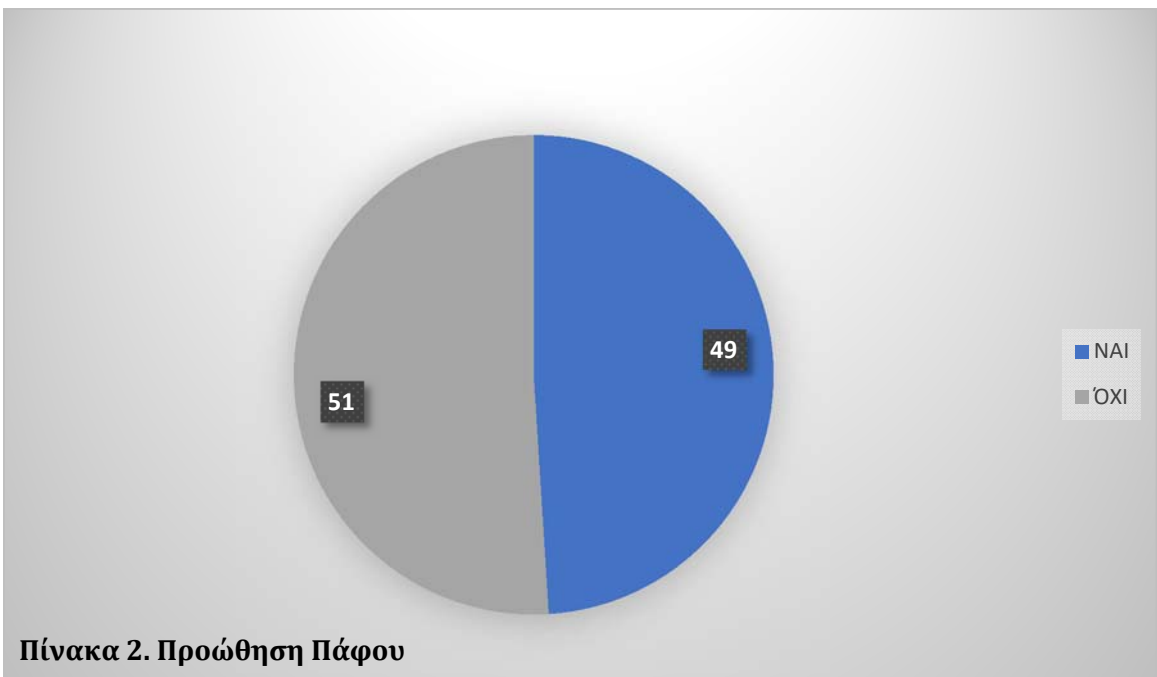
12. Τα φεστιβάλ και οι εκδηλώσεις είναι σημαντικοί λόγοι για να επισκεφτείς ένα μέρος-στη περίπτωση μας μικρά χωριά της Πάφου; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....
13. Πιστεύετε ότι μέσω του θεσμού αναδείχτηκε η πόλη σας; ΝΑΙ ..... ΟΧΙ.....
14. Ο θεσμός και οι εκδηλώσεις έφεραν καινούριους και παλιούς τουρίστες στην πόλη σας; ΝΑΙ..... ΟΧΙ .....
15. Πιστεύετε ότι οι δράσεις και οι υποδομές θα βοηθήσουν τη μελλοντική οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου; ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ..... ΠΟΛΥ ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΕΛΑΧΙΣΤΑ.....ΚΑΘΟΛΟΥ .....
16. Πιστεύετε ότι θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται δράσεις και μελλοντικά; ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ..... ΠΟΛΥ ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΕΛΑΧΙΣΤΑ.....ΚΑΘΟΛΟΥ .....
- Δ ΜΕΡΟΣ : Δημογραφικά στοιχεία
17. ΗΛΙΚΙΑ: 20-30 ..... 31-40..... 41-50 ..... 51-60 ..... 61+(ΑΝΩ).....
18. ΑΝΤΡΑΣ ..... ΓΥΝΑΙΚΑ .....
19. Ποιό είναι το μορφωτικό σας επίπεδο ; ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ..... ΛΥΚΕΙΟ ..... ΙΕΚ ..... ΑΕΙ/ΤΕΙ ..... ΜSc/Phd .....
20. Ποιό είναι το επάγγελμά σας ; ΑΝΕΡΓΟΣ ..... ΦΟΙΤΗΤΗΣ ..... ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ..... ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ..... ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ .....
21. Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση ; ΑΓΑΜΟΣ..... ΕΓΓΑΜΟΣ ..... ΔΙΑΖΕΥΜΕΝΟΣ ..... ΧΗΡΟΣ .....
22. Έχετε παιδιά ; ΝΑΙ ..... ΟΧΙ .....

IV. Ανάλυση Ερωτηματολογίου με τη βοήθεια γραφημάτων

1. Κατά τη γνώμη σας η πόλη της Πάφου είναι τουριστική περιοχή ; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....

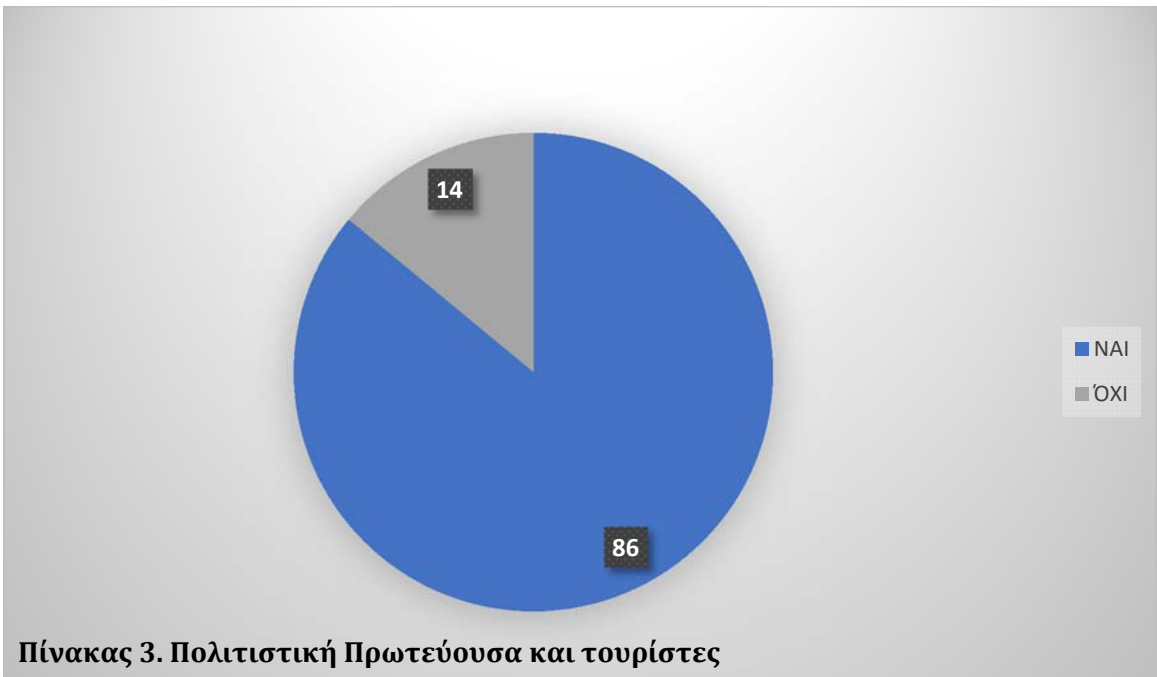

2. Πιστεύετε ότι η προώθηση που γίνεται για την ίδια της πόλη της Πάφου είναι αρκετή; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....

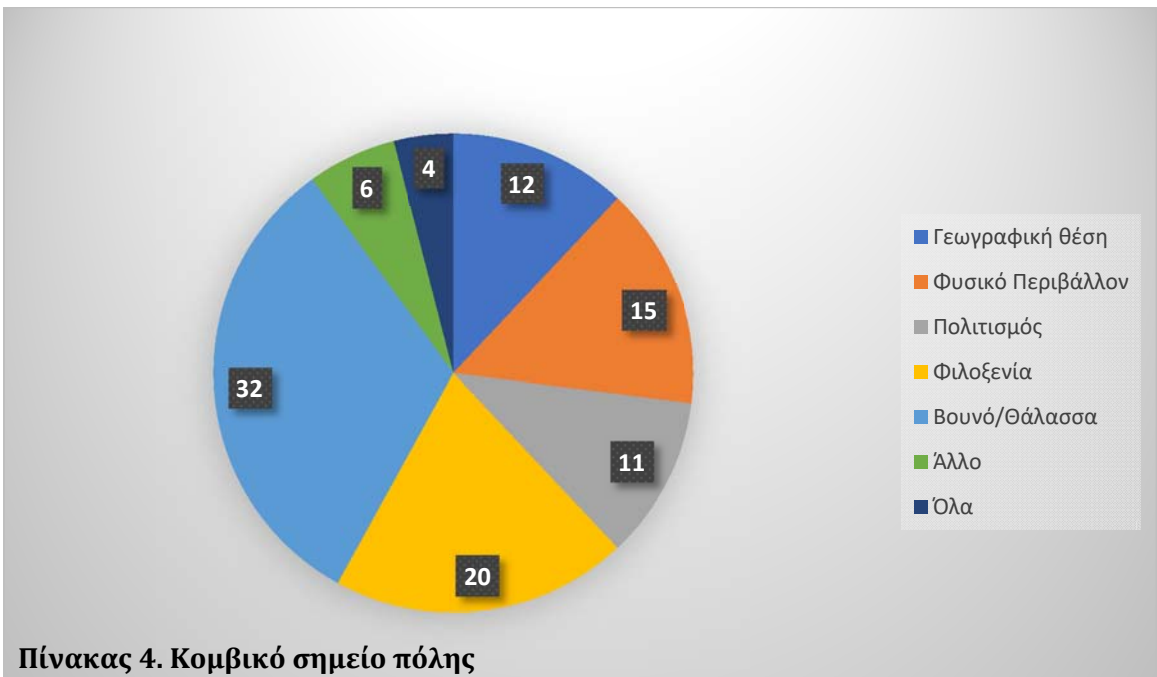

3. Κατά τη γνώμη σας η ανάδειξη της Πάφου σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα έχει αυξήσει τον αριθμό τουριστών; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....

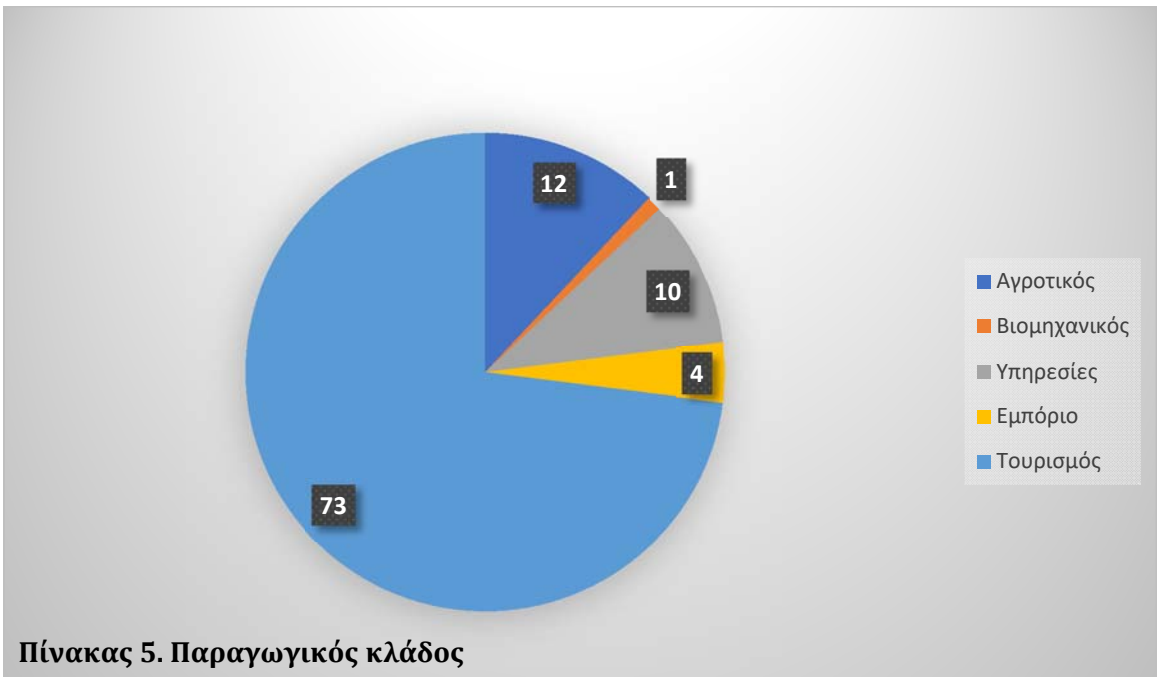

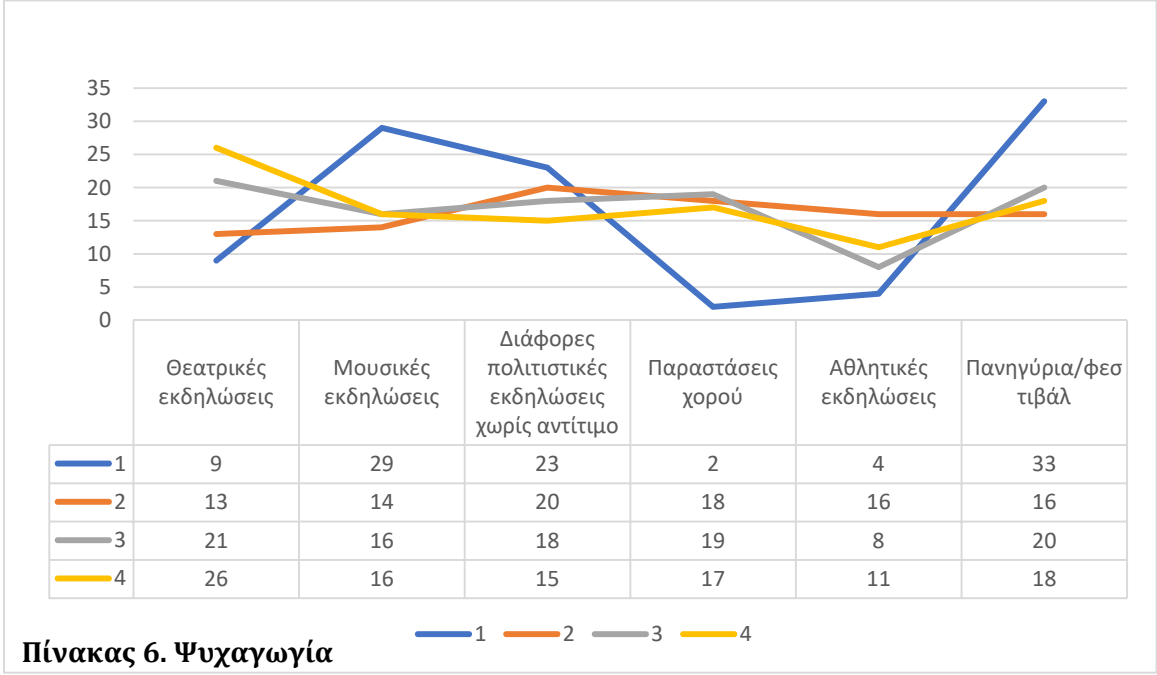
4. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα της πόλης της Πάφου ;
 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ/ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ..... ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ .....
 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ..... ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ..... Ο ΣΥΝΔΙΑΣΜΟΣ ΒΟΥΝΟΥ-ΘΑΛΑΣΣΑΣ .....
 ΑΛΛΟ ..... ΟΛΑ .....

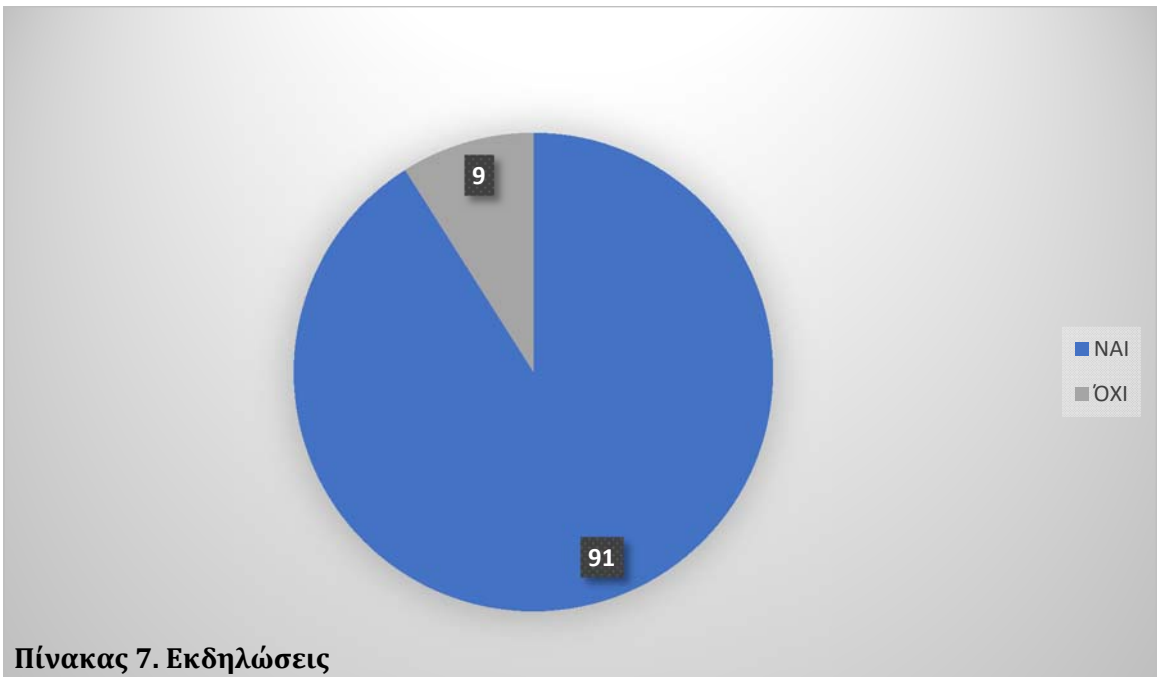
5. Ποιος παραγωγικός κλάδος πιστεύετε ότι επικρατεί στην οικονομία του Δήμου μας; ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ..... ΤΟΜΕΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ..... ΤΟΜΕΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ .....
 ΕΜΠΟΡΙΟ ..... ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ.....

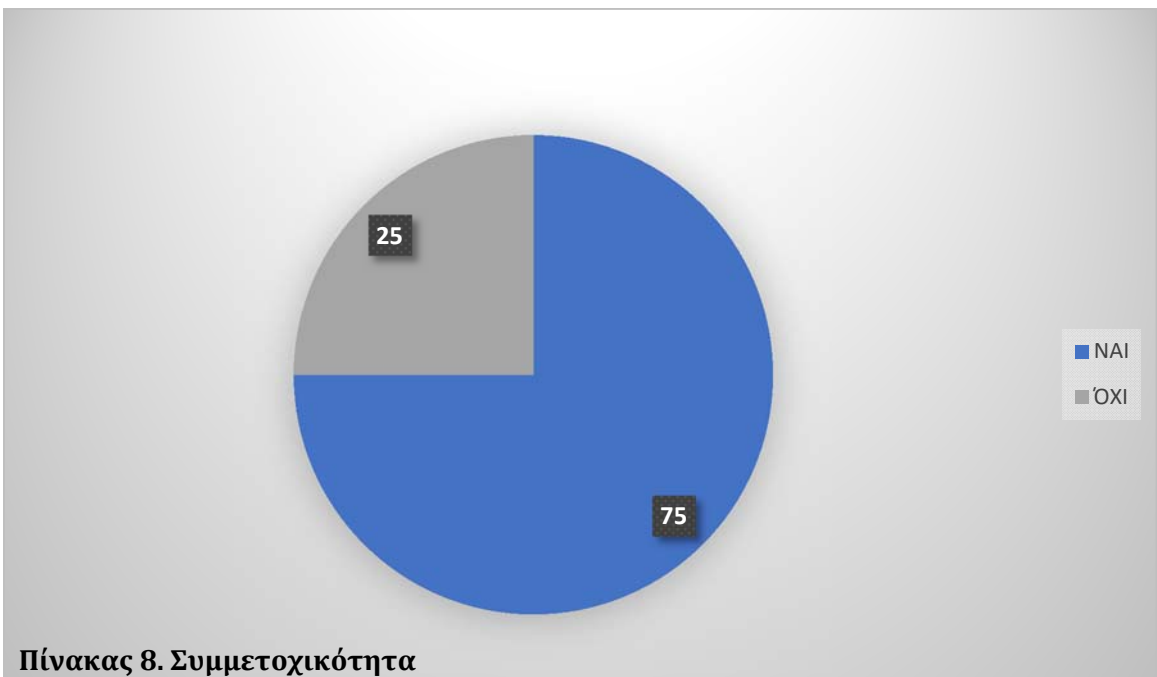
6. Ποιά είναι τα πιο δημοφιλή για εσάς προϊόντα ψυχαγωγίας στο Δήμο Πάφου; (1-4, 1 για το πιο δημοφιλή)ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ..... ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ..... ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΤΙΜΟ ..... ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΧΟΡΟΥ ..... ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ..... ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ..... ΦΕΣΤΙΒΑΛ .....

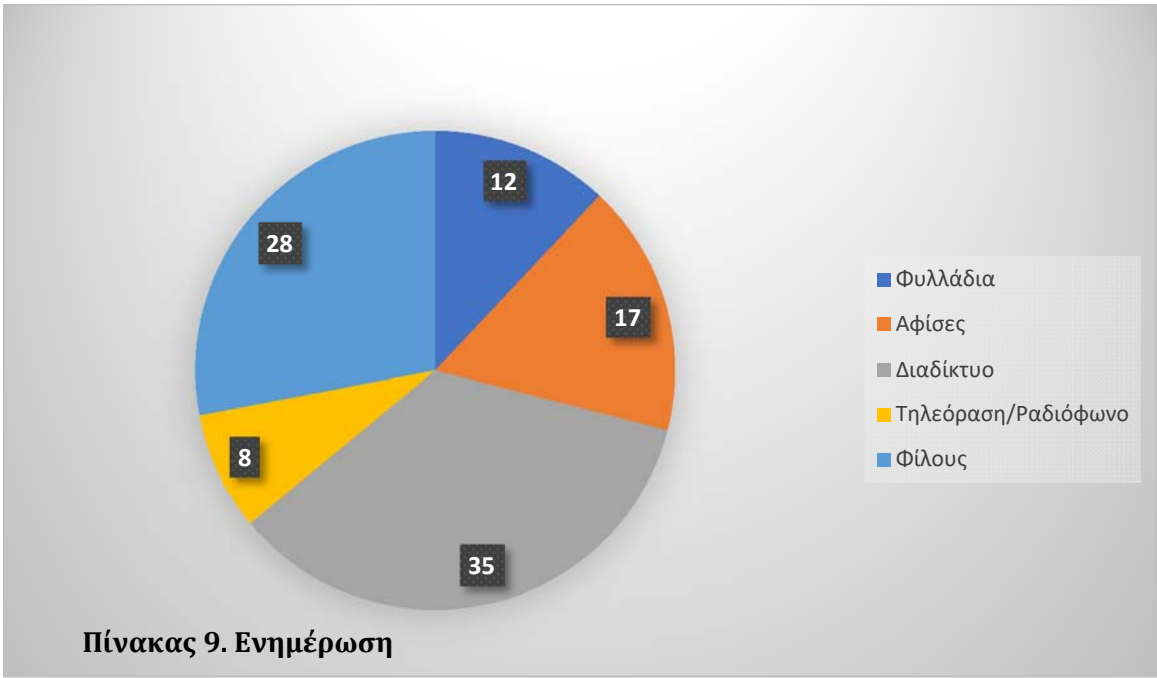
7. Πιστεύετε ότι ο Δήμος θα έπρεπε να διοργανώνει περισσότερες εκδηλώσεις ; ΝΑΙ..... ΟΧΙ .....

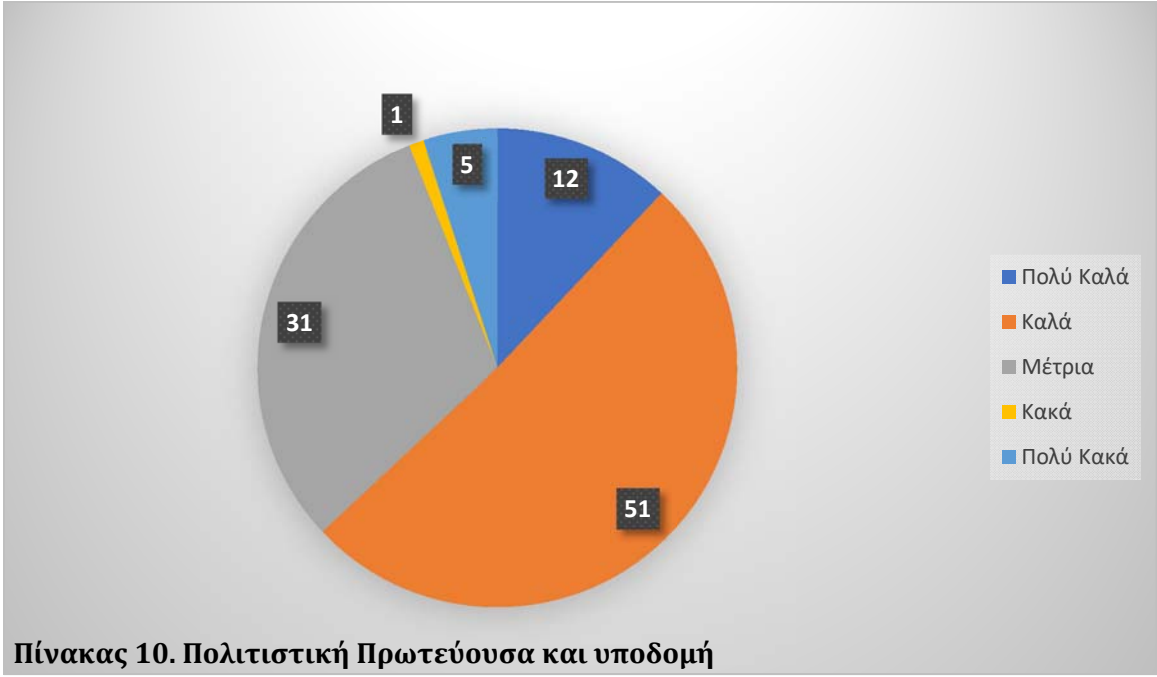
8. Συμμετέχετε στις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του θεσμού της πολιτιστικής πρωτεύουσας; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....

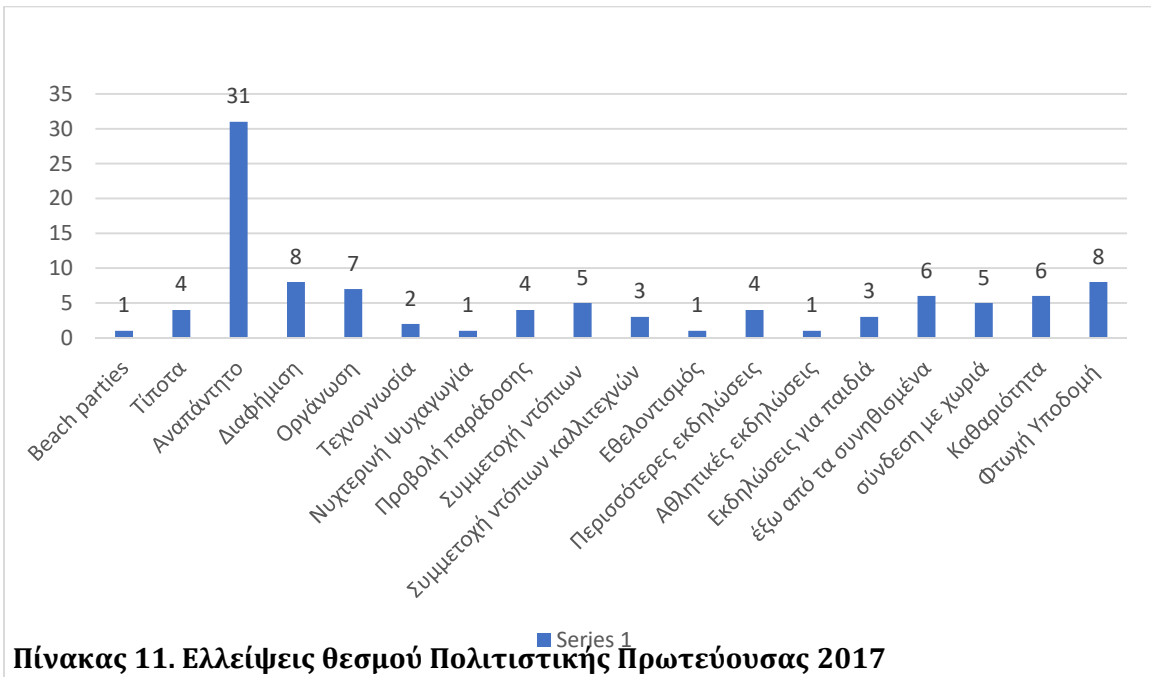
9. Με ποιόν τρόπο ενημερώνεστε για τις εκδηλώσεις; ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ ..... ΑΦΙΣΣΕΣ ..... INTERNET ..... ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ/ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ..... ΑΠΟ ΦΙΛΟΥΣ .....
.....

10. Πώς θα αξιολογούσατε τον θεσμό από θέμα υποδομής (χώροι, ωράριο, εισιτήρια κτλ) ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ..... ΚΑΛΑ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΚΑΚΑ..... ΠΟΛΥ ΚΑΚΑ .....

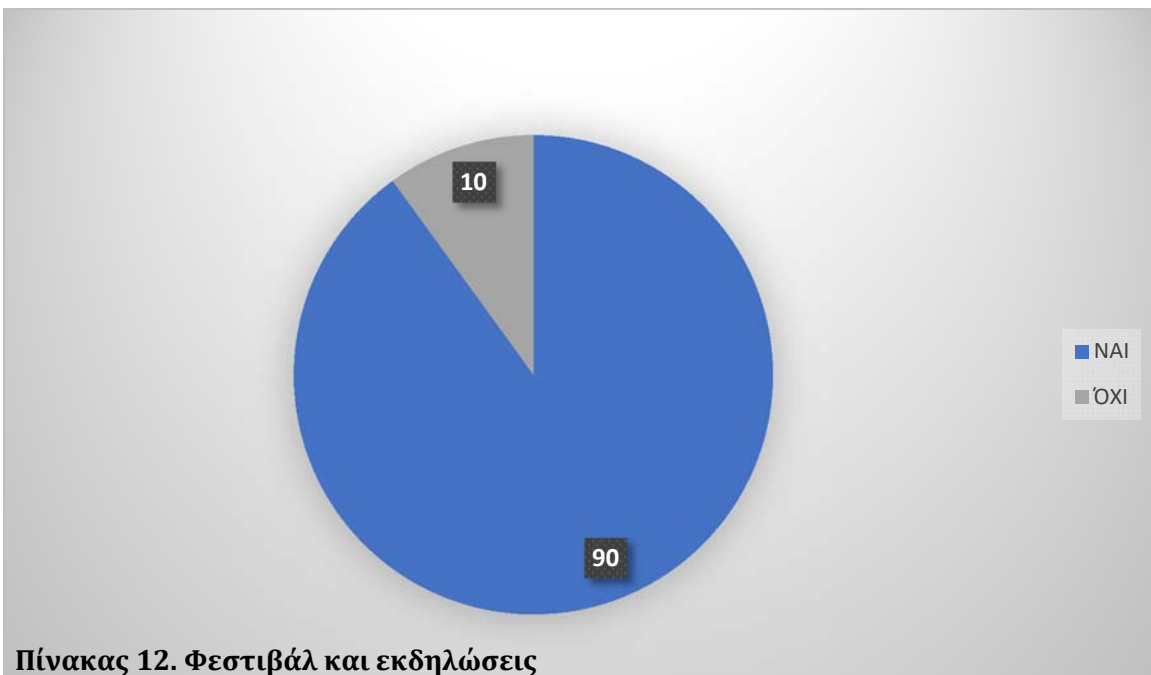

11. Τι πιστεύετε είναι αυτό που λείπει από τον θεσμό;
 .....

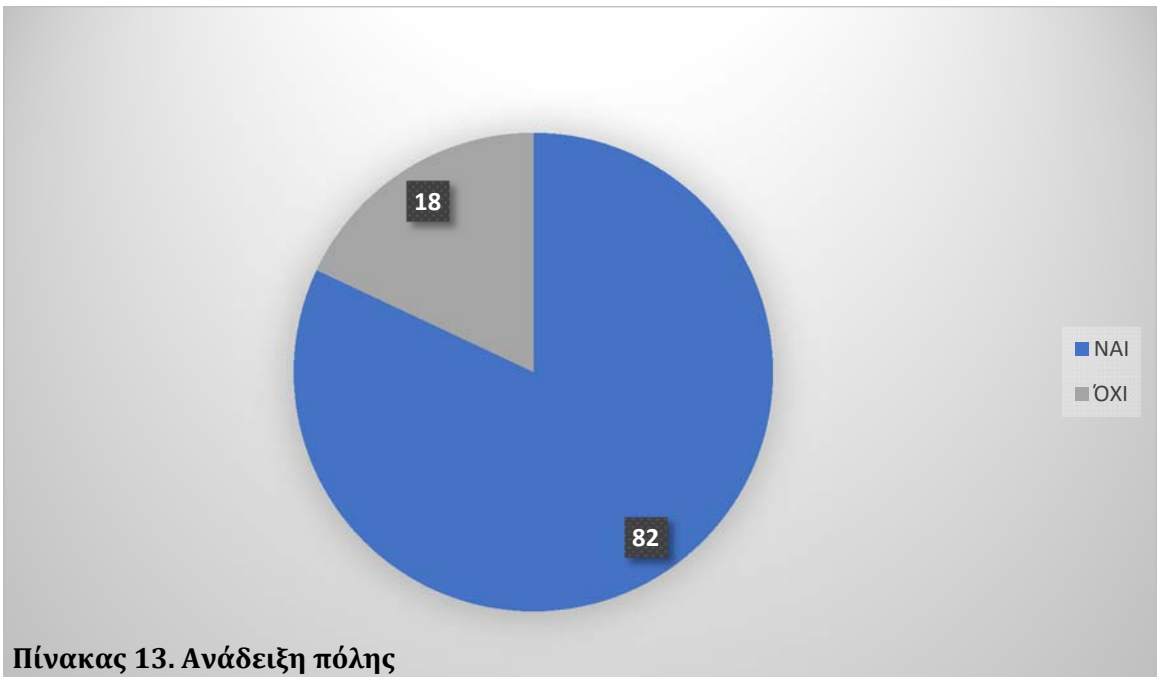
Πίνακας 11. Ελλείψεις θεσμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 2017

12. Τα φεστιβάλ και οι εκδηλώσεις είναι σημαντικοί λόγοι για να επισκεφτείς ένα μέρος- στη περίπτωση μας μικρά χωριά της Πάφου; ΝΑΙ..... ΟΧΙ.....

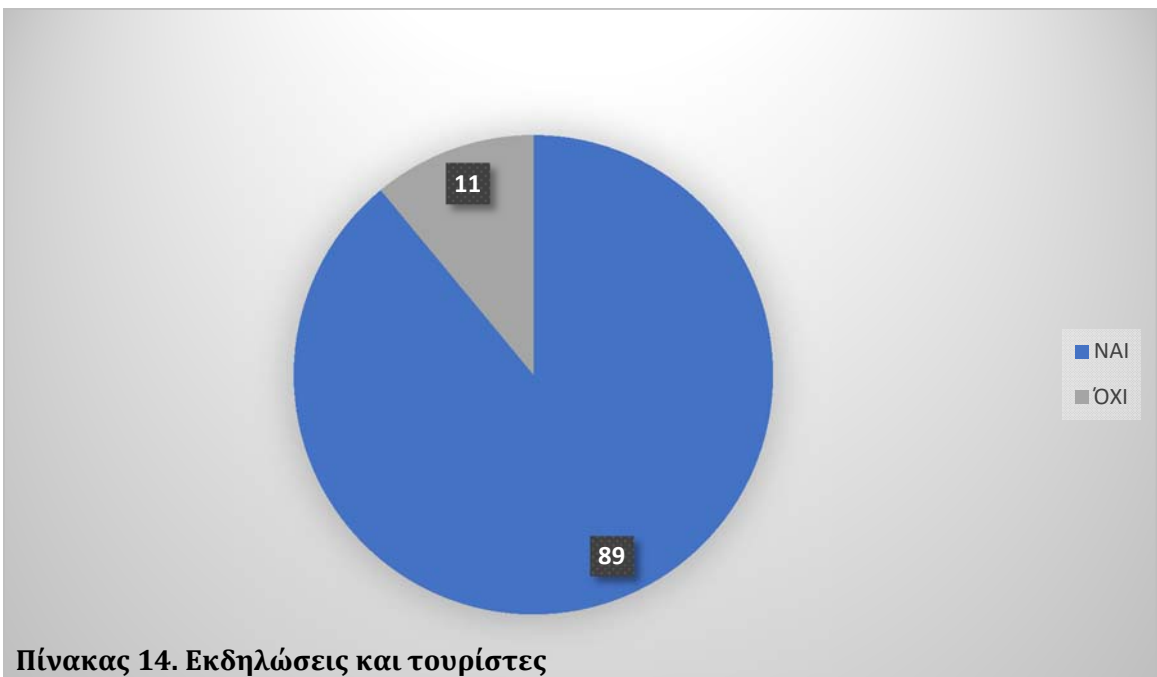

Πίνακας 12. Φεστιβάλ και εκδηλώσεις

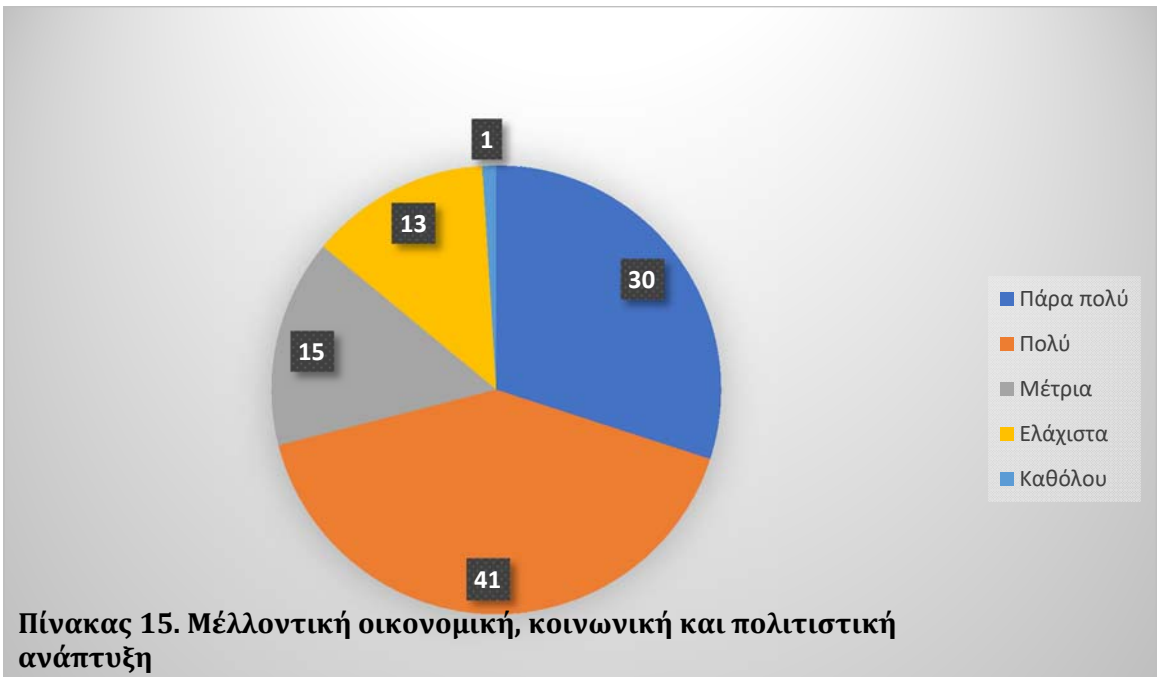
13. Πιστεύετε ότι μέσω του θεσμού αναδείχτηκε η πόλη σας; ΝΑΙ ..... ΟΧΙ.....

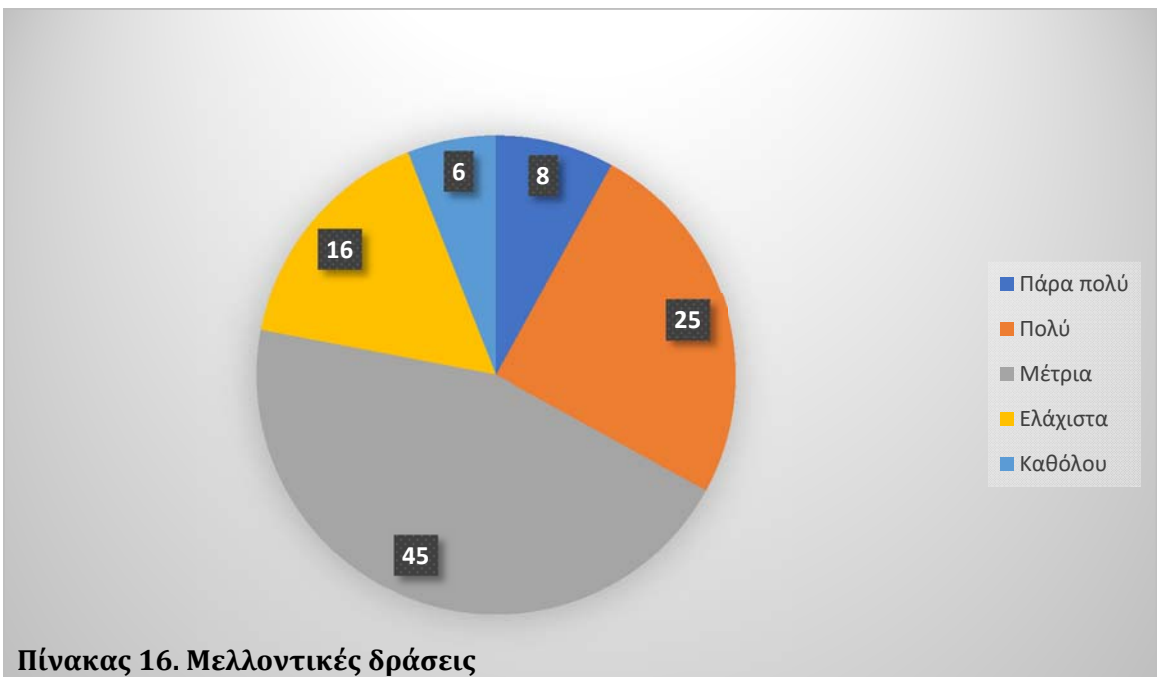
14. Ο θεσμός και οι εκδηλώσεις έφεραν καινούριους και παλιούς τουρίστες στην πόλη σας; ΝΑΙ..... ΟΧΙ .....

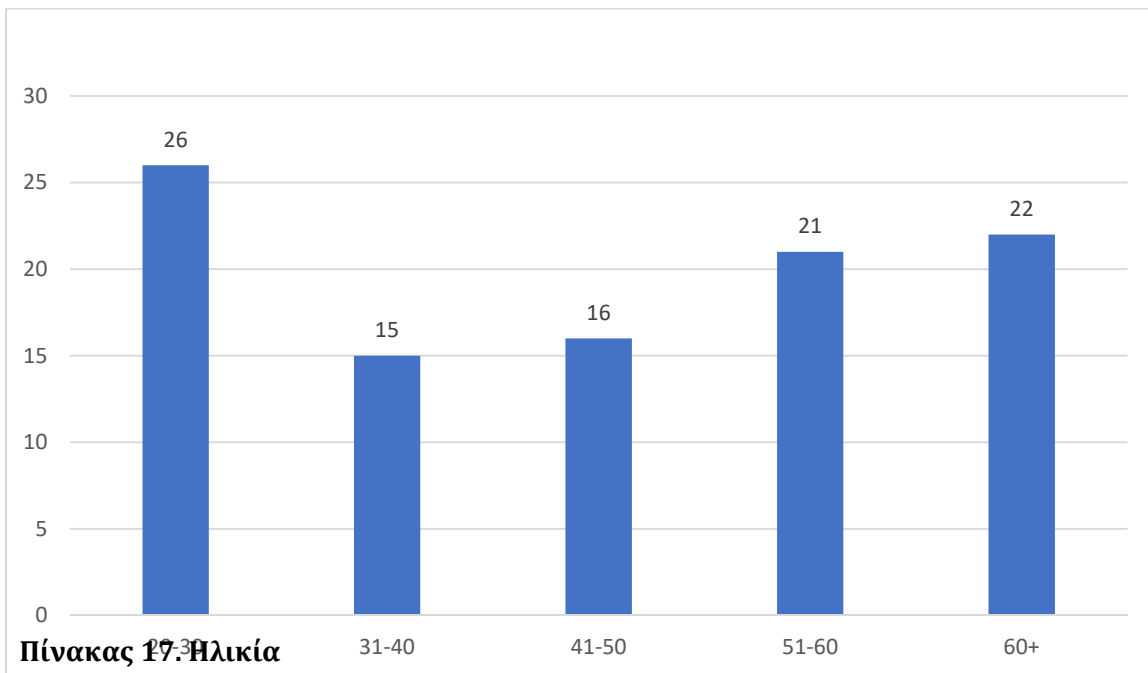
15. Πιστεύετε ότι οι δράσεις και οι υποδομές θα βοηθήσουν τη μελλοντική οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου; ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ..... ΠΟΛΥ ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΕΛΑΧΙΣΤΑ.....ΚΑΘΟΛΟΥ .....

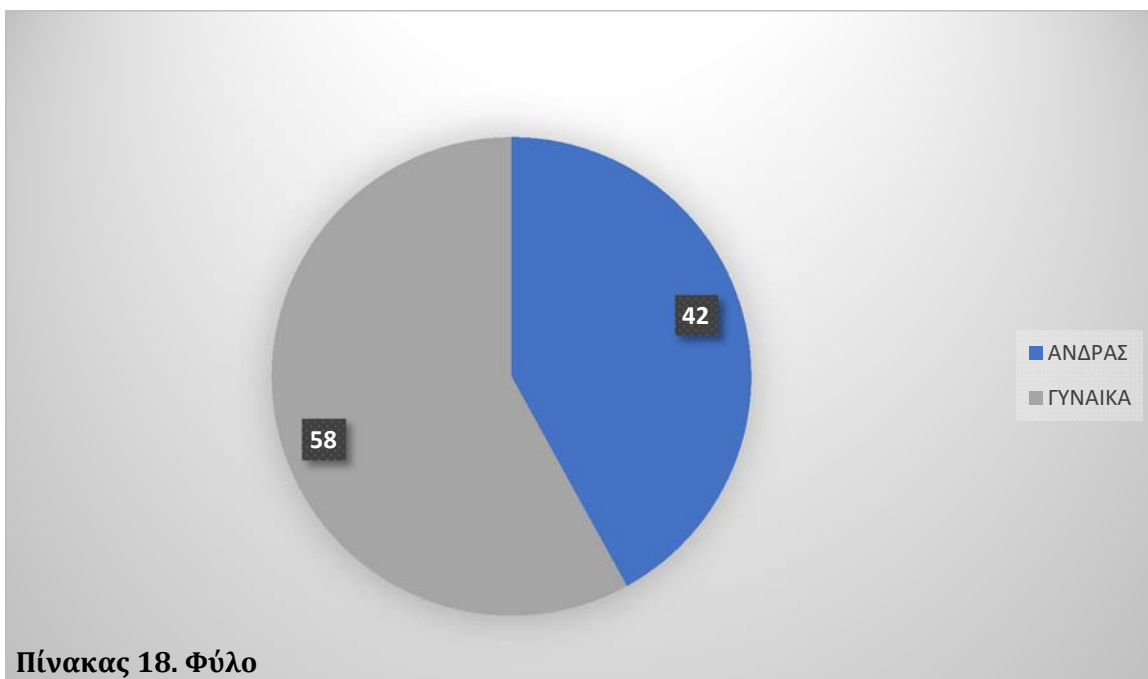
16. Πιστεύετε ότι θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται δράσεις και μελλοντικά; ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ..... ΠΟΛΥ ..... ΜΕΤΡΙΑ ..... ΕΛΑΧΙΣΤΑ.....ΚΑΘΟΛΟΥ .....

17. ΗΛΙΚΙΑ: 20-30 ..... 31-40..... 41-50 ..... 51-60 ..... 61+(ΑΝΩ).....

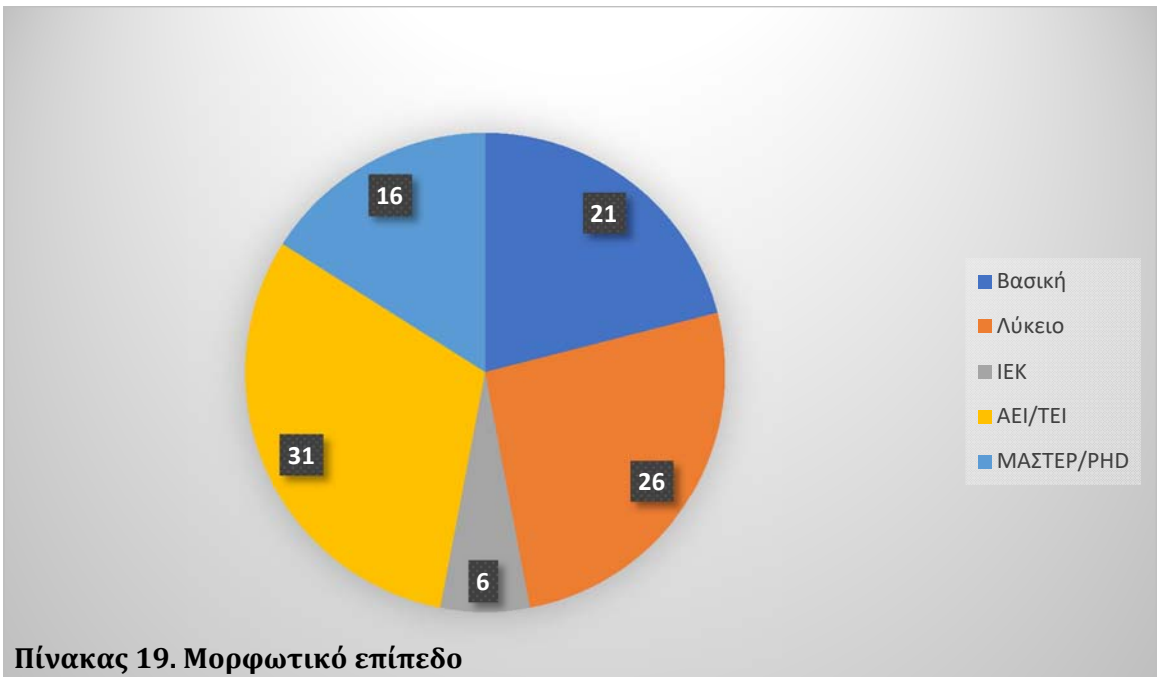

18. ΑΝΤΡΑΣ ..... ΓΥΝΑΙΚΑ .....

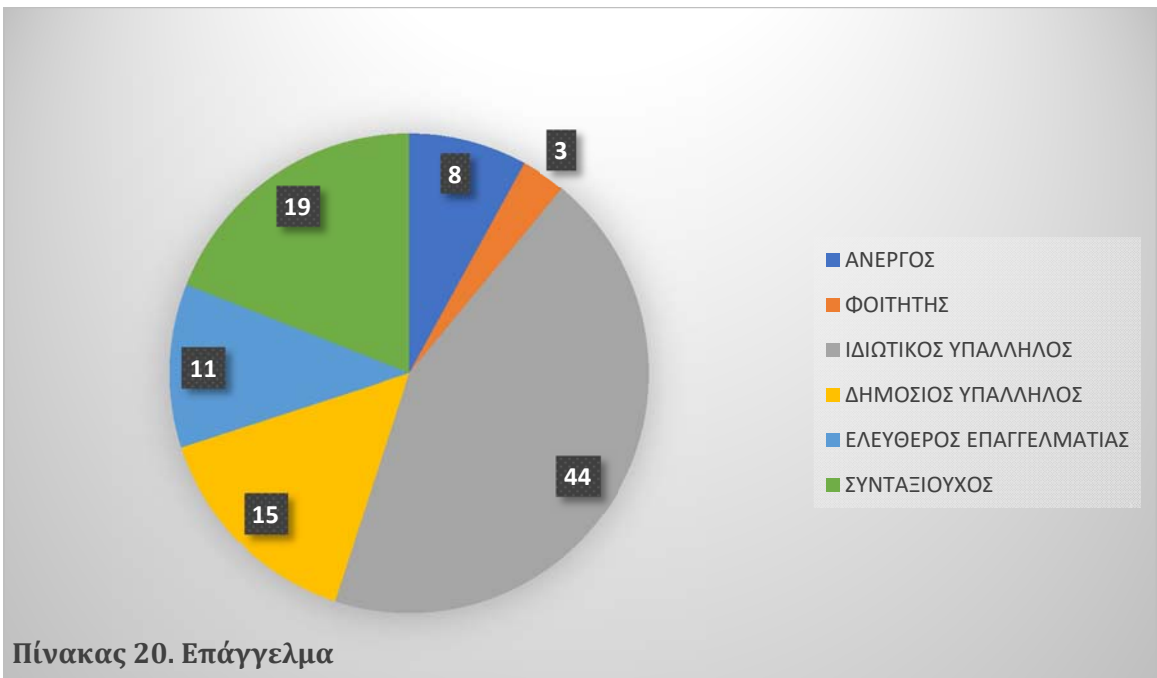

19. Ποιό είναι το μορφωτικό σας επίπεδο ; ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ..... ΛΥΚΕΙΟ ..... ΙΕΚ ..... ΑΕΙ/ΤΕΙ ..... MSC/Phd .....

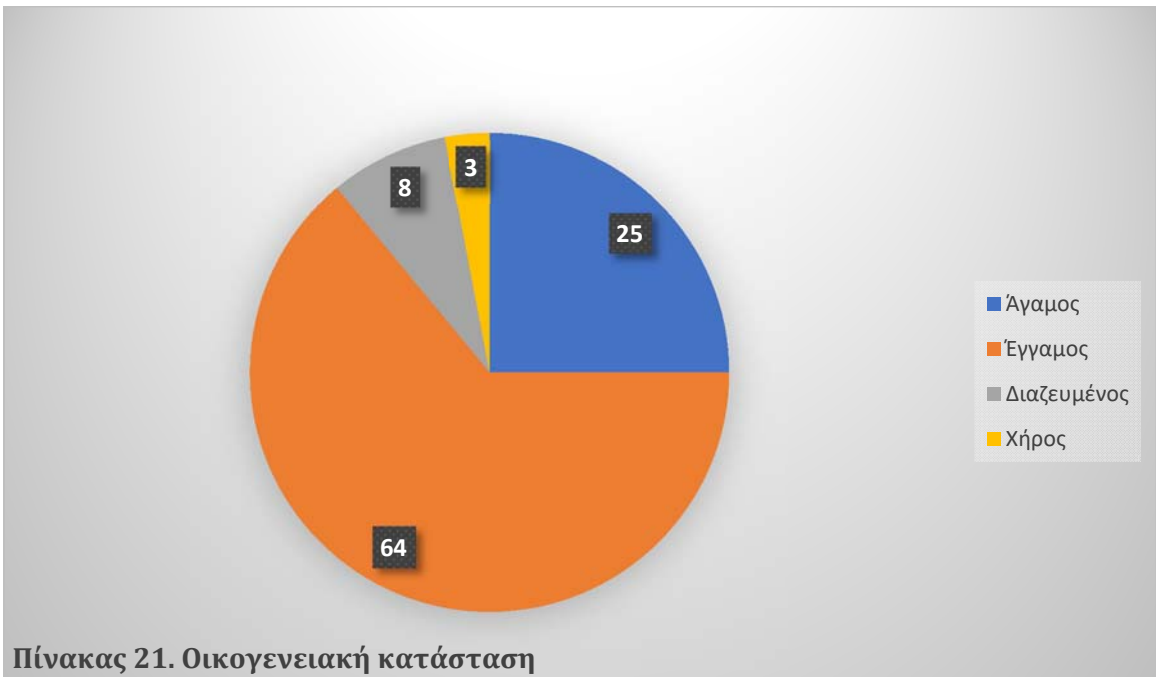

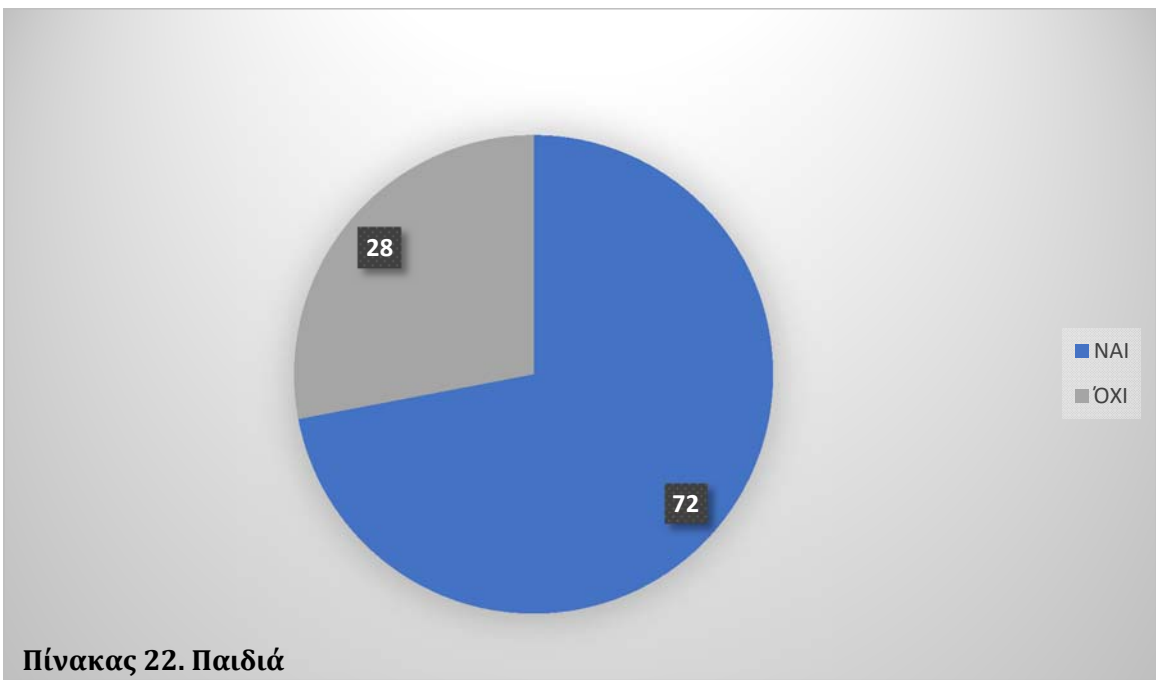
20. Ποιά είναι το επάγγελμα σας ; ΑΝΕΡΓΟΣ ..... ΦΟΙΤΗΤΗΣ ..... ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ..... ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ..... ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ .....

21. Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση ; ΑΓΑΜΟΣ..... ΕΓΓΑΜΟΣ ..... ΔΙΑΖΕΥΜΕΝΟΣ ..... ΧΗΡΟΣ .....

22. Έχετε παιδιά ; ΝΑΙ ..... ΟΧΙ .....

V. Απαντήσεις Συνεντεύξεων

Μίρκα Μερκούρη- Υπάλληλος στο κεντρικό Γραφείο του ΚΟΤ(Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού) 21/11/2017

1. Το σημείο της Πάφου που θεωρώ ζωτικής σημασίας, όσον αφορά τους επισκέπτες/τουρίστες είναι το λιμάνι, συν τα αξιοθέατα που βρίσκονται στο λιμάνι, που είναι υπό την προστασία της UNESCO, τα ψηφιδωτά και οι Τάφοι των Βασιλέων. Για κάποιους άλλους τουρίστες, άλλου ενδιαφέροντος, μεγάλης σημασίας είναι οι στήλες του Αποστόλου Παύλου, που είναι επίσης μεγάλης επισκεψιμότητας. Αλλά ένα τέτοιο λιμάνι, γραφικό, είναι χώρος αναφοράς.
2. Δεν πιστεύω ότι άλλαξε σε μεγάλο βαθμό. Χρειάζονται να γίνουν ακόμα πολλά, όχι μόνο σε υποδομές και έργα, αλλά και σε εκπαίδευση και ενημέρωση, για να μπορεί ο Δήμος να δουλέψει σαν κοινότητα. Ενημέρωση και εκπαίδευση και στους δημότες και στους επισκέπτες.
3. Νομίζω, ότι δεν βασίστηκε σε κάποιο άλλο μοντέλο. Πιστεύω, ότι έγιναν λάθη στα θέματα της κυκλοφορίας στο κέντρο της πόλης, λάθη σχετικά με τις παροχές εισητηρίων, με τους χώρους πληροφόρησης κ.ά.Είχαν να γίνουν έργα στην Πάφο από την δημαρχία του κ. Αγρότη, το '55-60.
4. Ναι υπάρχει τρόπος, όμως χρειάζονται περισσότερη οργάνωση σαν Δήμος, σαν οργανισμό Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 2017. Υπάρχει ανεπαρκής ενημέρωση, αρκετές εκδηλώσεις γίνονται για τους λίγους και οι υπόλοιποι το μαθαίνουν εκ των υστέρων. Επίσης, υπάρχει ένα μεγάλο πρόβλημα με τον Οργανισμό του Πάφους 2017 όσον αφορά την ενημέρωση, τα εισητήρια και την εύκολη εύρεσή τους. Παραδείγματων χάρην οι περισσότεροι επισκέπτες είναι μεγάλοι σε ηλικία και δεν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, δεν μπορούν να αποκτήσουν εισητήρια online και σε κάποιες εκδηλώσεις τα εισητήρια βρίσκονται διάσπαρτα στην Πάφο και δύσκολα προσβάσιμα από ξένους. Οπότε, πρέπει να υπάρχει καλύτερη οργάνωση όσον αφορά την προβολή και προώθηση αλλά και διαθεσιμότητα εισητηρίων. Επίσης, πολύ δύσκολη ήταν και οι πρόσβαση στις τοποθεσίες που αναπτύσσονταν οι δράσεις.
5. Τα πλεονεκτήματα είναι ότι έχουμε ένα αρχαιολογικό πλούτο μεγάλο. Τα μειονεκτήματα είναι η κακή σήμανση, ο κακός φωτισμός της πόλης. Η προσβασιμότητα είναι σε καλύτερο στάδιο, αλλά ο Δήμος θα μπορούσε να είχε κάτι πιο οργανωμένο για τις επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους. Ωστόσο, η Πάφος μπορεί να αποταθεί σε παγκόσμια αγορά γιατί συνδυάζει τα πάντα, εκτός από το δίπολο ήλιου-θάλασσας, έχει την ενδοχώρα, που υστερούν άλλες πόλεις, αφού σε 15-20 λεπτά μπορείς να επισκεφτείς ένα απομακρυσμένο χωριό, να δει πως ζουν οι ντόπιοι, να δει ένα αμπελώνα και ένα οινοποιείο. Ωστόσο, χρειάζονται κι άλλα έργα υποδομής, καλύτερο φωτισμό και σήμανση.

6. Ήδη υπάρχουν αυτά τα μακροχρόνια μοντέλα από το τμήμα στρατηγικής του ΚΟΤ. Τα τουριστικά προγράμματα έχουν εμβέλεια 10 χρόνων για την επίτευξη των στόχων τους. Γίνονται εκθέσεις στο εξωτερικό, προσελκύονται νέες αγορές και υπάρχει οργάνωση σ' αυτόν το τομέα. Προσπαθώντας να έχει ένα ευρύ πλάνο για όλες τις αγορές, μπορεί αν δίνεται μια μεγαλύτερη βαρύτητα σε κάποιες, αλλά προσπαθούμε να εστιάζουμε και σε παραμελημένες ομάδες, σαν οργανισμός.
7. Ο εναλλακτικός τουρισμός, είναι πάντα στις προτεραιότητες μας σαν οργανισμός. Παραδείγματος χάρη, αυτό το μήνα διοργανώνουμε το μήνα κρασιού και επικεντρωνόμαστε στις εκδρομές που παρέχουμε δωρεάν, για επίσκεψη στα οινοποιεία και στους δρόμους του κρασιού. Σίγουρα προωθείτε ο ιατρικός τουρισμός και ο καταδυτικός με την επίτευξη διαφόρων έργων για να βυθιστούν πλοία. Ο συνεδριακός τουρισμός υπήρξε παραμελημένος, αλλά άρχισε να μπαίνει σε καλή τροχιά. Παράδειγμα το περιπατητικό φεστιβάλ κάθε άνοιξη δωρεάν, με εξειδικευμένο ξεναγό στα μονοπάτια μελέτης της φύσης και οι τουρίστες μπορούν να έρθουν εδώ στα γραφεία μας και να κρατήσουν θέση δωρεάν. Έρχονται ομάδες για αναρρίχηση και ποδηλασία και έρχονται σταθερά γι' αυτούς, τους λόγους.
8. Πολιτιστικός Τουρισμός, υπάρχει όταν υπάρχου εκδηλώσεις μεγάλης εμβέλειας. Ο ΚΟΤ όμως διοργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις στις οποίες έχουμε ένθερμους οπαδούς, όπως το Musical Sundays. Επίσης, προωθούνται και χορηγούνται τα φεστιβάλ στην ύπαιθρο π.χ. Φεστιβάλ Λεβάντας στις Πλάτρες κι σ' άλλα χωριά προωθώντας τον τρόπο ζωής.
9. Υπάρχουν πάρα πολλοί περιορισμοί και δεν μπορεί να γίνει κάτι σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, υπάρχει συνεργασία με άλλους οργανισμούς και παρακολουθούμε σεμινάρια και συνέδρια.
10. Αγοράζουμε υπηρεσίες από το δημόσιο τομέα. Υπάρχει συνεργασία με τους Δήμους και τις κοινότητες, τις Εταιρείες Τουριστικής Ανάπτυξης κ.ά. Δεν γίνεται να μην υπάρχει σύνδεση. Όχι, δεν μπορεί να συσταθεί ένας τέτοιος οργανισμός, γιατί ο καθένας θα προωθεί τα δικά τους συμφέροντα.
11. Αυτό, ήδη γίνεται.
12. Δεν μπορώ να το πω περί βεβαιότητας. Φυσικά ήρθαν για τις μεγάλες εκδηλώσεις, αλλά προσωπικά δεν πιστεύω ότι ήρθαν για αυτό το σκοπό, μια μερίδα ναι. Ανάλογα από την εθνικότητα και την προέλευση τους, γενικά όμως αρέσκονται στις τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις- του τρόπου ζωής μας.

13. Ναι, θα μπορούσε να υπάρξει καλύτερη ενημέρωση, καλύτερη οργάνωση στο Πάφος 2017. Το θέμα των εισιτηρίων, της ενημέρωσης, ένα άλλο σημείο-γραφείο του οργανισμού Πάφος 2017.

14. Αυτό που θα μείνει είναι οι υποδομές. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει παιδεία και πολιτισμός. Αυτοί που παρακολουθούσαν δράσεις, είναι αυτοί που πηγαίνουν πάντα. Επίσης, δεν υπήρχε πολύ μεγάλη συμμετοχή από ντόπιους καλλιτέχνες.

15. Στόχοι μας, τα 4.000.000 για φέτος και σίγουρα πρέπει να εστιάσουμε και στην αειφορία. Ο ρόλος μας είναι στρατηγική ως οργανισμός για τον τουρισμό, ο οποίος απαιτεί από άλλους φορείς να ακολουθήσουν. Φυσικά, υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που δεν μπορούν να προβλεφθούν. Πρέπει να γίνει ένας σύνδεσμος διαχείρισης λημμάτων, αποκομιδής σκυβάλων κ.ά., της καθαριότητας, του φωτισμού. Πρέπει ο τουρίστας να δει αυτό το εμπλουτισμένο προϊόν που προβάλλεται στο εξωτερικό και να τους κρατήσει και να ξαναέρθουν, να μείνουν ευχαριστημένοι και να είναι όλα άψογα οργανωμένα.

Γιάννης Ανθής – Υπεύθυνος Εξωτερικών Σχέσεων Δήμου Πάφου 2/11/2018

1. Τους ανθρώπους της. Γιατί οι άνθρωποι και η κοινωνία η ίδια, ο λαός της Πάφου είναι αυτός που κινεί τα πάντα σ' αυτή την πόλη. Είτε είναι εκδηλώσεις, είτε είναι υποδομές, είτε είναι όραμα, είτε είναι πράξεις. Κάθε κοινωνία στηρίζεται στους ανθρώπους της και αυτό το ανθρώπινο στοιχείο είναι ο πιο καθοριστικός παράγοντας πάντοτε.

2. Βεβαίως, αν εννοούμε άλλαξε σε δομές, σε λειτουργικό τμήμα όχι κατά ανάγκη. Άλλαξε όμως σε αποτελεσματικότητα, άλλαξε σε λειτουργικότητα, άλλαξε σε αντίληψη του τι μπορεί να κάνει μια υπηρεσία αν θέλει. Είναι ότι μπορεί μια υπηρεσία ακόμα και κάποιο σχετικά μικρού οργανισμού, να θέτει πολύ ψηλούς στόχους και να τους πετυχαίνει, γιατί η διεκδίκηση, η επιτυχής διεκδίκηση του τίτλου, έγινε από το δήμο τους ανθρώπους του, την υπηρεσία του. Αυτό από μόνο του υποδεικνύει η αντικειμενική δυνατότητα. Υπάρχουν οι άνθρωποι, υπάρχουν οι γνώσεις, υπάρχει η αποφασιστικότητα, οπότε άμα θέτεις τέτοιους στόχους μπορείς να τους πετυχαίνεις.

3. Όχι, δεν βασίστηκε σε άλλο μοντέλο. Πολλές φορές όταν ένας οργανισμός, έχει να αντιμετωπίσει καινούριες προκλήσεις-πρωτογενείς προκλήσεις, οι οποίες δεν είχαν παρουσιαστεί στο παρελθόν. Τουλάχιστον σ' αυτήν την εμβέλεια και σ' αυτό το βαθμό. Άρα, είναι λίγο-πολύ υποχρεωμένος να «εφεύρει» πράγματα και να προσαρμοστεί, αυτό έγινε και στην περίπτωση του δήμου Πάφου, βασισμένος στα δεδομένα που είχε.

4. Βεβαίως και αυτός ο τρόπος , είναι ο σωστός προγραμματισμός και η ικανότητα να προβλέπεις το απρόβλεπτο. Γιατί μια εκδήλωση, άλλο πράγμα να τη βάλεις πάνω στο χαρτί και άλλο πράγμα η διεξαγωγή της ίδιας εκδήλωσης, η οποία μπορεί να παρουσιάσει πολλά απρόβλεπτα όπως καιρικές συνθήκες, ο κόσμος μπορεί να υπολογίζεις πολύ και να σου έρθει λίγος ή το αντίθετο. Οπότε η μαγκιά είναι να προβλέπεις το απρόβλεπτο. Βεβαίως, και η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

5. Να ξεκινήσουμε από τα πλεονεκτήματα, η Πάφος είναι ένα τουριστικό προϊόν που αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα που του προσφέρει η γεωγραφική θέση της περιοχής, το κλίμα, στο δίπολο ήλιου θάλασσας και θα έλεγα επίσης η ασφάλεια ως τουριστικός προορισμός. Μειονεκτήματα είναι η προσβασιμότητα, είναι ένα νησί άρα εξαρτάσαι από την αεροπορική ή μη επαρκή αεροπορική σύνδεση, το δεύτερο εξαρτάται από συγκεκριμένες αεροπορικές εταιρίες και δει αυτές της Αγγλίας. Άλλο μειονέκτημα είναι η τιμολογιακή πολιτική, που θα έπρεπε να είναι λίγο πιο ευέλικτη. Είναι ένας ακριβός προορισμός, χρειάζεται ακόμα καλύτερη υποδομή, περαιτέρω ανάπτυξη της υποδομής και όχι μόνο των ξενοδοχείων, αλλά και την πόλη γενικότερα συμπεριλαμβανομένων και των ξενοδοχείων.

6. Προβλήματα που δυσχεραίνουν την χάραξη μιας μακροχρόνιας τουριστικής πολιτικής, εκτός από τα μειονεκτήματα που ανέφερα πιο πάνω, είναι ότι ακόμα είναι ένας εποχιακός τουριστικός προορισμός. Έχει το θέμα της εποχικότητας που πρέπει να αντιμετωπιστεί, δεν είναι όπως τα πρώτα χρόνια της τουριστικής ανάπτυξης του τουρισμού της δεκαετίας του '80-90, που ήταν ένας ολόχρονος τουριστικός προορισμός. Εκείνο, που δυσχεραίνει περισσότερο είναι ότι περιοριζόμαστε μόνο σε κάποιους μήνες το χρόνο, το θέμα της εποχικότητας. Πέρα από αυτό, όταν μιλάμε για μακροχρόνια τουριστικά προγράμματα και πακέτα, χωρίς να είμαι ειδήμον επί των πραγμάτων, αλλά μέσα από την εμπειρία και εμπλοκή μου σε τουριστικά θέματα, είναι ριψοκίνδυνο. Με την έννοια ότι ο τουρισμός από τη φύση του είναι ευμετάβλητη βιομηχανία και αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες π.χ. αρκεί μια κρίση στο γεωπολιτικό χώρο που ανήκουμε, όπως αυτή τη κρίση που επηρέασε ανταγωνιστικές μας περιοχές, όπως η Τουρκία, αρκεί μια ευρύτερη οικονομική κρίση, που θα ανατρέψει πάλι τα δεδομένα, όπως αυτή που περάσαμε πριν πέντε χρόνια. Άρα, ο τουρισμός από μόνος του είναι μια ευμετάβλητη δραστηριότητα, οπότε δεν μπορεί να κάνεις μακροχρόνια πρακτική, αλλά μακροχρόνια πολιτική. Δεν ξέρεις πώς θα είναι τα πράγματα στο μέλλον.

7. Σαφώς και είναι σημαντικές οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ήδη πρέπει να πούμε για να είμαστε σωστοί το τουριστικό προϊόν της Πάφου, χαρακτηρίζεται από μια

πολυμορφία. Δεν είναι μόνο ο τουριστικός προορισμός του ήλιου-θάλασσα, αλλά τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα με την πολιτιστική πρωτεύουσα έχουν βάλει έντονο το στοιχείο του πολιτιστικού τουρισμού. Επίσης, καταβάλλονται προσπάθειες για περισσότερη ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού μέσα από τις υποδομές, που έχουν δημιουργηθεί και δημιουργούνται ακόμα στην Πάφο. Βεβαίως του φυσιολατρικού τουρισμού με την περιοχή του Ακάμα και φυσικά το συνεδριακό και ιατρικού τουρισμού που άρχισαν να δημιουργούνται όπως το Αττικό πολυχώρο (500 ατόμων) και στην Παλιά Ηλεκτρική για μικρότερα συνέδρια. Υπάρχει ακόμα δουλειά να γίνει εκεί σ' αυτόν το τομέα, το θέμα εδώ είναι λόγω υποδομών. Βεβαίως, υπάρχουν ιδιωτικές συνεδριακές υποδομές μέσα σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Έχουν γίνει βήματα, χαρακτηρίζεται με πλουραλισμό το τουριστικό στοιχείο, μένουν να γίνουν αρκετά.

8. Καίριας σημασίας ο πολιτιστικός τουρισμός για πολλούς λόγους, πρώτα-πρώτα γιατί σημαίνει ότι έχεις μια πελατεία υψηλού επιπέδου. Όχι, μόνο εισοδηματικού επιπέδου, αλλά και ενός ευρύτερου ποιοτικού επιπέδου. Και είναι αυτός ο τουρισμός που επιδιώκει να έχει η Πάφος. Στην κατεύθυνση αυτή η Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης, με ότι αυτό σημαίνει στο παρόν και στο μέλλον αποτελεί ισχυρό ατού για την περιοχή, που πρέπει να αναπτύξει ακόμα η πόλη, που την ενδιαφέρει ιδιαίτερα για τους λόγους που ανέφερα.

9. Ένας ακριβής ορισμός του πολιτιστικού τουρισμού χρειάζεται ψάξιμο, αυτά προσδιορίζονται από διεθνείς οργανισμούς και συνέδρια. Με την ευρύτερη του έννοια και αξία σε σχέση με την αειφορία, νομίζω ότι είναι η καθαρότερη και η πιο χαρακτηριστική μορφή αειφόρου πολιτισμού. Βασίζεται στον πλούτο τον πολιτιστικό που έχει ένας τόπος κι αυτός ο πλούτος απορρέει από το παρελθόν του. Η πολιτιστική κληρονομιά, η ιστορία, τα αρχαία μνημεία του. Είτε είναι πλούτος που απορρέει από τη σημερινή του δραστηριότητα, μένει εκεί και είναι αναλλοίωτος και μένει να αξιοποιείται και να διευρύνεται ακόμα περισσότερο. Με αυτή την έννοια, λοιπόν, η αειφορία αυτής της μορφής τουρισμού, είναι η πιο σημαντική, όλα τα υπόλοιπα δεν έχουν τόση αειφορία, όσο τις υπόλοιπες μορφές τουρισμού.

10. Το θέμα της συγκρότησης οργάνου διαχείρισης κρίσεων στον τομέα του τουρισμού, αντιλαμβάνεσαι ότι είναι θέμα που αφορά το ίδιο το κράτος, και πως το ίδιο το κράτος διασφαλίζει και προστατεύει τα τουριστικά του προϊόν. Δεν μπορεί ο Δήμος Πάφου, που είναι μια τοπική Αρχή να κάνει ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσεων είναι θέμα που ενδιαφέρει την ευρύτερη πολιτική αρχή και κρατική πολιτική. Όταν, μιλάμε για διαχείριση κρίσεων δεν εννοούμε για ένα-δύο περιστατικά θερμών επεισοδίων, αλλά για

διαχείριση κρίσεων για μια ευρύτερη οικονομική κατάσταση και όλα τα συνεπαγόμενα. Σε ότι αφορά τις συνεργασίες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ο Δήμος Πάφου ως μέρος του ευρύτερου Δημόσιου τομέα με τον ιδιωτικό φορέα, μέσα από τη συνεργασία και το συντονισμό των δράσεων, μπορεί να προκύψει το βέλτιστο θετικό αποτέλεσμα. Χαρακτηριστικά αν η ίδια η πόλη δεν έχει τις κατάλληλες υποδομές πως μπορεί ο ιδιωτικός τουριστικός τομέας να αναπτυχθεί; Άρα αναπόφευκτα πρέπει να υπάρχει μια συνεργασία. Αν δεν συνεργαστεί ο Δήμος με τον ιδιωτικό τομέα πως θα επιδιωχθεί η αύξηση των πτήσεων ή η επέκταση του τουριστικού προϊόντος ή η προσέλκυση νέων αγορών. Όλα αυτά για να γίνονται πρέπει να υπάρχει συνεργασία. Όσον αφορά τη συνεργασία της τοπικής αρχής με το εξωτερικό, ο Δήμος έχει μια σαφή πολιτική αρχή, τη προβολή του τόπου μας στο εξωτερικό, γι' αυτό έχουμε τον υπεύθυνο εξωτερικό σχέσεων που είναι και αρμόδιος για θέματα τουρισμού. Γιατί, μέσω της προβολής της Πάφου στο εξωτερικό, η πόλη αυτόματα γίνεται η προβολή στους χώρους με τους οποίους και στις πόλεις με τις οποίες συνεργαζόμαστε με απτό αποτέλεσμα την αύξηση της τουριστικής ροής από τις πόλεις αυτές. Πολιτική του δήμου, είναι να ανοίγει δρόμους, με τις διεθνείς τους σχέσεις, τις συνεργασίες τους, τις αδελφοποιήσεις με τρίτες χώρες και πόλεις και καλούνται έπειτα οι φορείς του ιδιωτικού τομέα να κάνουν τις δικές τους κινήσεις και επαφές για να αξιοποιήσουν αυτό το δρόμο. Εμείς είμαστε εδώ για να διευκολύνουμε και να ανοίγουμε δρόμο.

11. Για να είναι ολοκληρωμένη, δεν μπορεί να γίνει μεμονωμένα, πρέπει να καθοριστεί μια πολιτική γραμμή από το κράτος και από τον ΚΟΤ, στην οποία θα έρθουμε οι τοπικές αρχές αφενός να αξιοποιήσουμε. Όσον αφορά τις πρωτοβουλίες, που εμείς ως τοπική αρχή αναλαμβάνουμε γίνονται μέσα από την προβολή της πόλης μας μέσω των διεθνών μας σχέσεων. Η σήμανση και η αναγνωσιμότητα γίνεται σε βαθμό, που αφορά τις αρμοδιότητες, που τις αρμόζουν. Η αναγνωσιμότητα προκύπτει μέσα από τη φήμη και την προβολή μέσα από διεθνείς σχέσεις, κατάκτηση τίτλων, όπως η Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης, που γι' αυτό έγινε και γίνεται ευρύτερη γνωστή.

12. Ο θεσμός, σαφώς, και έχει φέρει τουρίστες στην πόλη μας, άμεσα και έμμεσα. Άμεσα, είναι οι τουρίστες που είχαν έτσι κι αλλιώς στο μυαλό τους να πάνε σε ένα τουριστικό προορισμό, που προσφέρει ήλιο και θάλασσα και είναι ιδιαίτερα δημοφιλής σε αγορές στο εξωτερικό και βρήκαν ιδιαίτερο κίνητρο αυτή τη χρονιά, λόγω του θεσμού. Πολύτιμο πολιτιστικό προϊόν, έφερε μια μεγάλη αύξηση που είχαμε αυτό το χρόνο. Ένας, άλλος λόγος, είναι επειδή ακριβώς είναι Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2017, την επισκέφτηκαν, αλλιώς δεν θα την επισκέπτονταν. Υπάρχει μία Τρίτη κατηγορία, που

εγώ ονομάζω έμμεση κατηγορία τουρισμού και είναι όλοι αυτοί που επισκέφτηκαν την Πάφο όχι για να κάνουν τουρισμό αλλά επί ευκαιρία αυτού έγιναν τουρίστες, όπως οι καλλιτέχνες που ήρθαν από το εξωτερικό για τις δράσεις του Πάφος 2017, φορείς του εξωτερικού για επαφές με το Δήμο Πάφου και το Πάφος 2017, οι επιχειρηματίες που επισκέφτηκαν για επενδύσεις κ.τ.λ.

13. Σαφώς, πάντοτε υπάρχει περιθώριο για καλύτερη ενημέρωση και καλύτερη οργάνωση και καλύτερο πολιτιστικό επίπεδο, καλύτερη ποιότητα τουρισμού, καλύτερο πολιτιστικό προϊόν. Πάντοτε υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης, το θέμα είναι να αξιοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερο και να μένουν ανοιχτά περιθώρια για περαιτέρω βελτίωση και αξιοποίηση. Ο εχθρός του καλού, είναι το καλύτερο.

14. Αντιλαμβάνεσαι, ότι το βλέπεις από τον κάτοικο της πόλης. Τον Παφίτη να συμμετέχει και να χαμογελά. Άμα ο ίδιος ο πολίτης έρθει πιο κοντά στην πόλη, νιώσει περήφανος, αποκτήσει αυτοπεποίθηση, αλλάξει νοοτροπία λόγω της επιτυχίας, τότε νιώθει ότι η δική του συμμετοχή δεν πάει χαμένη και προσφέρει/συμβάλλει στην πρόοδο της πόλης του και κατ' επέκταση , γιατί ο ίδιος ο αποδέχτης τελικά είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Τα όποια οφέλη επιστρέφονται σε αυτόν, δεδομένου ότι η οικονομία αυτής της πόλης πάει καλά.

Την επιτυχία την καταλαβαίνουμε και από το τί λένε οι τρίτοι, οι άλλοι. Μέχρι στιγμής, όσοι ασχολούνται με την Π.Π.Ε., άμεσα ή έμμεσα δείχνουν ενθουσιασμένοι από τα επιτεύγματα που κατάφερε να κάνει η Πάφος. Μια μικρή πόλη όπως η Πάφος, σε ιδιαίτερα δύσκολες συγκυρίες- στα μέσα μιας οικονομικής κρίσης- να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ενός τόσο σημαντικού θεσμού. Πάνω από όλα το ουσιαστικό, είναι αυτό που θα μείνει στο μέλλον και θα μείνουν πάρα πολλά, αρκεί να θέλουμε να τα κρατήσουμε. Πέρα από τα τετριμμένα, που είναι οι υποδομές-που αναπόφευκτα θα μείνουν, για να αξιοποιηθούν χρειάζονται άνθρωποι και πολιτικές για να τις αξιοποιήσουν, να μην ερημωθούν. Εκείνο, που θα μείνει στην Πάφο, είναι η αυτοπεποίθηση που δημιουργήθηκε στους κατοίκους της και το παράδειγμα ότι άμα θέλουμε μπορούμε να πετύχουμε πολλά αρκεί να το παλεύουμε, αυτό θα είναι το πιο ουσιαστικό κέρδος.

15. Η προσπάθεια είναι όλη αυτή η εμπειρία, η γνώση και οι υποδομές που έχουν συσσωρευτεί, να μπορέσουν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω βήματα. Ο τρόπος που θα αξιοποιηθούν, μέσα από ποια οργανωτική μορφή, είναι κάτι που μελετάται και θα υπάρξουν ανακοινώσεις. Το διάδοχο βήμα του 2017, ήδη βρίσκεται πάνω στο 'τραπέζι'

και θα δοθεί συνέχεια στο πλαίσιο της πλήρους αξιοποίησης των γνώσεων και των εμπειριών που έχουν συσσωρευτεί.

Στέλιος Παπαγεωργίου – Υπεύθυνος Εθελοντισμού στον Οργανισμό του Πάφος 2017
14/11/2017

1. Το στοιχείο της πόλης που είναι ζωτικής σημασίας, αυτή τη δεδομένη στιγμή είναι η οργάνωση και η ανάπτυξη που έχει επιτύχει από το 2012 με την ευκαιρία του τίτλου της Πάφου ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2017. Όλη η οργάνωση, όλη η δομή, όλος αυτός ο κόσμος που ήρθε κοντά, κυρίως εθελοντές και καλλιτέχνες όλων των ειδών, είτε ως θεατές και ακροατήριο σε όλες τις εκδηλώσεις. Ήταν μια συνεχής ανοδική πορεία, είναι το πιο σημαντικό στοιχείο αυτή τη στιγμή μέσα στην Πάφο. Αυτό το πράγμα πρέπει να το διαφυλάξουμε και να το αναπτύξουμε ακόμα περισσότερο για να έχει συνέχεια. Η ευκαιρία του τίτλου αυτή, έβαλε την Πάφο στο χάρτη των πολιτιστικών δρώμενων της Ευρώπης αλλά και του κόσμου ολόκληρου, αφού οι συνεργασίες ήταν διεθνείς. Προσφέροντας το απλόχερα, σωστά δομημένα, σωστά οργανωμένα, σωστά ελεγχόμενα για το καλό της πόλης, των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών για την συνέχεια της ανάπτυξης.

2. Ο οργανισμός του Πάφος 2017, είναι ένας ανεξάρτητος οργανισμός, δεν έχει να κάνει με το Δήμο Πάφου. Ήταν και η τακτική που ακολουθούσε να είναι ανεξάρτητο, θα διοικείται ανεξάρτητα και δεν θα υπάρχουν πολιτικές επιβολές. Αυτό ήταν ένα συστατικό της επιτυχίας, αφού δεν είχε να κάνει με πολιτικές αποφάσεις. Ο Δήμος Πάφου, είναι απλά μέτοχος-ένας από τους κύριους μετόχους, οπότε δεν ξέρω αν άλλαξε η δομή του. Οπότε ο κλήρος τώρα πέφτει στο Δήμο Πάφου, αν θα συνεχίσει μετά και πως. Σίγουρα αρκετά δεδομένα και αρκετή τεχνογνωσία πέρασε από τον οργανισμό στο Δήμο. Από εκεί και πέρα το πως θα συνεχίσει και με ποιόν τρόπο είναι μια πολιτική απόφαση. Υπήρχε συνεργασία, αλλά ήταν ανεξάρτητο από το τρόπο που θα οργανωθούν και θα πραγματοποιούνταν και διαφορετικό προσωπικό.

3. Δεν μπήκε σε κανένα συγκεκριμένο μοντέλο και η πρόταση ήταν εντελώς πρωτοποριακή και ο λόγος που ψηφίστηκε ήταν αυτός- αξίζουν πολλά συγχαρητήρια σε αυτούς που σκέφτηκαν την ιδέα, του «ανοιχτού εργοστασίου πολιτισμού». Λόγω απουσίας δομών και υποδομών προτείνουν εκδηλώσεις παντού, δηλαδή έξω στις πλατείες, στα πάρκα, σε ξεχασμένα σημεία της πόλης. Κάτι που έδωσε την ευκαιρία σε κατοίκους και επισκέπτες να γνωρίσουν την πόλη καλύτερα. Όσον αφορά το κομμάτι της οργάνωσης πήραμε κάποια τεχνογνωσία από προηγούμενες

Π.Π.Ε. και κάποιους άλλους οργανισμούς πολιτισμού όπως φεστιβάλ μονοδράματος, που υπήρχε από πριν, τα οποία επεξεργάζονται και προσαρμόζονται στα μέτρα της πόλης. Στο τελευταίο report, που είχε η ειδική επιτροπή ελέγχου για κάθε εξάμηνο από το 2012, έχει καταγράψει ότι η Πάφος αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα προς μίμησης ως Π.Π.Ε. Πως μια μικρή πόλη με λίγους κατοίκους, με το πιο χαμηλό στην ιστορία του θεσμού budget κατάφερε να έχει τόσο πλούσιο πρόγραμμα, τόση προσέλκυση καλλιτεχνών, τόση προσέλκυση θεατών, εθελοντών με τόσο επιτυχημένη ανοδική πορεία.

Οπότε ίσως η Πάφος να είναι μοντέλο για μελλοντικές Π.Π.Ε. Γιατί, όταν τα λεφτά είναι λίγα η έμπνευση αναγκάζει να είσαι πιο δημιουργικός.

4. Εξασφαλίζεται με τρία βασικά συστατικά: την πολύ καλή στελέχωση, την πολύ καλή εκπαίδευση και πολύ καλή οργάνωση και λειτουργία. Αυτά τα συστατικά η Πάφος τα είχε. Επίσης, με το πιο μικρό ποσοστό προσωπικού με 15 άτομα τώρα, 8 το 2016, 4 το 2015 και με αυτά τα δεδομένα κατάφερε με μεράκι, με φιλότιμο, με πολύ αγάπη για την πόλη να γίνουν πολλές εκδηλώσεις, και οι πλείστες επιτυχημένες. Που εμπλέξαμε και οργανώσαμε σύνολα της τοπικής κοινωνίας όπως το Dance Culture κάτω από την ομπρέλα του Πάφος 2017 για ένα υψηλότερο ποιοτικό επίπεδο.

5. Σημαντικότετοι παράγοντες στον τουρισμό στην Κύπρο, λόγω της γεωγραφικής θέσης μέσα στον κέντρο τριών ηπείρων, όλοι οι δρόμοι περνούν από εδώ. Πολύ εύκολοι δίοδοι, οι οποίοι θα έπρεπε να έχουν αξιοποιηθεί, αν και έχουν γίνει βήματα τα τελευταία χρόνια. Όπως στον αθλητικό τουρισμό, που ξέρω καλά ότι έχουν δημιουργηθεί γήπεδα στον Αγία Νάπα, που έρχονται για προετοιμασία και training, λόγω του πολύ καλού καιρού. Καταδυτικός, οπωσδήποτε, αλλά τα πάντα σκαλώνουν στις πολιτικές αποφάσεις (η ΕΤΑΠ είχε κατάθεσε έκθεση για δημιουργία καταδυτικού πάρκου, λόγω της περιφραξής και των αρχαίων που βρίσκονται εκεί αλλά δεν πέρασε). Υπάρχουν θέματα όπως ο φωτισμός, το parking, η σήμανση, η καθαριότητα κ.ά. που πρέπει να περάσουν από πολιτική έγκριση και πάλι βρίσκουμε εμπόδια. Υστερούμε πολύ στο κομμάτι του αυτοσχεδιασμού για μακροχρόνια ανάπτυξη και εστιάζουμε μόνο σε πρόσκαιρα έσοδα.

6. Οι παράγοντες που συνδέουν την κρίση είναι καθαρά πολιτικοί, κατά τη γνώμη μου. Η μη ύπαρξη σοβαρών αποφάσεων για το καλό του τόπου και την ανάπτυξη του τουρισμού δυσχεραίνει την καλή λειτουργία μια τοπικής κοινωνίας. Ο οργανισμός του Πάφος 2017 ήταν ένας ανεξάρτητος από πολιτικές αποφάσεις και διοικείτο ανεξάρτητα, αυτό τον έκανε βιώσιμο και επιτυχημένο. Επομένως, τα προβλήματα είναι πάντα πολιτικής φύσεως, η άγνοια περισσότερων των πολιτικών για θέματα πολιτισμού και πόσο σημαντικός είναι ο πολιτισμός στον τουρισμό. Ελπίζω αυτή τη χρονιά με την αύξηση

των αεροπορικών γραμμών να έρχονται άτομα που δεν έρχονταν, επειδή ακριβώς η Πάφος είναι Π.Π.Ε. Αν οι πολιτικοί είναι λίγο πιο ενημερωμένοι και έχουν λίγο περισσότερη γνώση, γιατί τα υπόλοιπα συστατικά του τουρισμού τα έχουμε ήλιο/θάλασσα, απουσιάζει το κερασάκι-ο πολιτισμός, που πρέπει να προσέξουμε.

7. Σημαντικότερος παράγοντας που απέδειξε τη σπουδαιότητα του, με συνεργάτη του τον ΚΟΤ και άλλες τουριστικές αναπτυξιακές εταιρίες. Προσπαθήσαμε να προβάσουμε το τουριστικό προϊόν που έχει η Πάφος.

8. Πρέπει να ασχοληθούμε με αυτό, με επενδύσεις για μακροχρόνια κέρδη και οφέλη. Με σωστά οργανωμένες και δομημένες δράσεις που πλέον έχουν γίνει θεσμοί.

9. Στην περίπτωση της Πάφου, αιεφόρος ανάπτυξη μέσω του πολιτισμού θεωρώ έγινε ήδη μια προεργασία για το μέλλον. Σίγουρα, χρειάζεται πολλές συνεργασίες, άλλους οργανισμούς, άλλους δήμους, άλλες χώρες ώστε να υπάρχει μια βάση, με σημαντικούς συμπαίχτες. Παράδειγμα, μια συνάντηση πολλών εθελοντικών ομάδων, ή εκπροσώπων εθελοντισμού παλιότερων Π.Π.Ε. για να συνεχιστεί αυτή η εθελοντική δράση με αφορμή την Π.Π.Ε. Τέτοια κομμάτια μπορούν να υπάρχουν σε όλους του τομείς. Ακόμα, όμως, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι καλά οργανωμένη. Συνεχίζοντας στο ίδιο παράδειγμα δεν υπάρχουν κάποια δεδομένα για τον εθελοντισμό. Αυτό είναι δική μας πρωτοβουλία, προσπαθούμε να κάνουμε κάτι χειροπιαστό για να αξιοποιηθεί.

10. Σίγουρα, όλα είναι αλληλένδετα και θέλοντας και μη είναι συνδεδεμένα, δεν μπορούν να αποκοπούν. Τώρα όσο, αφορά το όργανο διαχείρισης κρίσεως, δεν θα το έλεγα έτσι, αλλά φορέα, ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός κάτω από την ομπρέλα του Δήμου, κάτω από την ομπρέλα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, που να χαράσσει τη γραμμή ενός πολιτιστικού προγράμματος. Που οι άνθρωποι που το στελεχώνουν να είναι γνώστες του αντικειμένου, μακριά από πολιτικές αποφάσεις και πολιτικά συμφέροντα.

11. Τη σήμανση η Πάφος τώρα την έχει, είναι η Π.Π.Ε. 2017, την επόμενη φορά που η Κύπρος θα έχει κάτι ανάλογο είναι μετά από τριάντα χρόνια. Υπάρχει αναγνωσιμότητα, μπορεί όχι στο 100%, αλλά σίγουρα στο 70% του κόσμου που ασχολείται με τον πολιτισμό. Οι συνεργασίες που έγιναν με άλλες χώρες και οργανισμούς, ήταν πάρα πολλές, από το 2012 μέχρι και σήμερα, οπότε μπήκαμε στο χάρτη. Τώρα μένει να κρατηθεί εκεί και να προσφέρει ένα καλό πολιτιστικό προϊόν. Αν δεν το διαχειριστεί σωστά, δε θα πετύχει. Είναι μια απίστευτη ζύμη, που πρέπει να ζυμωθεί σωστά και να μοιραστεί. Δεν έχουν γίνει βλέψεις για το μετά, έχει αργήσει να παρθεί μια απόφαση για το γιατί και πως. Έπρεπε να ήδη από το 2016 το μετά, όμως το focus είναι αλλού.

12. Έγινε το αδιαχώρητο. Με γεμάτα ξενοδοχεία και με γεμάτες κρατήσεις και για το 2018, με sold out εκδηλώσεις, με απίστευτη αύξηση τουριστών. Μπήκαν πολλές καινούριες αεροπορικές εταιρίες. Δεν υπάρχει κάτι συγκεκριμένο που να προτιμάνε, υπάρχει, μια μεγάλη γκάμα για όλα τα γούστα.

13. Σαν υπεύθυνος του προγράμματος εθελοντών, αν δεν ερχόταν ο Χριστόδουλος που έτυχε να μην έχει βρει δουλειά και να κάνει το internship, του ως μια ευκαιρία για να κάνει κάτι άλλο, ή ο Frederico - φοιτητής από την Ιταλία, δεν θα μπορούσα να ανταπεξέλθω. Αυτό ισχύει και για τα άλλα πέντε τμήματα του Πάφου 2017, παράδειγμα το τμήμα του marketing για δύο χρόνια αποτελείτο από δύο κοπέλες και τώρα από μια, η οποία πρέπει να ενημερώσει μέσα μαζικής δικτύωσης, ιστοσελίδα, να τυπώσει φυλλάδια και προγράμματα με απίστευτο όγκο εργασίας. Δεν μπορούμε με τόσο μικρή στελέχωση να καταφέρουμε πολλά. Όμως, με τα μέσα που είχαμε, είχαμε επιτυχία. Η περισσότερη προσελκύσει κόσμου, δεν θα ήταν διαχειρίσιμη.

14. Νομίζω, πως έχω πει πως πήγε όλο αυτό. Αρκετά καλά με τα δεδομένα που υπήρχε, θα μπορούσε να είχε πάει καλύτερα. Θεωρώ πως πρέπει να δημιουργηθεί αυτός ο ανεξάρτητος φορέας πολιτισμού για να συμπεριληφθούν εκδηλώσεις κάτω από την αιγίδα του, για να βγει κάτι ωραίο για το μέλλον. Αν γίνει, το πότε θα γίνει, το πως, με ποιόν τρόπο είναι μια πολιτική απόφαση.

15. Προσωπικά, χωρίς να υπάρχει κάτι χειροπιαστό για το μέλλον και έχοντας αυτή την εμπειρία και τη γνώση από το θεσμό και από το πρόγραμμα εθελοντισμού, που είναι το πιο ζωντανό κομμάτι της Π.Π.Ε. και επειδή μόχθησα για να βρω την κατάλληλη φόρμουλα για να δουλέψει όλο αυτό, δεν θέλω να τελειώσει. Είναι κρίμα, να μείνουν αυτά τα πράγματα για μας. Κι αυτό το σενάριο θα γίνει από δική μας πρωτοβουλία, ώστε να έχουν κάτι να βασιστούν οι επόμενοι. Στόχος, να μπορέσει να συνεχίσει όλο αυτό. Ρόλος του οργανισμού, είναι το πρώτο τρίμηνο του 2018 να κλείσει βιβλία. Έχει γίνει ήδη κατάθεση προς την κυβέρνηση, ώστε να συνεχίσει όλο αυτό και αναμένουμε.

Νάσος – Πρόεδρος Εταιρείας Τουριστικής Ανάπτυξης Πάφου 22/11/2017

1. Ζωτικής σημασίας για τον τουρισμό της Πάφου, είναι οι υποδομές- ξενοδοχειακές, πολιτιστικές. Όσον αφορά το κομμάτι του πολιτισμού, είναι πρώτα από όλα η κουλτούρα των ανθρώπων της περιοχής και βεβαίως οι υποδομές της πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής. Αν το δω πιο τουριστικά ακόμα, ένα δυνατό σημείο της Πάφου και ένα σημείο που πρέπει να προωθούμε είναι η όμορφη ύπαιθρός της. Άρα, όλα αυτά είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση αλλά και την περαιτέρω ανάπτυξη της Πάφου.

2. Εγώ θα σου πω ως τρίτος και ως συνεργάτης του δήμου. Θεωρώ ότι τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, ο δήμος άλλαξε σε πολύ μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του και νομίζω ότι είναι εμφανές στα έργα, που έχουν γίνει και στους χώρους πρασίνων και στον ευπρεπισμό της πόλης και ακόμα στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας.

3. Εμείς, ως φορέας τουρισμού θεωρήσαμε ως μια μεγάλη ευκαιρία το θεσμό της Π.Π.Ε. Είχαμε γνωρίσει και παλαιότερα περιοχές που είχαν κερδίσει αυτό τον τίτλο και είδαμε πως αν χρησιμοποιήσουμε σωστά την εξέλιξη, μπορεί να μας βοηθήσει. Πραγματικά, από την πρώτη στιγμή βάλουμε σε πρώτο πλάνο το θεσμό και ακριβώς προσπαθήσαμε να προωθούμε και θα συνεχίσουμε να προωθούμε και μετά το 2017, τόσο την αλλαγή όσο και την αναβάθμιση, που αναμέναμε να επέρθει και ήρθε. Άρα εμείς ακολουθήσαμε μια πολιτική που είδαμε κάποιες καλές πρακτικές και από άλλες περιοχές και η όλη συνεργασία τόσο με το Πάφος 2017 όσο και με το δήμο, ήταν άψογη. Μπορεί να αποτελέσει μοντέλο και μια πολιτική για άλλες Π.Π.Ε., ότι καταφέραμε το maximum που θα μπορούσαμε.

Είχαμε αύξηση στη συνθεσιμότητα, στην αύξηση των αφίξεων των επισκεπτών, σωρεία εκδηλώσεων και άλλαξε η νοοτροπία των κατοίκων. Διότι, είχε νέες εκδηλώσεις, πολλές εκδηλώσεις και πήγε καλά.

4. Είναι ένα μεγάλο ερώτημα. Εδώ εμπλέκονται διάφοροι φορείς. Όμως, εγώ θεωρώ ότι υπάρχει ανάγκη συνέχισης αυτής της εξέλιξης που έχουμε. Υπάρχουν 2-3 μοντέλα, που θα μπορούσαν να αναλάβουν αυτή την εξέλιξη. Πρώτα από όλα, υπήρχε ένα Πάφος 2017 που είχε μια τεχνογνωσία, αυτός ο φορέας θα μπορούσε να είναι ένας περιφερειακός φορέας διαχείρισης πολιτιστικών εκδηλώσεων, των υποδομών, την διεκπεραίωση των προϋπολογισμών, των στρατηγικών σχεδίων, του προγραμματισμού εκδηλώσεων.

5. Ακόμα ένα μεγάλο ερώτημα. Διότι, αν τα αφήσουμε θα αποτελέσουν έργα όπως αυτά των Ολυμπιακών αγώνων και αυτός είναι και ο προσωπικός μου φόβος, ότι τα μεγάλα έργα όπως το Μαρκίδειο, το Αττικόν, οι μεγάλες υποδομές ίσως μείνουν ανεκμετάλλευτες. Άρα, εδώ πρέπει να υπάρχει συνεργασία αυτού του φορέα με το Δήμο Πάφου, που είναι ο ιδιοκτήτης των υποδομών και έτσι θα μπορέσουμε να συντηρούμε, να υπάρχει μια προβολή και διαχείριση και εμείς από τη δική μας πλευρά να προωθούμε και να προβάλλουμε.

Ένα άλλο σενάριο είναι να υπάρξει μια συνεργασία και εμείς ως φορέας και τα ξενοδοχεία ως φορέας και ο Δήμος Πάφου ως οργανισμός και το Πάφος 2017 ως οργανισμός και να

αποτελέσουν πυρήνας, ο οποίος θα κάνει την παραγωγή και την προβολή και τη διαχείριση. Άρα, υπάρχουν λύσεις, αν υπάρχει θέληση.

6. Το πρόβλημα της χάραξης μιας μακροχρόνιας τουριστικής πολιτιστικής πολιτικής είναι λόγω δύο πραγμάτων. Πρώτον, δεν υπάρχει ένα υπουργείο ή ένας οργανισμός, ο οποίος να μπορεί να χαράξει και να υλοποιήσει την χάραξη αυτής της πολιτικής και στρατηγικής. Πολλά πράγματα του τουρισμού είναι κατανεμημένα σε πολλά υπουργεία και σε πολλούς φορείς και πολλές υπηρεσίες και αυτό δυσχεραίνει το συντονισμό δράσεων. Το άλλο πρόβλημα είναι δυστυχώς, ακόμα, οι προϋπολογισμοί του κράτους και των διαφόρων οργανισμών, που είναι ετήσιοι. Δεν μπορείς να πραγματοποιήσεις ότι θέλεις 1 δις από σήμερα μέχρι 2020 για να κάνω υλοποίηση αυτών των θεμάτων. Η κρίση στον τουρισμό έρχεται συνήθως από εξωτερικούς παράγοντες και κάποτε μας κινητοποιεί και κάποτε μας παρασέρνει. Για μας η κρίση, ήταν τουριστική ευκαιρία. Αλλά όταν υπάρξει κρίση στη χώρα μας δεν υπάρχουν τρόποι διαχείρισης και καμιά πολιτική. Είμαστε συνδεδεμένοι με δύο γεωγραφικές αγορές, αν η Αγγλία αύριο έχει μια οικονομική κρίση, τότε η Κύπρος θα έχει κρίση και δεν υπάρχει εναλλακτική. Είμαστε συνδεδεμένοι με τη Ρωσία, αν η εισοδηματική αξία του ρουβλιού παραλύσει, δεν έχουμε πολιτική για διαχείριση. Ακόμη, είμαστε στη θεωρία. Τα πλεονεκτήματα είναι η καλή ξενοδοχειακή υποδομή, τα πλούσια αρχαιολογικά ευρήματα και πολιτισμό, τις πεντακάθαρες θάλασσες της Μεσογείου. Επιπλέον, είμαστε ένας ασφαλής προορισμός και έχουμε μια καλή και ευρεία γκάμα εμπειριών. Δηλαδή μπορούμε να ικανοποιήσουμε κάποιο νεαρό ζευγάρι και από την άλλη οικογένειες αλλά και κάποιο αθλητή. Ωστόσο, πρέπει να εστιάσουμε στην εποχικότητα της Πάφου, ώστε να την καταστήσουμε ολόχρονο προορισμό. Τα μειονεκτήματα είναι ότι ανέπτυξε ένα μονοδιάστατο τουριστικό προϊόν, δηλαδή δεν έχουμε προβλέψει ότι οι αγορές μας δεν θα είναι μόνο η Αγγλία, που τους ενδιαφέρει μόνο η πισίνα και το ham&cheese και δεν τους ενδιέφερε η παραλία και αφήσαμε τις παραλίες μας χωρίς καλή ποιότητα υπηρεσιών. Εστιάζουμε στην εικόνα του ήλιου-θάλασσα, κάτι που αναγνωρίσαμε πριν 10 χρόνια και ακόμα προσπαθούμε να αλλάξουμε. Περιορισμένη προσβασιμότητα, όχι μια τόσο ξεκάθαρη εικόνα της Πάφου για το τι είναι (μοιάζει με τις Κάννες ή με ελληνικό νησί;). Έχει ψηλά λειτουργικά κόστη, έχει πρόβλημα πόρων (υδάτινη & ανθρώπινο δυναμικό), προβλήματα προορισμού και όχι τουριστικού προϊόντος.

7. Η διαφοροποίηση της Πάφου βασίζεται ακριβώς πάνω σε πράγματα εκτός της εμπειρίας ήλιου-θάλασσας κι αυτό προσπαθούμε να προωθήσουμε μέσα από τη δράση μας τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού σε πρώτη προτεραιότητα. Οι οποίες μπορούν να

μας δώσουν μια καλή λύση στα προβλήματα της εποχικότητας και είναι εκεί ο στόχος μας μια ολόχρονα τουριστική πόλη. Συμμετέχουμε σε εκθέσεις εξωτερικού, για να προωθήσουμε τέτοιες μορφές τουρισμού, φιλοξενούμε δημοσιογράφους, τουριστικούς πράκτορες για να γνωρίσουν αυτές τις προσπάθειες.

8. Ο ορισμός του πολιτιστικού τουρίστα είναι δύσκολο να υπάρξει, γιατί είναι δύσκολη η εννοιολογισή. Τα στοιχεία που υπάρχουν όπως από τον ΚΟΤ, για ο θρησκευτικό τουρισμό αλλά δύσκολο να καθορίσεις ποιοι είναι αυτοί που επισκέφτηκαν. Είναι πάρα πολύ σημαντικό, διότι αν δεις τι είναι πολιτισμός, κουλτούρα, το φαγητό μας, η γλώσσα μας, η θρησκεία μας, όλα αυτά είναι που είπαμε και ποιο πάνω. Προωθούμε τον αρχαιολογικό μας πλούτο, προωθούμε τη γαστρονομία μας ακόμα και την ελληνική γλώσσα. Προωθούμε όλα όσα έχουν να κάνουν με την κουλτούρα μας, είναι πολύ σημαντικό στοιχείο και μια κατηγορία του τουρισμού, μέσα από όλα τα ηλεκτρονικά μέσα που υπήρχαν σήμερα όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωση, είτε ακόμα και πιο παραδοσιακές μορφές, επειδή είναι πολύ σημαντικές. Υπάρχουν εξειδικευμένα show και εξειδικευμένα έντυπα υλικά, ηλεκτρονικό υλικό, στα οποία μπαίνουν καταχωρίσεις που υπερθεματίζει τον πολιτιστικό τουρισμό είτε είναι από εμάς είτε είναι από άλλους.

Βεβαιότατα ότι έχει να κάνει με τον πολιτιστικό τουρισμό, τουρισμό υπαίθρου κι όλο αυτά πρέπει να συνάδουν και να ικανοποιούν τα κριτήρια της αειφόρου ανάπτυξης είτε αυτή είναι κοινωνική, είτε οικονομική, είτε περιβαλλοντική. Οποιαδήποτε ανάπτυξη πρέπει να είναι πιο αειφόρα. Πρόσφατα έχουμε κερδίσει ένα βραβείο για την ποιότητα των ακτογραμμών μας, που είναι μια προσπάθεια προς την αειφορία και προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, συμπεριλαμβανόμαστε στους top 10 προορισμούς ως Πάφος και παράλληλα διάφοροι οργανισμοί προσπαθούν να έχουν το κομμάτι της βιώσιμης ανάπτυξης.

9. Όσον αφορά τον πολιτιστικό τουρισμό και άλλες κατηγορίες τουρισμού πρέπει να υπάρχει όργανο διαχείρισης αυτών των θεμάτων. Οι πολιτικοί, ίσως, πρέπει και γίνεται μια προσπάθεια για ίδρυση υφυπουργείου τουρισμού, το οποίο να χαράσσει την πολιτική και θα συντονίζει την όλη τουριστική προσπάθεια.

10. Με τις εξελίξεις που υπάρχουν με την αναβάθμιση και αλλαγή του ΚΟΤ, το υφυπουργείο θα είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση κρίσεων μαζί με τους εταίρους της βιομηχανίας του τουρισμού, άρα είμαστε στο σωστό δρόμο.

11. Θέλουμε δουλειά και στο κομμάτι της Κύπρου αλλά και στο κομμάτι της Ευρώπης. Υπάρχουν όργανα στην Ευρώπη για προώθηση της Ευρώπης ως προορισμό. Τώρα η προώθηση αν θα γίνει κάτω από κάποιο brand ή γίνεται ξεχωριστά από τα συνιστώντα

κράτη, αν τα όργανα αυτά το πάρουν πιο σοβαρά και κάνουν σωστές κινήσεις προώθησης, με ολοκληρωμένη προσπάθεια, θα είχε καλύτερο αποτέλεσμα.

12. Είναι διάφορα γούστα και εξαρτάται από την περίοδο. Προτιμούν συγκεκριμένες εκδηλώσεις. Η επιτυχία είναι να δούμε ποιες εκδηλώσεις έχουν κοινό και τις καλές πρακτικές, ειδικά από την Π.Π.Ε και να σχεδιάσουμε τι πρέπει να γίνει και την επόμενη χρονιά.

13. Ναι, θα μπορούσε. Αλλά δεν είχαμε τη προπαίδεια για αυτό το θεσμό. Παρόλο που έγιναν θαύματα και όσον αφορά την προώθηση και στην οργάνωση. Πάντα υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και στα άτομα και στους φορείς. Ναι, έγινε καλή δουλειά αλλά θα μπορούσε να γίνει πιο επιθετική προβολή, που ήταν κάτι που υστερούμε. Όπως και η έλλειψη πόρων, δεν είχαμε κονδύλια για προώθηση σε διάφορες αγορές που μας ενδιέφεραν.

14. Απέδωσε. Μπορεί να πάρουμε και το μέγιστο που θα μπορούσαμε να πάρουμε από αυτό το θεσμό. Τόσο σε τουρισμό, τόσο σε καλλιέργεια παιδείας, τόσο σε ανάπτυξη υποδομών, όσο και σε αλλαγή νοοτροπίας και κουλτούρας. Απέδωσε πάρα πολύ σε αυτούς τους τομείς. Σίγουρα θα μείνουν τα έργα, η τεχνογνωσία και ο πολιτισμός που κέρδισε ο Πάφιος. Οι σκέψεις μου είναι αυτές που είπαμε πριν, ότι αυτή η στιγμή δεν πρέπει να χαθεί, αλλά πρέπει άμεσα να συσταθεί αυτός ο φορέας διαχείρισης της υποδομής και των πολιτιστικών εκδηλώσεων της επαρχίας, για να συνεχίσει αυτό το έργο.

15. Εμείς, ως φορέας τουρισμού θέλουμε και επιδιώκουμε να υπάρχει πολιτιστική ζωή στην Πάφο και την ευρύτερη περιοχή. Θέλουμε και είμαστε έτοιμοι να συμβάλουμε είτε με την προβολή εκδηλώσεων, είτε με την ανάπτυξη εκδηλώσεων αν μας ζητηθεί. Είμαστε συνεργάτες τόσο με το Δήμο, όσο και με το Πάφος 2017, όσο και με τους φορείς που ασχολούνται με τα πολιτιστικά. Έτσι, μπορούμε να συνεχίσουμε το έργο της με την ανάπτυξη εκδηλώσεων και αξιοποίηση των υποδομών, ενώ εμείς θα παίζουμε το ρόλο της προβολής και της προώθησης.

Άντρη Τσαρτσαλη – Αρμόδια Υπερησιακή Δήμου Πάφου, 21/12/2017

1. Την πλούσια ιστορία της, τον πολιτισμό και τους ανθρώπους που αγαπούν την πόλη τους και πάνω από όλα τους ανθρώπους της.

2. Η λειτουργία του Δήμου, έγινε πιο αποτελεσματική και ικανή στην αντιμετώπιση δυσκολιών και προβλημάτων.

3. Ήταν αναγκαία, για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της ανάληψης μιας τόσο μεγάλης διοργάνωσης, όπως η Πολιτιστική Πρωτεύουσα. Έπρεπε να αντιμετωπιστούν ελλείψεις της πόλης, σε παιδεία και υποδομές.
4. Σωστή οργάνωση, προγραμματισμός και κινητικότητα της κοινωνίας, με τη χρήση όλων των δυνατοτήτων της πόλης.
5. Ιστορία, αρχαιολογία, καλό κλίμα, αρχαιολογικός πλούτος. Η δυνατότητα να προσφέρεις ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων για όλα τα γούστα. Το μειονέκτημα από την άλλη είναι η εξάρτηση του τουριστικού προϊόντος από συγκεκριμένες αγορές και το μοντέλο του all inclusive.
- 6-7. Οι ερωτήσεις 6 και 7 δεν απαντήθηκαν λόγω έλλειψης γνώσης για το αντικείμενο.
9. Μεγάλη σημασία, ιδίως μετά το 2017, έτος που η Πάφος έγινε γνωστή μέσα από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Μέσω των κεκτημένων του Πάφος 2017, οι τοπικοί φορείς μπορούν να αναπτύξουν διεθνείς σχέσεις και να διοργανώσουν εκδηλώσεις διεθνούς κύρους και εμβέλειας.
10. Με τη διαφύλαξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και με το σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον.
11. Η Κύπρος είναι χώρα κατ' εξοχήν τουριστική και πρέπει να έχει συγκροτημένη τουριστική πολιτική. Αυτό θα συμβεί με τη δημιουργία Υπουργείου τουρισμού το οποίο θα συντονίζει τις ενέργειες όλων των εμπλεκόμενων φορέων και υπηρεσιών και θα είναι υπεύθυνο για τη χάραξη μιας μακροχρόνιας εθνικής στρατηγικής.
12. Προβολή μέσω ολοκληρωμένης και μελετημένης στρατηγικής, η οποία έχει καθοριστεί από ένα κεντρικό φορέα.
13. Έχει προσελκύσει εκατοντάδες τουρίστες στη πόλη μας, κυρίως σε εκδηλώσεις με διεθνή εμβέλεια και ευρωπαϊκή διάσταση, αλλά και εκδηλώσεις που αναδεικνύουν την παράδοση και τον πολιτισμό του τόπου μας.
14. Βεβαίως, πάντοτε υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και το θέμα έγκειται και στην οικονομική πτυχή και στη διάθεση των αρμοδίων φορέων και αρχών για να προσφέρουν την βοήθεια τους για τη δική τους προβολή.
15. Μέσα από το Πάφος 2017, η Πάφος έγινε γνωστή σε ολόκληρη την Ευρώπη, ταυτόχρονα κατόρθωσε να βελτιώσει τη ψυχολογία των πολιτών και να κινητοποιήσει τις δυνάμεις της. Αυτή η δυναμική πρέπει να συνεχιστεί μέσω ενός φορέα που θα διαδεχθεί το Πάφος 2017.

16. Στόχος, να διατηρηθεί η δυναμική που δημιουργήθηκε και να δοθεί η ανάλογη συνέχεια μέσα από διοργάνωση εκδηλώσεων υψηλού επιπέδου και συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία:

Αθανασίου, Ε. 2012. *Η έννοια της βιώσιμης πόλης στη συνθήκη της κρίσης. Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση*, 2 (47). Ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2018, από <http://www.peakremagazine.gr/article/η-έννοια-της-βιώσιμης-πόλης-στη-συνθήκη-της-κρίσης.html>

Αραβαντινός, Α., 2002, *Δυναμικές και σχεδιασμός κέντρων στην πόλη των επόμενων δεκαετιών - προς συγκεντρωτικά ή αποκεντρωτικά σχήματα*, Περιοδικό Αειχώρος.

Βουδούρη, Δ., 1992. *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην προοπτική της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Γοσποδίνη, Α., 2006. *Περιγράφοντας, ερμηνεύοντας και ταξινομώντας τα νέα τοπία της μεταβιομηχανικής πόλης*, στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος (επ.), *Τα Νέα Αστικά Τοπία και η ελληνική πόλη*. Αθήνα: Κριτική.

Γοσποδίνη, Α., 2007., *Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων*. Αθήνα: Αειχώρος.

Γούσιος Δ., Μαρδάκης, Π., & Φαρασλής, Ι., 2012. *Εργαλεία Υποστήριξης για την Επιλογή Τοπικών Στρατηγικών Χωρικής Ρύθμισης της Σχέσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και Τοπίου*. Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου, ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Δέφνερ, Α., Καραχάλης, Ν., 2012. *Marketing και Branding του Τόπου: Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Δελλής Γ., 2003. *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο, πρακτικά συνεδρίου*, Αθήνα.

Ζαβρίδης, Ν., 2017. *Πάφος 2017 η/και Πάφος ξανά*. Ανακτήθηκε στις 23 Μαρτίου 2018, από

file:///C:/Users/Marina/Desktop/διπλωμαατική/5thSMC_May16_1530_Neophytos_Zavrides-Paphos_2017.pdf

Ζορμπά, Μ., 2015. *Ο πολιτισμός της καθημερινής ζωής ως εργαλείο παρέμβασης σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης*. Χρόνος, Τεύχος 28.

Καραχάλης, Ν., 2006. *Η Δημιουργία και διαχείριση πολιτιστικών τουριστικών περιοχών σε πόλεις μεσαίου μεγέθους: Ευρωπαϊκή εμπειρία και βέλτιστες πρακτικές*. Αθήνα: Πάντειο

Καραχάλης, Ν., 2010. Πολιτιστικές περιοχές, Αστική Ανάπλαση και Εξευγενισμός στην Αθήνα, το Μάντσεστερ και τη Βαρκελώνη. Στο Ελληνική Γεωγραφική Εταιρεία, Πρακτικά του 9ου Πανελλήνιου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. Ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου 2018, από <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/view/9990/9738>

Κόνσολα Ν., 1995. *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κόνσολα, Ν., 2006. *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Κουρή, Μ., 2008. *Πολιτιστικό Μάρκετινγκ, στο Πολιτιστική Διαχείριση*. Άρτα: Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής.

Κυριαζή, Ν., 1999/2002. *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λάββας Γ. Π., 1993. *Πολιτιστική Κληρονομιά. Βασικές Έννοιες. Ιδεολογία. Διεθνής συμφωνίες. Μεθοδολογία*. Αθήνα: Εκτύπωση Σ.Αθανασόπουλος-Σ.Παπαδάμης & ΣΙΑ Ε.Ε.

Λάββας, Γ. Π., Καραβασίλη, Μ. Ν., 2003. *Πολιτιστική Κληρονομιά*. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε., Αθήνα.

Μάαστριχ, 1992. *Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Η θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Μπαμπινιώτης, Γ., 1998. *Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Γλωσσολογίας.

Μπιτσάνη, Π., 2004. *Ευγένια, Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη: Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*. Διόνικος, Αθήνα.

Μυλωνόπουλος Δ., 2007. *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς σε περίοδο εχθροπραξιών*. Ηλεκτρονικό περιοδικό Νόμος και Φύση.

Παχάκη, Κ., 2000. *Ο Πολιτισμός ως Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας*. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Πηγιάκη, Π., 1988/2004. *Εθνογραφία Η μελέτη της ανθρώπινης διάστασης στην κοινωνική και παιδαγωγική έρευνα*. Αθήνα: Γρηγόρης

Πούλιος, Ι., 2010α. *Αρχαιολογική Προστασία και Μοναστική Χρήση: η «Ζώσα» Μονή Παντάνασσας μέσα στη «Νεκρόπολη» του Μυστρά*. Βυζαντικά, ανακτήθηκε 21 Ιανουαρίου 2018, από <http://histsociety.web.auth.gr/byzantiaka%202010-POULIOS.PDF>

Πούλιος, Ι., 2010β. *Εισαγωγή στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς: Ορολογία, έννοια και μοντέλα διαχείρισης*. Αρχαιογνωσία, Τόμος 16.

Σωτηρόπουλος, Λ., 2014. *Μεθοδολογία εκπαιδευτική έρευνας: Ποιοτικές προσεγγίσεις*. Πανεπιστημιακές .Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Αγγλική Βιβλιογραφία:

Aikawa, N., 2004. *An historical overview of the preparation of the Unesco International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Museum International

Alivizatou, M., 2012. *Intangible Heritage and the Museum: New Perspectives on Cultural Preservation*. Walnut Creek CA: Left Coast Press.

Andres, L., 2011. *Alternative Initiatives, Cultural Intermediaries and Urban Regeneration: the Case of La Friche (Marseille)*. European Planning Studies.

Anholt, S., 2010. *Places, Identity and Reputation*. Hampshire: Palgrave MacMillan.

Bauman, Z., 1992. *Intimations of Postmodernity*. London and New York: Routledge.

Boyle, M., Rogerson, R., 2001. *Power, Discourses and City Trajectories*. London: Sage Publications.

Butler, B., Rowlands, M., 2012. *Πολιτισμική κληρονομιά*. Στο Ε. Γιαλούρη (Επιμ.), *Υλικός Πολιτισμός: Η Ανθρωπολογία στη Χώρα των Πραγμάτων*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Byrne, D., 1991. *Western hegemony in archaeological heritage management*. History and Anthropology.

Cohen L., Manion L., Morrison K., 1996. *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Colomb, C., 2012. *Staging the New Berlin: Place Marketing and the Politics of Urban Reinvention of Post 1989*. London: Routledge.

Corijin E., Van Paret S., 1994. *Capitals: art policy in politics*.

De la Torre, M., MacLean, M., Mason, M., Myers, D., 2005. *Heritage Values in Site Management: Four Case Studies*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.

Ανακτήθηκε 04 Φεβρουαρίου 2018, από http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/books/heritage_values_site_mgmt.html; (Chaco Culture National Historical Park)

Defner, M., Karachalis, G., 2011. *Cultural Industries, Creative Clusters and City Branding: The Case of Athens*, in Conference of European Urban Research Association "The City without Limits", Copenhagen: 23-25 July 2011

Demas, M., 2002. *Planning for conservation and management of archaeological sites*. Στο J. M. Teutonico & G. Palumbo (Επιμ.), *Management Planning for Archaeological Sites: An International Workshop Organized by the Getty Conservation Institute and Loyola Marymount University*, May 2000. Los Angeles: The Getty Conservation Institute

Jacobs, M., 2014. *Brokers, Facilitators and Mediation: Critical Success F(A)ctors for the Safeguarding of Intangible Heritage*. Brussels: Volkskunde.

Jensen Butler, C., Schachar, A., Van Wessep, J., 1997. *European Cities in Competition*. Strasbourg: Routledge

Jones, S., 2006. *They made it a living thing didn't they...: The growth of things and the fossilization of heritage*. Στο R. Layton, S. Shennan & P. Stone (Επιμ.), *A Future for Archaeology: the Past in the Present*. London: UCL Press.

Florida, R., 2002. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.

Foord, J., 2008. *Strategies for creative industries: an international review*. Creative Industries Journal.

Europa Nostra., 2006. *The Malta Declaration on Cultural Tourism: Its Encouragement and Control*. Ανακτήθηκε 25 Ιανουαρίου 2018, από:
http://www.europanostra.org/UPLOADS/FILS/Malta_declaration_Cultural_Tourism.pdf

Gilmore, J., Pine, J., 1999. *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press.

Govers, R., Go, F., 2009. *Place Branding: Glocal, Virtual and Physical Identities, Constructed, Imagined and Experienced*. Hampshire: McMillan.

Greenwood, D. J., 1989. *Culture by the pound: An anthropological perspective on tourism as cultural commoditization*. Στο V. L. Smith (Επιμ.), *Hosts and Guests, The Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Gunay, Z., 2010. *Conservation versus Regeneration?: Case of Culture 2010 Instabul*. European Planning Studies.

Hospers, G. J., Verheul, W., Boekema, F., 2011. *Citymarketing voorbij de hype: ontwikkelingen, analyse en strategie*. Den Haag: Boom Lemma.

Icomos.,1964. *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites* (The Venice Charter 1964). IInd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice, 1964. Ανακτήθηκε 24 Ιανουαρίου 2018, από http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf

Icomos Australia., 1999. *The Burra Charter (fourth version): The Australia Icomos Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance*. Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου, 2015, από http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf.

Icomos Japan., 2014. *Nara+20: on Heritage Practices, Cultural Values, and the Concept of Authenticity*. Proceedings of the Meeting on the 20th Anniversary of the Nara Document on Authenticity, 22-24 October. Nara: Icomos Japan.

Kavaratzis, M., Ashworth, G., 2008. Place Marketing: How did we get here and where are we going? *Journal of Place Management and Development*.

Karachalis, N., 2011. *The regeneration of inner city neighbourhoods and the role of cultural industries: The case of Psiri in Athens*, in Cremaschi M. Eckhard F. (eds.), *Changing Places, Urbanity, Citizenship, and Ideology in the New European Neighbourhoods*. Techne Press: Amsterdam.

Landry, C., 2002. *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Earthscan Publishers.

Langford, R. F., 1983. *Our heritage – Your playground*. Australian Archaeology.

Matero, F., 2004. *Exploring conservation strategies for ancestral puebloan sites: Tsankawi, Bandelier National Monument, New Mexico*. Conservation and Management of Archaeological Sites.

MacCannell, D., 1992. *Empty Meeting Grounds: the Tourist Papers*. London: Routledge

Mason, J., 1996/2009. *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Muños-Viñas, S. 2005. *Contemporary Theory of Conservation*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Myers, D., Smith, S. N., Shaer, M., 2010. *A Didactic Case Study of Jarash Archaeological Site, Jordan: Stakeholders and Heritage Values in Site Management*. Los Angeles: Getty Conservation Institute. Ανακτήθηκε 04 Φεβρουαρίου 2018, από http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/jarash_case_study.html

Myerscough, J., 1995. *European Cities of Culture and Cultural Months: Summary Report*. Network of Cultural Cities of Europe.

Nash, D., 1989. *Tourism as a form of imperialism*. Στο V. L. Smith (Επιμ.), *Hosts and Guests, The Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Patton, M. Q., 2002. *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και αξιολόγησης (3η έκδοση)*. Thousand Oaks, Καλιφόρνια: Sage Publication.

Poulios, I. 2011. *Is every heritage site a 'living' one?: Linking heritage conservation to communities' association with sites*. *The Historic Environment: Policy and Practice*.

Poulios, I., 2015. *Gazing at the 'Blue Ocean', and tapping into the mental models of conservation: Reflections on the Nara+20 Document*. Heritage and Society

Preuss, H., 2007, *The Conceptualisation and Measurement of Mega Sport Event Legacies*, journal of Journal & Tourist.

Sullivan, S., 2004. *Local involvement and traditional practices in the World Heritage System*. Στο The Netherlands National Commission for Unesco and the Netherlands Ministry of Education, Culture and Science, *Linking Universal and Local Values: Managing a Sustainable Future for World Heritage*. Paris: Unesco World Heritage Centre.

Smith, N., 1996. *The New Urban Frontier, Gentrification and The Revanchist City*. New York & London, Routledge.

Smith, L., Akagawa, N., 2009. *Intangible Heritage*. Abingdon: Routledge.

Todd, J., 1998 *Involving the private sector, or exploding the myth of private sector leadership*. Paper presented at the Enterprise in the Inner Cities Conference, Barbican Centre, London, October.

Touloupa, S., 2010. *Casting identity in the cultural tourism industry: Greek tourist guides in a 'Mission' of heritage interpretation*. Public Archaeology.

Unesco. 1954. Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. Ανακτήθηκε 24 Ιανουαρίου 2018, από http://portal.Unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Unesco. 1972. *Unesco Convention Concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage*. Paris, 16 November 1972. Ανακτήθηκε 21 Ιανουαρίου 2018, από <http://whc.unesco.org/archive/conventionen.pdf>

Unesco., 1988. *World Heritage Committee's Report of 12th session*, Brasilia, Brazil, 5-9 December 1988. Ανακτήθηκε 17 Σεπτεμβρίου, 2015, από http://whc.unesco.org/archive/1988/sc-88-conf001-13_e.pdf

Unesco., 1992. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από whc.unesco.org/en/guidelineshistorical

Unesco., 1994α. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από whc.unesco.org/en/guidelineshistorical

Unesco., 1994β. *The Nara Document on Authenticity*. Ανακτήθηκε 19 Σεπτεμβρίου, 2015, από <http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>

Unesco., 1995. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από whc.unesco.org/en/guidelineshistorical

Unesco., 1996. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από whc.unesco.org/en/guidelineshistorical

Unesco., 1999. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από whc.unesco.org/en/guidelineshistorical

Unesco., 2002. *The Budapest Declaration on World Heritage*. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου, 2015, από <http://whc.unesco.org/en/budapestdeclaration>

Unesco., 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2018, από <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.

Unesco., 2011. *World Heritage and Sustainable Tourism Programme*. Ανακτήθηκε 25 Ιανουαρίου 2018, από <http://whc.unesco.org/en/tourism/>

United Nations General Assembly, 1987., *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* (A/42/427- Development and International Co-operation: Environemnt).

United Nations, 1993. *Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development and Rio Declaration*. New York.

United Nation World Summit, 2011. *World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*. South Africa.

Urry, J., 2012. *The Tourist Gaze*. London: Sage.

Walker, C., Carr, N., 2013. *Tourism and archaeology: An introduction*. Στο C. Walker & N. Carr (Επιμ.), *Tourism and Archaeology: Sustainable Meeting Grounds*. Walnut Creek: Left Coast Press Inc.

Ιστοσελίδες:

¹ <http://www.pafos.org.cy/el/page/pafos-through-time>

1

http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/1469/5/1469_02_Melina_Merkouri.pdf

¹ https://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc459_en